

Редакційна колегія:

КІРЄЄВ О.І. (голова)

БУРЯК С.В.

БАЖАЛ Ю.М.

ГАЙДАР Є.Т.

ГАЛЬ В.М.

ГАЛЬЧИНСЬКИЙ А.С.

ГЕСЦЬ В.М.

ГРЕБЕНІК Н.І.

ГРУШКО В.І.

ДОМБРОВСЬКИЙ Марек

ІЛАРІОНОВ А.М.

КРАВЕЦЬ В.М.

КРОТЮК В.Л.

КРЮЧКОВА І.В.

ЛАНДІНА Т.В.

МАТВІЄНКО В.П.

МЕЛЬНИЧУК М.О.

МІЩЕНКО В.І.

МОРОЗ А.М.

ОСАДЕЦЬ С.С.

ПАЛАМАРЧУК А.Б.

ПАСІЧНИК В.В.

ПАТРИКАЦЬ Л.М.

ПЕТРИК О.І.

ПОДОЛІВ І.В.

РАЄВСЬКИЙ К.Є.

РИЧАКІВСЬКА В.І.

САВЛУК М.І.

САВЧЕНКО А.С.

СЕНИЦЬ П.М.

СМОВЖЕНКО Т.С.

ФЕДОСОВ В.М.

ХОФФМАНН Лутц

ШЕВЦОВА О.І.

ШЛАПАК О.В.

ЮЩЕНКО В.А.

ЯРЕМЕНКО С.О.

ЯЦЕНЮК А.П.

Номер підготовлено редакцією
періодичних видань НБУ

Головний редактор

ПАТРИКАЦЬ Л.М.

Заступник головного редактора

КРОХМАЛЮК Д.І.

Відділ з випуску журналу "Вісник НБУ"

Начальник відділу **ПАПУША А.В.**Заступник начальника відділу **ГАВРИЛЕНКО З.А.**

Редактор з питань бухгалтерського обліку,
розрахунків та інформаційно-програмного
забезпечення **КОМПАНІЄЦЬ С.О.**

Редактор з питань валютного регулювання
та міжнародних банківських зв'язків **БАКУН О.В.**

Редактор з питань економіки, законодавчого
забезпечення та комерційних банків
В'ЮНСКОВСЬКИЙ М.І.

Головний художник **КОЗИЦЬКА С.Г.**Літературний редактор **КУХАРЧУК М.В.**Дизайнер **ПЛАТОНОВА Н.Г.**Коректори **СІЛЬВЕРСТОВА А.І., ГОРБАНЬ Н.В.**Оператор **ЛИТВИНОВА Н.В.**

Реклама і розповсюдження:

ГРЕБІШКОВ В.І., ФЕСЕНКО Н.М.Фото **НЕГРЕБЕЦЬКОГО В.С.,****ХМАРИ В.П.****МІЛЕВСЬКОГО Л.А.****Четверта сторінка обкладинки:**

Маріїнський палац, м. Київ.

Фото **НЕГРЕБЕЦЬКОГО В.С.**

Адреса редакції:

просп. Науки, 7, Київ-028, 03028, Україна

тел./факс: (044) 264-96-25

тел.: (044) 267-39-44

E-mail: litvinova@bank.gov.ua

Журнал зареєстровано Держкомвидавом України

09.06.1994 р., свідоцтво КВ № 691

Журнал рекомендовано до друку

Вченою радою Київського національного

економічного університету

Публікації в журналі Вищою атестаційною

комісією України визнано фаховими

Передплатний індекс "Вісника НБУ"

та додатка "Законодавчі і нормативні акти

з банківської діяльності" 74132

Дизайн

Редакція періодичних видань НБУ

Надруковано з готового оригінал-макета

департаментом організації виробництва і

господарської діяльності НБУ

Формат 60 × 90 / 8. Друк. офсетний.

Фіз. друк. арк. 9,0

Умовн. друк. арк. 9,0. Обл.-вид. арк. 9,9

При передруку матеріалів, опублікованих у

журналі, посилення на "Вісник Національного

банку України" обов'язкове. Редакція може

публікувати матеріали в порядку обговорення,

не поділяючи думку автора. Відповідальність

за точність викладених фактів несе автор,

а за зміст рекламних матеріалів —

рекламодавець.

© Вісник Національного банку України, 2003

Вісник

Спеціальний випуск

10 / 2003

Національного банку України

Щомісячний науково-практичний журнал Національного банку України

Видається з березня 1995 року

№ 10 (92) ♦ Жовтень 2003

ЗМІСТ

Номер підписано до друку 21.09.2003 р.

Національний банк України — краша фінансова інституція країн

Центральної та Східної Європи у 2002 році II стор. обкладинки

УКРАЇНА У СВІТОВОМУ ФІНАНСОВОМУ ПРОСТОРІ

Звернення до читачів..... 2

Звернення С.Л.Тігіпка до учасників симпозиуму 3

С.Тігіпка Світовий економічний простір: стратегія для України..... 4

В.Пятницький На Північний Схід чи на Захід? 6

В.Полохало Глобалізація, фінансова глобалізація та маніпуляція свідомістю 7

Л.Фільюолі Україна: політика в галузі зовнішнього сектору у

середньостроковому періоді. Основні положення 8

Б.Гаврилишин Місце України в майбутній політичній констеляції 10

О.Дубілет Перспективи розвитку карткових продуктів 11

В.Лісовенко Українська інтеграція в Європу: регіональний аспект 14

Чорноморський банк торгівлі та розвитку й УСПП готові розпочати

низку інвестиційних проектів 15

В.Міщенко Фінансово-економічні складові реалізації інтеграційних процесів 16

О.Барановський Проблеми фінансової безпеки в умовах інтеграції України

у світовий фінансовий простір 18

Т.Смолженко, Н.Мікула Проблеми вибору оптимального варіанта європейської

інтеграції України 20

Я.Жаліло Європейська інтеграція України та формування основ інноваційної

моделі розвитку 22

Ж.Муньє Економічна інтеграція в ЄС — оптимальне рішення для України та Європи 24

А.Шпірко, Л.Смахтіна Україна і світ: шляхи поглиблення співробітництва 26

О.Сугоняко Капіталізація банків: нова тенденція 34

В.Матвієнко, П.Матвієнко Вплив іноземного капіталу на інвестиційний

клімат в Україні 37

С.Кубів Банківська система України в умовах глобалізації:

чи є альтернатива західному капіталу? 38

Б.Тимонькін Обираємо власний шлях до Європи 40

О.Сорокін Рівень і характер конкуренції на національному ринку

в контексті участі України у світових процесах інтеграції та глобалізації 42

Економічний розвиток України після грошової реформи 1996 року 44

Вступ України до Світової організації торгівлі та розширення

Європейського Союзу: наслідки для банківської системи 48

ЦЕНТРАЛЬНИЙ БАНК

Л.Патрікац Робоча поїздка С.Л.Тігіпка на Рівненщину 54

УКРАЇНА БАНКІВСЬКА

Національний банк України: штрихи до портрета 56

Банкотно-монетний двір НБУ 60

Державна скарбниця України 64

ФІНАНСОВИЙ РИНОК

Основні монетарні параметри грошово-кредитного ринку України у серпні 2003 року 66

ФОНДОВИЙ РИНОК

Ринок державних цінних паперів України у серпні 2003 року 67

ВАЛЮТНИЙ РИНОК

Офіційний курс гривні щодо іноземних валют, який встановлюється

Національним банком України щоденно (за серпень 2003 року) 68

Офіційний курс гривні щодо іноземних валют, який встановлюється

Національним банком України один раз на місяць (за серпень 2003 року) 70

НУМІЗМАТИКА І БОНІСТИКА

Про введення в обіг ювілейної монети "100 років світовій авіації та 70-річчя

Національного авіаційного університету" 70

АНОТАЦІЇ 71

07.10.2003

Вельмишановні друзі!

Спеціальний випуск журналу "Вісник Національного банку України" присвячено Міжнародному симпозиуму "Україна у світовому фінансовому просторі", що за ініціативою Національного банку України 7 жовтня 2003 року проводиться у місті Києві.

Багато списів поламано в суперечках щодо стратегічного вибору України. Розширення Європейського Союзу та ініціативи щодо створення єдиного економічного простору на теренах СНД тільки ставлять нові питання стосовно майбутньої стратегії розвитку України. Йти до Європи? Яким шляхом – з Польщею чи через Чорноморську економічну співпрацю? Або все ж таки прагнути тіснішої інтеграції з Росією?

А може, йти до Європи разом із Росією? Чи жити ізольовано від усього світу?

А що принесе економіці та фінансовому сектору України вступ до СОТ? На сьогодні існують діаметрально протилежні оцінки – від повного захоплення цією ідеєю до панічного страху перед нею. Вступ до СОТ – це випробування вітчизняних підприємств на конкурентоспроможність, і тут багато що залежатиме від ефективності банківської системи та розвинутості фінансового ринку.

Інтеграційні процеси та глобалізація фінансових ринків не залишають вибору окремій країні – той, хто стоятиме осторонь цих процесів, ризикує назавжди залишитися на узбіччі світового розвитку.

Чому світові фінансові потоки сьогодні оминають Україну? Якою ж має бути стратегія розвитку України?

Однозначної відповіді на всі ці запитання може й не бути – скільки людей, стільки й суджень.

Але від того, яку відповідь на них ми знайдемо, багато в чому залежатиме не тільки наше майбутнє, а й майбутнє прийдешніх поколінь.

Зважити всі "за" та "проти" тієї чи іншої стратегії розвитку України спробують учасники Міжнародного симпозиуму "Україна у світовому фінансовому просторі", серед яких – провідні вчені, державні діячі та незалежні експерти з України, Росії, Польщі, Чехії, представники міжнародних організацій, вітчизняних та іноземних банків, бізнесових кіл.

Учасникам і гостям Міжнародного симпозіуму “Україна у світовому фінансовому просторі”

Широ вітаю учасників та гостей Міжнародного симпозіуму “Україна у світовому фінансовому просторі”.

Цей симпозіум, який зібрав відомих державних діячів, учених, банкірів, представників різних міжнародних організацій і фінансових установ, — помітна подія в економічному житті України. Він має стати каталізатором взаємовигідних економічних відносин як усередині нашої держави, так і за її межами.

Переконаний: результатом нашої зустрічі стануть практичні рекомендації з досягнення стабільного економічного зростання і добробуту України.

Зичу всім учасникам симпозіуму плідного обміну думками, цікавого та корисного спілкування, успіхів у професійній діяльності. Щастя і благополуччя Вам і Вашим родинам.

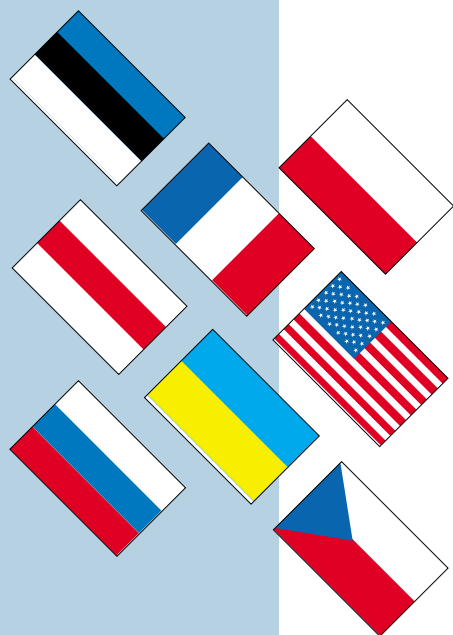
З повагою

Голова Національного банку України
Сергій Тігіпко

Сергій Тігіпко
Голова
Національного банку України

Наше завдання — не зупиняти процеси глобалізації, а максимально грамотно і чітко провести Україну цим шляхом.

Світовий економічний простір: стратегія для України

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ — ОЗНАКА СУЧАСНОГО СВІТУ

В Україні, як і в інших державах, дедалі гострішими стають дискусії стосовно проблем, спричинених глобалізацією світової економіки. І часто ці палкі суперечки точаться навколо двох априорі хибно сформульованих питань:

1. Чи потрібна глобалізація взагалі?
2. Добре це чи погано для України?

Пошук відповідей на ці питання — вкрай непродуктивна і невдячна справа. Слід нарешті усвідомити, що глобалізація — реальність, це факт, що вже здійснився.

Справжня проблема криється в іншому. А саме — у пошуку оптимального ритму й режиму адаптації українських економічних реалій до світових інтеграційних процесів.

Оскільки чим раніше суспільство напрацює механізми пошуку згоди з питань, що можуть породжувати соціально-економічні і політичні конфлікти, тим меншим є ризик, що глобалізація повернеться до нас своєю негативною стороною.

Загалом глобалізація — це незворотний процес, який, з одного боку, несе в собі могутній позитивний заряд, насамперед для інтенсифікації торговельних відносин, підвищення темпів економічного зростання і в підсумку — демократичних зрушень. Так, країни, інтегровані у світову економіку, мають вищі темпи економічного зростання. За останнє десятиріччя Китай, Японія, Південна Корея подвоїли показник ВВП на душу населення, а орієнтовані на глобальні ринки держави, що розвиваються, включаючи Індію, Китай, Мексику, збільшили темпи економічного зростання з 1% до 5%.

Але водночас глобалізація здатна викликати й достатньо серйозні катаклізми. Є чимало таких прикладів, які не можна ігнорувати.

Глобальна економіка неухильно демонструє якості єдиної цілісної системи і працює за єдиними законами. Як результат, жодна країна вже не може ефективно функціонувати в умовах економічної автаркії. Адже повна ізоляція неминує призводити до втрати темпів економічного розвитку, а отже — до стагнації і бідності.

Звідси наше завдання — не зупиняти процеси глобалізації, а максимально грамотно і чітко провести Україну цим шляхом. Мусимо навчитись обертати на свою користь баланс вигод і втрат від глобалізації.

ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

За роки своєї незалежності Україна отримала унікальний досвід: пройшла крізь гіперінфляцію, пододала катастрофічне падіння виробництва та рівня життя населення, перемагала труднощі макроекономічної стабілізації... Сьогоднішня економічна ситуація вселяє оптимізм — динамічно зростає ВВП, маємо високі позитивні салдо зовнішньої торгівлі і платіжного балансу, рекордно великий обсяг золотовалютних резервів, цілком прийнятним є рівень інфляції, гривня стійкіша за долар.

Тепер головне — зберегти і наростити взятий темп, аби якомога швидше

підняти національні стандарти життя і демократичних свобод до рівня розвинутих держав світу. Україна повинна стати конкурентоспроможною на світових ринках товарів, праці й капіталу. Це логічний наслідок процесу глобалізації.

Принципово важливим кроком на шляху інтеграції України у світовий економічний простір і зміцнення конкурентного режиму всередині нашої держави є вступ до Світової організації торгівлі. Прийняття стандартів СОТ підвищить привабливість країни для іноземних інвестицій, підніме рівень захищеності національних виробників на міжнародних ринках, дасть змогу розширити присутність українських виробників на платоспроможних ринках Заходу й Азії.

Водночас ми усвідомлюємо, що приєднання до СОТ створює для України, особливо на початкових етапах, і деякі додаткові ризики, а в окремих секторах економіки (передовсім, агропромислового та гірничо-металургійного комплексів) можливі навіть певні втрати. Аби запобігти і мінімізувати негативні наслідки, мусимо ретельно підготувати уразливі сфери, розробити необхідні захисні інструменти і механізми.

Наш стратегічний орієнтир — входження у політико-економічний простір Європейського Союзу. Важливо забезпечити, щоб обидві сторони рухалися назустріч одна одній. Ми в Україні до зближення готові, і в багатьох галузях і сферах уже маємо відчутний прогрес. Тепер справа за рівнем і темпами поглиблення реформ. Адже період романтизму вже позаду, нині Європа від нас чекає прагматики: більшої демократії, сильнішої і дійсно ринкової економіки.

Виходячи з диктату економічної доцільності, пріоритетним напрямом у політиці України сьогодні є розширення співробітництва з Росією та іншими державами СНД. Взаємозалежність і взаємообумовленість нашого розвитку очевидні. Тісніша кооперація між нашими країнами дасть змогу повніше розкрити економічний потенціал і України, і Росії. Центральним питанням тут є узгодження спільних позицій на переговорах зі вступу до Світової організації торгівлі. І хочу зробити невелику ремарку. В жодному разі це не може розцінюватись як віддалення від ЄС. Вважаю, що при виборі економічних партнерів не може бути формули “або — або”, єдино вірною тут є формула “і — і”.

Водночас не можна зосереджуватися виключно на визначенні міжнародного вектора розвитку. Перекоаний, ключ до приєднання до світових глобальних мереж лежить в активному проведенні соціально-економічних та політико-адміністративних перетворень усередині держави.

ВИКЛИКИ ДЛЯ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ

Глобалізація дуже суперечливо впливає на банківський бізнес, оскільки він надзвичайно чутливий до зовнішніх факторів. З одного боку, розширюючи простір для роботи по всьому світу, глобалізація відкриває перед банками нові можливості. З іншого ж — посилює тиск колишніх, традиційних і нових конкурентів, змушує одночасно конкурувати у багатьох сегментах фінансового ринку і не лише між собою, а й з іншими фінансовими інститутами, а отже, потребує нестандартних, швидких рішень, що зачіпають стратегію розвитку банківського сектору.

За цих обставин нагальною необхідністю є підвищення конкурентоспроможності українських банків. Тому ми й проводимо реформу, в рамках якої вирішуємо питання зниження собівартості банківських послуг, розширюємо фінансовий інструментарій, запроваджуємо інновації, запроваджуємо світові стандарти з аудиту і нагляду, а в цілому створюємо сприятливі умови для роботи банків.

Отже, підведу ризик під сказаним. Нині економіка України постала перед абсолютно новими проблемами і завданнями. Яким чином найліпше використати механізми і міжнародної торгівлі, і ринків капіталу в умовах глобалізації? Формування і зміцнення яких інститутів дасть змогу стимулювати збалансований соціально-економічний розвиток? Відповіді на ці та інші актуальні питання ми професійно обговорюватимемо на першому Міжнародному симпозіумі “Україна у світовому фінансовому просторі”.

Цю відзнаку кращої фінансової інституції країн Центральної та Східної Європи у 2002 році Національному банку України вручено на XIII Економічному міжнародному форумі, який у вересні 2003 року відбувся у Криницькій (Польща).

Україна повинна якомога швидше підняти національні стандарти життя і демократичних свобод до рівня розвинутих держав світу, стати конкурентоспроможною на світових ринках товарів, праці й капіталу.

На Північний Схід чи на Захід?

Валерій Пятницький

Перший заступник міністра економіки та з питань європейської інтеграції України

Багато списів поламано в суперечках щодо стратегічного вибору України і його оптимального напрямку — на Північний Схід чи на Захід. З погляду політики тут, можливо, справді є підстави для полеміки, з позиції ж економіки — не бачу жодних суперечностей.

Не бачу суперечностей щодо стратегічного вибору України, що, правда, за двох умов. Перша з них — суверенітет України — обумовлена Конституцією. Тож будь-які наднаціональні об'єднання, котрі обмежують державну незалежність, неконституційні.

Друга зі згаданих вище передумов (маємо на увазі розвиток ринкової економіки) — вистражда на історично. Тієї миті, коли ми, нарешті, остаточно й безповоротно вирішимо, що створюємо вільний ринок, проблема відпаде, стратегічний вибір буде зроблено. На користь якого саме напрямку? Всіх — східного, західного, південного і північного. На користь будь-яких регіонів, де можна безперешкодно торгувати в умовах чесної конкуренції.

Правила такої торгівлі розроблено, і вони постійно вдосконалюються в рамках Світової організації торгівлі, яка об'єднує переважну більшість країн світу. Тож, мабуть, не варто намагатися винайти власний велосипед, або свою особливу модель. Якщо мова йде про інтеграцію до світової системи торгівлі (а чи може собі дозволити щось інше країна, де 58,2% в структурі ВВП — це експорт), треба якнайшвидше вступати до СОТ і починати грати за правилами та з урахуванням національних інтересів. Діяти, повторюю, в усіх напрямках, але за єдиними правилами.

До цього ж висновку, схоже, дійшли і наші партнери — країни СНД. “Приєднання до СОТ — ключове завдання на найближчі два роки. Протягом 2004 року ми сподіваємося завершити переговори щодо приєднання до СОТ”, — заявив міністр економічного розвитку і торгівлі Росії Герман Греф на сьомому Петербурзькому міжнародному економічному форумі в червні 2003 року.

Зона вільної торгівлі? Митний союз? Будь ласка. Все це обумовлено угодами ГАТТ-СОТ і не забороняється, якщо не призводить до створення додаткових обмежень на шляху вільної торгівлі.

Послуги, зокрема фінансові, як і товари, є об'єктом домовленостей в рамках СОТ. За Генеральною угодою про торгівлю послугами (ГАТС) основні правила торгівлі товарами застосовуються й щодо торгівлі послугами. Зрозуміло, з урахуванням специфіки останньої та відповідно до чотирьох основних режимів міжнародної торгівлі послугами, а саме: надання послуг через кордон; переміщення споживачів до країни експорту; створення комерційної присутності в країні надання послуг і тимчасового переїзду фізичних осіб до іншої країни для надання послуг.

Поговори щодо фінансових послуг завершилися в грудні 1997 року. Вони посприяли подальшому вдосконаленню заходів лібералізації та зміцненню попередньо досягнутих зобов'язань держав-членів. Ці зобов'язання стосуються комерційної присутності іноземних постачальників послуг (філій, дочірніх компаній, агенцій, представництв) та скасування або послаблення обмежень щодо іноземної власності на фінансові інституції, а також стосуються юридичної форми комерційної присутності та розширення спектру здійснюваних операцій.

Слід зазначити, що ГАТС визнає необхідність регулятивного контролю з боку держави за діяльністю банків, страхових компаній та інших фінансових установ. Згідно з додатком до ГАТС про фінансові послуги зобов'язання щодо лібералізації не повинні перешкоджати здійсненню “зважених заходів, зокрема для захисту інвесторів, депозитаріїв, власників страхових полісів... або для забезпечення цілісності та стабільності фінансової системи.”

Економічні наслідки вступу України до СОТ значною мірою залежать від конкурентоспроможності вітчизняних підприємств. З цієї позиції особливо важливе значення має фінансовий сектор. Неефективна банківська система та недорозвинений фінансовий ринок можуть створити значні перешкоди економічному зростанню.

Візьмемо такий аспект, як підтримка експорту. Через те що в Україні досі не створено систему страхування експортних ризиків, український виробник не має можливості забезпечити захист своїх коштів від комерційних, а головне — від політичних ризиків, отримати доступ до ринку обігового капіталу і мати відповідні гарантії для участі у вигідних проектах за кордоном.

Відкритіший для конкуренції з боку іноземних постачальників ринок послуг у довгостроковій перспективі спричиниться не лише до збільшення їхньої частки у наданні послуг, а й сприятиме динамічному зростанню та розширенню обсягу послуг на внутрішньому ринку, їх експорту, підвищенню конкурентоспроможності місцевих постачальників послуг. Банківський сектор як ніякий інший потребує припливу іноземного капіталу та посилення конкуренції.

З економічної точки зору проблеми вибору напрямку інтеграції не існує. Головне — побудувати справді ринкову економіку. За такої умови Україні вигідно буде інтегруватися в усіх напрямках, діяти всюди, де можна безперешкодно торгувати в умовах чесної конкуренції. Створимо цивілізований вільний ринок, вступимо до СОТ, тоді й вибиратимемо. Та не за гарні очі, а з урахуванням економічних інтересів нашої країни.

Розвиток ринку послуг може надати додатковий поштовх загальному розвитку української економіки. Однак це значною мірою залежить від державної політики в цій галузі, від формування відповідної законодавчої бази, створення сприятливого інвестиційного режиму. Для нас СОТ — це насамперед засіб посилення конкурентоспроможності економіки.

Повертаючись до питання вибору напрямку

інтеграції, скажу так: не ми його (напряму), а він нас вибиратиме. Тут, бачте, яка наречена — такі й женихи. Доки в нас немає ринкової економіки, доти ринкові з нами інтегруватися не хотітимуть, навіть якщо ми їх і вибрали. А створимо цивілізований вільний ринок, вступимо до СОТ — “всі прапори будуть в гості до нас”. Тоді й вибиратимемо, та не за гарні очі, а згідно з економічними інтересами України.

• Тези доповіді

Глобалізація, фінансова глобалізація та маніпуляція свідомістю

Автор у своїх тезах концептуально торкається питань маніпулювання свідомістю українців та маніпулятивних технологій, які застосовуються в Україні в контексті фінансової глобалізації.

Володимир Полохало

Провідний науковий співробітник
Інституту світової економіки
і міжнародних відносин НАН
України, шеф-редактор журналу
“Політична думка”

1. Вивчаючи глобальні процеси, і економічна, і політична науки в Україні все ще відчувають певну розгубленість. Не лише тому, що внаслідок своєї суперечливості глобалізація, зокрема фінансова, дуже важко піддається визначенню у системі звичного поняттєвого апарату і концепцій, у прокрустове ложе яких важко втиснути складні наслідки цього явища.

Українське сум’яття щодо глобалізації провокують насамперед бізнесова та політична еліти, які розглядають глобалізаційні процеси крізь призму власних вузькокорпоративних, провінційних, а не суспільних інтересів. Врешті поширенню помилкових або свідомо спотворених через засоби масової інформації уявлень про глобалізацію сприяють також деякі міжнародні валютно-кредитні установи, маятник рекомендацій яких щодо України часом сягає діаметрально протилежних поглядів на одну й ту ж проблему. Про це свідчать зокрема останні дослідження Міжнародного валютного фонду, присвячені питанням стосовно скасування обмежень на ринку капіталу.

2. Усе це створює передумови для маніпуляції свідомістю в Україні, особливо коли йдеться про критичні вузли політичних та економічних процесів. Практики досягнення тих чи інших владно-політичних і державно-адміністративних цілей будь-якою ціною, поширення агресивних форм політичної культури перетворюють феномен глобалізації та її позитивні й негативні наслідки для країни на інструмент внутрішньополітичної боротьби, внаслідок чого використання позитивного потенціалу фінансової глобалізації зводиться до мінімуму. Отже, посилюються пов’язані з нею ризики для національної економіки.

3. Маніпулювання свідомістю (у загальноприйнятому розумінні цього поняття) в контексті наслідків і ризиків фінансової глобалізації стає

нормою для частини українського політикуму. При цьому регулятивні можливості держави послаблюються. Хоча держава (як і уряд) залишається важливим “актором” в економічних, фінансових, соціальних і політичних процесах на власній території, тиск субнаціональних “акторів”, котрі добиваються вигідного для себе перерозподілу компетенцій та коштів, в останні роки значно зростає.

4. Дослідження експертів журналу “Політична думка” свідчать, що “актори” пострадянської України, дбаючи про власні інтереси, вдаються до маніпуляцій свідомістю громадян, використовуючи маніпулятивні стратегії через слабку конкурентоспроможність із “акторами” глобального оточення.

5. Маніпулятивні технології, які застосовують в Україні в контексті фінансової глобалізації, базуються, з одного боку, на приховуванні реальних впливів і наслідків фінансової глобалізації, а з іншого — на демонізації, радикальному нігілізмі щодо неї. До найхарактерніших прийомів і технік маніпулювання, які стосуються фінансової глобалізації, її позитивів і негативів для України, можна віднести блокування та замовчування суспільно значущої інформації або вибіркоче чи фрагментарне інформування; навішування ярликів та клішування інформації (використання певних образів і стереотипів); поширення недостовірної інформації; гра цифрами (комбінування статистичних даних) тощо.

Усе це, врешті, обмежує демократичний потенціал глобалізації, відволікає увагу громадськості від пріоритетних проблем суспільного розвитку, знижує поріг критичності сприйняття суспільством інформації, пов’язаної з ризиками та викликами глобалізації, посилює сум’яття і розгубленість громадян.

Намагання досягнути політичної чи іншої мети за будь-яку ціну та практика використання агресивних форм політичної культури перетворюють феномен глобалізації для України в інструмент внутрішньополітичної боротьби.

Лоренцо Фільюолі

Голова представництва Міжнародного валютного фонду в Україні

Україна: політика в галузі зовнішнього сектору у середньостроковому періоді. Основні положення

Завершити перехід до сучасної ринкової економіки, скоротити розрив у рівні доходів порівняно із західними та центральноєвропейськими країнами — на ці пріоритети, на думку автора, повинна орієнтуватися економічна політика України в галузі зовнішнього сектору.

Єдина життєздатна торговельна політика має бути спрямована на інтеграцію економіки України з міжнародною торговельною спільнотою.

I. ТОРГОВЕЛЬНА ПОЛІТИКА

1. Політика в галузі зовнішнього сектору на середньостроковий період повинна бути пов'язана з підтримкою ширшої мети економічної політики, що полягає в завершенні переходу України до сучасної ринкової економіки. Це, в свою чергу, має істотно посилити конкурентну позицію країни в усьє глобалізованій економіці, і в цьому процесі Україна має значно звужити розрив у рівні доходів порівняно із західними та центральноєвропейськими країнами.

2. З нашої точки зору, єдина життєздатна торговельна політика — це зовнішньо орієнтована стратегія, спрямована на якомога ширшу інтеграцію економіки України з міжнародною торговельною спільнотою. В ідеалі така стратегія має включати скасування усіх ввізних та імпорتنих мит і податків, а також усунення всіх нетарифних бар'єрів. Мало того, потрібно скасувати субсидії на виробництво та іншу пряму і непряму конкретну галузеву підтримку, а також лібералізувати ринок капіталу, щоб забезпечити рівні умови діяльності як вітчизняних, так і іноземних інвесторів. Шляхом повного використання своїх порівняльних переваг у такому лібералізованому середовищі Україна матиме максимальну користь від міжнародної торгівлі в короткостроковій та довгостроковій перспективі.

3. На практиці є принаймні чотири аргументи, чому така стратегія "first-best" не обов'язково найкраще відповідає інтересам України.

По-перше, можна буде надавати тимчасовий захист деяким галузям, які мають перспективу значного зростання доти, доки вони подолають вади масштабів виробництва, або допоки захищені компанії придбають та опанують сучасні виробничі технології.

По-друге, Україна може вирішити, що вона зацікавлена у збереженні деяких заходів, які викривлюють торгівлю, щоб використовувати їх як козирну карту під час переговорів із торговельними партнерами щодо поліпшення доступу до їхніх ринків.

По-третє, податки на торгівлю можуть забезпечити надходження до бюджету найменшим коштом.

По-четверте, економічні вигоди від вступу до

регіонального торговельного блоку можуть переважити наслідки утримання від торговельних зв'язків із країнами поза торговельним блоком.

4. Перший аргумент є теоретично сильним, але практичний досвід свідчить: промислова політика, що має на меті визначення "майбутніх переможців" (захист "молодих галузей"), часто виявляється марною і в підсумку — дуже дорогою для бюджету. Якщо не зважати на питання, чи можна урядовою постановою надійно визначити "переможців", є небезпека, що запровадження такої політики створить сприятливі умови для посилення влади впливових економічних груп і таким чином призвести до корупції. Іншими словами, промислова політика може сприяти переходу підприємницької мотивації з галузі ринкової діяльності в галузь пошуку ренти, що негативно позначиться на економічному зростанні.

5. Другий аргумент є дещо переконливішим, особливо з огляду на проведення переговорів щодо вступу до СОТ. Проте як тільки Україна вступить до СОТ, торгівлю можна буде лібералізувати ще більше, ніж передбачено зобов'язаннями, прийнятими з метою подальшого поліпшення переваг міжнародної торгівлі. Зокрема, подальша реформа тарифів після вступу до СОТ може проводитися з метою встановлення ввізного мита на рівнях, що дорівнюють або нижчі від прийнятих у ЄС. Таким чином, вітчизняна промисловість зможе краще конкурувати в рамках ЄС, якщо країна колись зможе справді набути членства у цій організації.

6. Третій аргумент також є переконливим; оскільки на практиці всі податки спричиняють абсолютні економічні втрати (dead-weight economic losses), то збереження торговельних податків може бути економічно ефективним. Важко сказати, чи це справедливо для України. Але якщо буде вирішено зберігати торговельні податки з огляду на фіскальні надходження, ефективна з точки зору податків система ввізного мита швидше за все матиме досить широку базу та невелику кількість тарифних коридорів.

7. Щодо четвертого аргументу стосовно членства в регіональній торговій групі, то оголошеною метою політики України є вступ до ЄС. Вступ до ЄС, швидше за все, принесе значну користь економіці України, принаймні у довгостроковому періоді. Вигоди від членст-

ва включатимуть чисті бюджетні трансфери з ЄС, чисті прибутки сільськогосподарського сектору завдяки участі в загальній європейській аграрній політиці (Common Agricultural Policy), а також завдяки поліпшенню доступу до ринків ЄС, особливо підприємств важливої металургійної промисловості (яка генерує 40 відсотків загального обсягу експорту товарів). Пов'язані із цим витрати на переорієнтацію торгівлі виникнуть через скорочення обсягів торгівлі з країнами СНД (нині на дані країни припадає близько чверті загального обсягу експорту), хоча ці скорочення були б мінімальними, якби країни СНД також мали намір вступити до ЄС. Однак слід визнати, що вступ до ЄС не є наперед вирішеним питанням на цьому етапі — у будь-якому разі це стане реальною метою лише у середньо- та довгостроковій перспективі. Тому Україна має сформулювати стратегію торговельної політики, яка передбачає достатньо довгий проміжний період перед вступом до ЄС.

8. Стратегія торговельної політики країни на етапі до вступу в ЄС або країни, яка знаходиться за межами ЄС, може ґрунтуватися на трьох принципах.

Перший, і, можливо, найголовніший принцип — членство у СОТ. Затягнуті переговори щодо вступу до СОТ повинні завершитися якомога швидше. Це включатиме, крім усього іншого, завершення розробки всієї необхідної вітчизняної юридичної бази. Крім негайного забезпечення легшого та стабільнішого доступу до ринків, членство у СОТ пропонує вельми необхідну юридичну базу для розвитку прозорих торговельних відносин із рештою світу.

По-друге, зважаючи на очікуване розширення ЄС у 2004 році, яке може призвести до негативних наслідків для України у сфері розподілу торгівлі, ЄС має вивчити шляхи подальшого поліпшення торговельних відносин між ЄС та Україною. Таке поліпшене співробітництво, можливо, ґрунтуватиметься на інституційній базі, подібній до так званих Європейських Угод, які ЄС підписав із десятьма країнами Центральної та Східної Європи у 1993—1995 рр.¹ Водночас Україна має продовжувати докладати зусиль до гармонізації своїх нормативних актів щодо стандартизації та сертифікації із законодавством, що превалює в ЄС.

По-третє, Україна може вивчити шляхи, за якими стосунки в СНД чи між окремими країнами, які входять у цю співдружність, могли б розвинути в ефективніший торговельний блок. У цьому контексті нещодавні ініціативи урядів України, Росії, Білорусі та Казахстану щодо створення Єдиного економічного простору є цікавими. Проте попередній досвід розробки взаємозобов'язуючих торговельних угод зменшує очікування щодо можливих економічних вигод, які можна отримати завдяки цій ініціативі. Тільки із часом стане зрозуміло, чи виявиться ця ініціатива крашою.

II. ВАЛЮТНО-КУРСОВА ПОЛІТИКА

9. Офіційна валютно-курсова політика України полягає в підтриманні плаваючого валютного курсу, тоді як здійснення інтервенцій Національного банку передбачає

¹ Угоди, підписані Болгарією, Чехією, Естонією, Угорщиною, Латвією, Литвою, Польщею, Румунією, Словаччиною та Словенією, встановили вільні торговельні зони для більшості категорій продуктів і значно посилюють торговельні відносини між цими країнами та ЄС.

дві мети — створення зовнішніх резервів, щоб підтримувати добре покриття імпорту² у середньостроковому періоді, та протидія різким коливанням обмінного курсу у короткостроковому періоді. Ця політика добре служила Україні та, можливо, залишатиметься адекватною ще протягом певного періоду в майбутньому. Проте нинішній, майже “абсолютно стабільний” валютний курс гривні щодо долара є предметом для занепокоєння (обмінний курс гривні щодо долара залишався незмінним на рівні 5.33 гривні за 1 долар США з квітня 2002 року). Ця фактична прив'язка до долара може призвести до того, що у громадськості створиться хибне уявлення, ніби Національний банк має гарантувати певний рівень валютного курсу, а це, в свою чергу, може призвести до нерозважливих практики кредитування і таким чином послабити банківську систему. Крім того, особливо в контексті різких змін міжнародної вартості долара, підтримка прив'язки до долара може призвести до послаблення контролю над зростанням грошових агрегатів, а отже, до інфляції.

10. Україна підтримує валютну систему, вільну від обмежень щодо платежів і трансфертів для поточних міжнародних операцій, але обмеження щодо рахунку операцій із капіталом залишаються. Протягом середньострокового періоду можна було б підготувати підґрунтя для подальшої лібералізації рахунку операцій із капіталом, але зусилля у цьому напрямі повинні враховувати стабільність валютної та банківської систем. Як перший крок НБУ міг би скасувати вимогу щодо обов'язкового продажу 50 відсотків валюти. Навіть якщо таке скасування відбудеться, основний обсяг іноземної валюти все ще надходитиме на міжбанківський ринок, оскільки експортери мають конвертувати виручку в іноземній валюті для покриття витрат у місцевій валюті. Якщо прийнятнішою вважатиметься обмеженіша лібералізація, скорочення вимоги щодо обов'язкового продажу валюти може виконуватися поетапно. Приміром, спочатку можна скоротити вимогу щодо обов'язкового продажу іноземної валюти до 25 відсотків, як це нещодавно зробили в Росії.

11. Оскільки офіційною метою України є вступ до ЄС, ключовою метою на довгостроковий період може бути створення умов, які підготують Україну до того, що із часом зникне коригування валютного курсу щодо євро. Це, можливо, включатиме (або ні) обмеження коливань валютного курсу гривні щодо євро перед вступом до ЄС.³ Хоча від нових членів ЄС вимагають переходу на євро, вони не мають робити це негайно після вступу. ЄС не ставить вимог щодо режиму валютного курсу до вступу, але для вступу до ЄС потрібно відкрити рахунок операцій із капіталом та лібералізувати валютне регулювання. Тому на шляху до вступу в ЄС є низка питань, які слід ретельно розглянути: скажімо, сформувати позицію та комбінацію фіскальної і монетарної політики; НБУ має створити механізм, за допомогою якого валютний курс гривні щодо євро був би маяком стабільності валютного курсу, та сформулювати план поетапного скасування регулювання операцій із капіталом.

² Показник зовнішніх резервів ґрунтується на індикаторі вразливості стандартного рахунку поточних операцій, якщо стандартний індикатор вразливості рахунку операцій із капіталом (обсяги намічених виплат офіційного боргу) не є обов'язковим.

³ Можливі майбутні члени мають погодитися щодо рівня валютного курсу на час вступу та підтримувати валютний курс у рамках коридору $\pm 15\%$ протягом принаймні 2 років перед переходом на євро; хоча можна визначити й вузький коридор (скажімо, в Данії коридор дорівнює $\pm 2.25\%$).

Офіційна валютно-курсова політика України полягає у підтриманні плаваючого валютного курсу без будь-якої прив'язки до долара США.

**Богдан Гаврилишин
(Швейцарія)**

Іноземний член Академії наук України, член Римського клубу, голова наглядової ради Міжнародного інституту менеджменту (м. Київ), голова наглядової ради Міжнародного центру перспективних досліджень (Україна), голова фундації "Відродження" (м. Женева), позаштатний радник Прем'єр-міністра України, позаштатний радник Голови Верховної Ради України, член Світової академії мистецтв та науки, член Фонду Жана Моне в Європі, доктор філософії та економіки Женевського університету

Членство
України
в Єдиному
економічному
просторі
може стати
бар'єром
на шляху
її інтеграції
в Європейський
Союз.

Місце України в майбутній політичній констеляції

На думку автора, входження України в Єдиний економічний простір, створюваний Білоруссю, Казахстаном, Росією й нашою країною, може стати бар'єром на шляху її інтеграції в Європейську Співдружність.

Після розпаду Радянського Союзу на планетарній шахівниці залишилася лише одна наддержава — США, яка політично домінує у світі й значною мірою диктує правила міжнародних економічних та фінансових відносин. Сила Сполучених Штатів — це насамперед їх військовий потенціал, найбільша в світі

точка зору національної безпеки, ефективності економіки, добробуту народу, політичної свободи зі справжнім демократичним ладом, соціальною справедливістю та внутрішнім миром.

Хоча є офіційно проголошена політика України щодо інтеграції в Європейський Союз і в трансатлантичні структури, на практиці продовжуються коливання і певна дипломатична гра в так звану багатовекторність. Який є насправді вибір? Він полягає в тому, щоб залишитися в певному геополітичному вакуумі поза будь-якою регіональною політично-економічною структурою. Були спроби перетворити Україну на ключову державу транспортного коридору між Балтією і Чорним морем. Створено і ГУУАМ, де Україна могла відігравати головну роль, але замало в цьому заангажувалася, не стала лідером і втратила довіру своїх партнерів. Тож ГУУАМ поволі завмирає. Була, а тепер посилюється спокуса об'єднуватися за договорами з деякими країнами СНД, в основному з Росією. Договір про Єдиний економічний простір є виявом досить серйозної спроби в цьому напрямі.

Вісь Балтія — Чорне море — це не стратегічний вибір, це може бути лише доповненням до такого вибору. Подібне можна сказати і про ГУУАМ. Дотеперішній досвід за всіма договорами в рамках СНД не дуже позитивний, а угода про ЄЄП, якби вона реалізувалася, стала б для України бар'єром на шляху інтеграції в Європейський Союз, а перед тим — у членство в Світовій організації торгівлі.

Єдиний привабливий, хоча важкий для реалізації вибір, — це інтеграція в Євросоюз. Успіх у цьому забезпечив би досягнення надії народу, а саме: національну безпеку, справжню демократію, політичні реформи, структурні зміни в економіці, тобто політичну свободу, права людини, економічний добробут, якісну освіту, охорону здоров'я, збереження своєї культури, мови, ідентичності. Цей вибір можна реалізувати. Проте він потребує послідовності у своїй закордонній політиці і реалізації відповідної внутрішньої економічної та соціальної політики.

економіка та переконання більшості американців, що їхня економічна, політична і соціальна системи є найкращими. Це дає можливість США проповідувати свою політичну й економічну правду, вживати економічних санкцій, вдаватися навіть до військових інтервенцій, якщо вони вважають, що цього потребують їхні національні інтереси. Військовий потенціал Сполучених Штатів справді величезний. Арсенал ядерної зброї, потужна авіація, морський флот, бази на всіх континентах дають їм можливість аганжуватися в будь-який військовий конфлікт у будь-якій частині світу.

Економічна потужність полягає в найбільшому ринку збуту, найзначнішому валовому продукті, авангардній позиції у всіх технологіях, інноваційному кліматі та добрих умовах для іноземних інвестицій. Політична сила, базована на військовому й економічному потенціалі, а також на сильній вірі американців, що їхня — це справжня демократія, де кожна людина має шанс стати або мільйонером, або президентом країни.

Протягом наступних 10—12 років світ стане триполюсним. Ймовірною причиною тому — можливе послаблення позицій Сполучених Штатів і зростання економічної та політичної питомої ваги двох інших ключових регіонів світу — Європейського Союзу й Конфуціанського (досі ще остаточно незгармонізованого) світу з Китаєм як ключовою країною.

Україна в нинішньому трансформаційному періоді формує і формуватиме свою стратегію та політику, аби віднайти для себе найпривабливіше місце в мінливій світовій констеляції з

• Слово — лідеру на ринку МПС

Перспективи розвитку карткових продуктів

На сьогодні членами внутрідержавних та міжнародних платіжних систем (МПС) є 85 українських банків, котрі здійснюють емісію й еквайринг платіжних карток.

При цьому близько 30 банків випускають карти МПС. Загальна кількість карток, емітованих українськими банками за другий квартал 2003 р., збільшилася на 8% і сягнула 8.016 мільйона карток.

Олександр Дубілет
Голова правління Приватбанку

ОГЛЯД РИНКУ ПЛАСТИКОВИХ КАРТОК

Позитивна тенденція спостерігається в усіх платіжних системах (кількість карток НСМЕП збільшилася на 33% і становить понад 280 тис. карток, MasterCard — на 13%, становить більше 2.904 млн. карток, VISA — на 6%, Укркарт — становить більше 19 тис. карток). При цьому залишки на карткових рахунках за другий квартал 2003 р. збільшилися на 19.18%.

За підсумками діяльності українських банків на ринку МПС за сім місяців поточного року лідером є Приватбанк. Він посідає перше місце за емісією MasterCard, Maestro та VISA, кількістю банкоматів та POS-терміналів, до речі, зі значною перевагою за показниками основних конкурентів, у тому числі банку "Аваль", котрий займає друге місце (див. таблицю).

Слід зазначити, що активного розвитку в Україні набувають міжнародні пластикові картки. Так, кількість MasterCard та Maestro за сім

місяців поточного року збільшилися на 53.51, VISA — на 32.18%.

Високими темпами розвивається і банкоматна мережа українських банків — приріст за сім місяців поточного року становив 53%. Найактивніше нарощував свою мережу банк "Аваль" (приріст за сім місяців сягнув 73.65% — 580 банкоматів).

Однак значно відстає мережа POS-терміналів, що зумовлюється низькою дохідністю цього напрямку карткового бізнесу. Активно розвиває мережу POS-терміналів лише Приватбанк, що дає змогу йому утримувати високу частку ринку еквайрингу (на 01.08.2003 р. — 75.7%). Зауважимо також, що на ринку POS-терміналів значно активізував свою діяльність Укр-ексімбанк — кількість його терміналів зросла у 3.3 раза. Це дало йому змогу посісти третє місце серед банків — членів EUROPEY.

Пластикові картки стають якісно новим продуктом, який, завдячуючи зарплатним проектам, може набути швидкого поширення серед населення.

Динаміка ринку пластикових карток України за 7 місяців 2003 року

№ п/п	Назва банку	MasterCard і Maestro			VISA			Банкомати			POS-термінали		
		Кількість на 01.08. 2003 р.	Динаміка за 7 місяців, %	Частка в загальній кількості	Кількість на 01.08. 2003 р.	Динаміка за 7 місяців, %	Частка в загальній кількості	Кількість на 01.08. 2003 р.	Динаміка за 7 місяців, %	Частка в загальній кількості	Кількість на 01.08. 2003 р.	Динаміка за 7 місяців, %	Частка в загальній кількості
1	Приватбанк	1 228 028	72.55	33.13	2 096 243	24.43	54.27	951	58.5	26.56	12 437	18.13	75.65
2	"Аваль"	588 124	40.76	15.86	620 727	28.43	16.07	580	73.65	16.20	1 600	0.00	9.73
3	Промінвестбанк	471 711	69.70	12.72	26 030	18.16	0.67	422	30.65	11.79	311	12.68	1.89
4	Перший український міжнародний банк	266 343	15.11	7.18	123 528	19.6	3.20	162	9.46	4.53	241	27.51	1.47
5	"Надра"	263 952	55.69	7.12	274 689	37.62	7.11	201	29.68	5.61	396	0.00	2.41
6	Укр-ексімбанк	68 289	35.82	1.84	99 071	56.17	2.56	148	23.33	4.13	479	в 3.3 р.	2.91
7	"Фінанси та кредит"	32 388	17.15	0.87	100 068	9.82	2.59	59	18.0	1.65	410	0.00	2.49
Усього в Україні		3 707 172	53.51	100.0	3 862 806	32.18	100.0	3 580	52.99	100.0	16 440	16.07	100.0

Джерело: Асоціація українських банків, за даними банків — членів EUROPEY.

- 1 місце в банківській системі.
- 2 місце в банківській системі.
- 3 місце в банківській системі.

◆ НОВІ КАРТКОВІ ТЕХНОЛОГІЇ

Сьогодні перевага надається максимально зручним для клієнта банківським продуктам. Одним із таких продуктів є картки миттєвого випуску. Завдячуючи простоті, мінімальним затратам часу (10—15 хвилин) і коштів, миттєві картки стають привабливими для клієнтів. У липні 2003 року Приватбанк першим запропонував унікальну технологію миттєвого випуску пластикових карток — картку “Миттєва”, яка викликала велику зацікавленість із боку клієнтів.

Зауважимо, що одним із актуальних та найважливіших наших завдань є боротьба з картковим шахрайством, щорічні збитки від якого, за оцінками Association of Certified Fraud, зростають у всьому світі в середньому на 20% (за 2001—2002 рр. офіційно опротестовані угоди в усьому світі оцінюються у 4—5 мільярдів доларів США). Одним із напрямів боротьби з шахрайством є перехід з випуску карток на магнітній стрічці до чіпових карток (банки — члени МПС VISA та MasterCard планують здійснити перехід на чіпові картки до 2005 року). Міграція безготівкових платежів на EMV-технології, тобто перехід на чіпові (мікропроцесорні) картки, дасть змогу підвищити безпеку трансакцій, втілити програми лояльності для різноманітних сегментів клієнтів. Чіпові картки зручно також використовувати у вигляді електронного гаманця та втілювати у спільних продуктах у найнезвичніших галузях: використанні пластикових карток для оплати таксофонів, парковки автомобілів тощо. Приватбанк одним із перших в Україні ініціював впровадження мікропроцесорних технологій і найближчим часом планує почати емісію та обслуговування чіпових карток.

Продовжують активно розвиватися інтернет-технології. У липні 2003 року Приватбанк запровадив унікальний для українського і світового ринку проєкт, у рамках якого власники міжнародних карток VISA та MasterCard, емітованих Приватбанком, можуть підключитися

Презентація пілотного проєкту VISA і Приватбанку “P2P” — системи переказу грошей на пластикові картки VISA по всьому світу.

до системи інтернет-банкінгу “Приват 24” через мережу банкоматів по всій Україні.

Перспективним напрямом є також нова технологія, запущена у пілотному режимі платіжною системою VISA разом із Приватбанком у березні цього року. У власників пластикових карток з’явилася нова можливість переказувати кошти безпосередньо з картки на картку як у безготівковому вигляді, так і готівкою. Інтерес для клієнтів полягає в тому, що переказ може здійснюватися:

- ◆ готівкою;
- ◆ у будь-яку країну світу;
- ◆ у будь-якій валюті;
- ◆ за мінімальним тарифом терміном не більше трьох днів.

Необхідно також звернути увагу на початок реалізації українськими банками технології поповнення коштів на карткових рахунках через банкомати. Окрім того, у США сьогодні попу-

Президент VISA CEMEA пані Енн Кобб вручає голові правління Приватбанку Олександрові Дубілету диплом “Клубу мільйонерів VISA” на підтвердження того, що банк випустив більш як мільйон карток VISA. Серпень 2003 року.

лярною є технологія cash-back, тобто видача невеликих сум готівки власнику картки у магазинах. Показники технології досить цікаві, вони спрощують обслуговування карткового рахунку і є перспективними для розвитку на українському ринку.

◆ ВИКОРИСТАННЯ КАРТОК ДЛЯ КРЕДИТУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ

Нині ринок пластикових карток розвивається в основному за рахунок зарплатних проєктів. Проте все більше банків оголошують про початок споживчого кредитування через пластикові картки. При цьому пластикові картки стають якісно новим продуктом, який завдяки зарплатним проєктам може набути швидкого поширення серед населення. Тому “проривним” напрямом розвитку ринку пластикових карток може стати освоєння банками кредитних карток. Частка кредитних карток сьогодні на ринку нашої країни незначна, тоді як у розвинутих країнах кредитні картки становлять досить значну частину карткового

Тенденція до зростання кількості емітованих пластикових карток, що склалася в Україні, свідчить про те, що на кінець 2003 р. їх кількість може бути збільшена до 9–10 млн. штук.

бізнесу. Вони фактично є одним з варіантів споживчого кредитування. Очевидно, такі картки користуватимуться підвищеним попитом у нерозбещеного банківськими кредитами населення нашої країни.

Багато банків випускають кредитні картки вже давно, однак пропонують їх тільки своїм високопосадовим співробітникам чи корпоративним клієнтам. Така позиція пояснюється дуже просто: у випадку неповернення кредиту гарантом по ньому є банк. Системи оцінки ризиків при кредитуванні населення за допомогою пластикових карток мають лише поодинокі банки. Тому бурхливого зростання цього ринку не спостерігається. Якщо не брати до уваги картки, за якими видаються кредити на придбання побутової техніки, можна сказати, що сегмент реальних кредитних карток розвивається повільно. Приватбанк визначив для себе основні напрями розвитку кредитування за пластиковими картками в Україні (кредитування під заробітну плату, кредитування пенсіонерів, кредитування фізичних осіб за картками високого класу (Classic і вище), що дало змогу охопити практично весь сегмент клієнтів — власників пластикових карток. Нині банк також працює над збільшенням частки кредитних карток та

поліпшенням сервісу, що надається. Серед нових напрямів розвитку кредитних карток Приватбанку можна відзначити залучення до кредитних карткових продуктів клієнтів, котрі ще не стали власниками карток. У цьому році розроблено і запроваджено цікавий для клієнтів продукт — депозитно-кредитна картка “Комбі”. Кредит встановлюється на картку залежно від розміру депозиту, і клієнт може користуватися коштами, не втрачаючи при цьому відсотків за депозитом.

Слід зазначити також, що тенденція до зростання кількості емітованих пластикових карток в Україні свідчить про те, що наприкінці 2003 року їх кількість може сягнути 9–10 мільйонів штук, в основному за рахунок втілення зарплатних проектів. Тому велику увагу банки повинні приділяти:

- ♦ розвитку інфраструктури обслуговування карток (банкоматної та POS-термінальної мережі, процесинговим центрам тощо);
- ♦ розширенню функціональних можливостей карток, банкоматів та POS-терміналів;
- ♦ зниженню ставок інтерчейнджу, що дасть змогу підвищити привабливість еквайрингової мережі для торговельних підприємств та відповідно збільшити безготівковий оборот.

Приватбанк —
лідер на ринку
МПС за
підсумками
діяльності за сім
місяців
поточного року.

Для клієнтів Приватбанку давно стали звичними ці пластикові картки.

Віталій Лісовенко

Віце-президент
Чорноморського банку
торгівлі та розвитку

Українська інтеграція в Європу: регіональний аспект

Будь-яка дискусія щодо перспектив України в Європі має бути всебічною й зачіпати як політико-економічні, так і соціальні аспекти. Автор акцентує увагу на регіональному аспекті інтеграції до Європи, наголошує на важливості піднесення внутрішньої економіки шляхом поживлення торгівлі та збільшення обсягів іноземних інвестицій.

Шлях до
Європейського
Союзу пролягає
через дружні
стосунки і плідне
співробітництво
з найближчими
сусідами.

Євроінтеграція для нашої країни надзвичайно важлива, однак Україна позбавлена значних важелів впливу на цей процес. Нині Євро-союз прийняв до свого складу нових членів, що призведе до необхідності адаптаційного періоду з метою впорядкування наслідків такого розширення Співдружності.

Що робити країні — потенційно новому члену ЄС — у цей період?

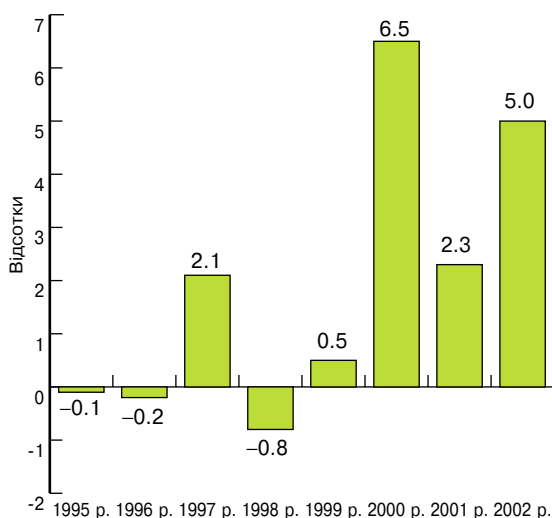
Передусім не слід забувати про своїх безпосередніх сусідів. Стосунки з ними не менш важливі, ніж приєднання у віддаленій перспективі до ЄС. Безпосередні сусіди “нікуди не подінуться”. Будь-яка країна “приречена” на співпрацю з ними. До того ж кожна держава, зокрема Україна, має у взаємостосунках із безпосередніми сусідами значно більше важелів впливу.

У цьому контексті дуже важливим є регіональне співробітництво.

Завдяки зміцненню регіональних зв'язків можна досягнути багатьох важливих цілей. Зокрема:

- ♦ піднесення внутрішньої економіки шляхом поживлення торгівлі та збільшення обсягів іноземних інвестицій;

**Динаміка зростання ВВП країн — засновниць
Чорноморського банку торгівлі та розвитку**

- ♦ поглиблення регіональної кооперації та спеціалізації;

- ♦ загальне зменшення рівня ризиків у регіоні.

Оскільки для українських товарів є чимало перешкод на шляху до Європи, дедалі більшого значення набуває опанування ринків найближчих сусідніх країн. Нині торгівля України з Росією наблизилася до докризових обсягів, торговельні зв'язки з Болгарією і Туреччиною теж мають позитивний баланс.

Серед найперспективніших регіональних ринків — чорноморський. Це, зокрема, засвідчують такі статистичні дані:

1. Загальне зростання ВВП країн регіону в 2002 році становило 5% (див. графік). Приблизно таке ж зростання очікується в нинішньому році.

2. Кредитний рейтинг більшості країн регіону постійно поліпшується. Останнім часом випадків пониження рейтингу не було взагалі (див. таблицю).

3. Очікується, що подальше економічне піднесення регіону спричиниться до зростання попиту.

4. Чорноморський регіон географічно близький до Західної Європи, має тісні історичні та культурні зв'язки з нею.

З метою ефективнішого використання потенціалу регіону одинадцять країн, перелічених у таблиці, створили Чорноморський банк торгівлі та розвитку, основним завданням якого є фінансування регіональних проектів та сприяння розвитку торгівлі між країнами-акціонерами.

Основні критерії надання проектного фінансування такі:

- ♦ приналежність проекту до Чорноморського регіону;

- ♦ економічна та фінансова обґрунтованість;

- ♦ сприяння внутрішньому та регіональному розвитку;

- ♦ ефект від проекту повинні отримувати щонайменше дві країни — співзасновниці банку;

- ♦ мобілізація додаткового капіталу;

- ♦ націленість на нові технології та ноу-хау.

Для підприємств регіону актуальним є питання технічного переоснащення основних

Таблиця. Рейтинг країн — засновниць Чорноморського банку торгівлі та розвитку

Країна	Moody's	S&P	Fitsh	Прогноз
Азербайджан	—	—	BB-	Позитивний
Албанія	—	—	—	—
Болгарія	B1	BB	BB	Позитивний
Вірменія	—	—	—	—
Греція	WR	A	A	Стабільний
Грузія	—	—	—	—
Молдова	Saa1	—	B-	—
Росія	Ba2	BB	BB+	Позитивний
Румунія	B1	BB-	BB-	Стабільний
Туреччина	B1	B-	B-	—
Україна	B2	B	B	Стабільний

За станом на травень 2003 р.

фондів. Для цього потрібні довгострокові (на 10—12 років) недорогі кредитні ресурси. На жаль, більшість національних комерційних банків не в змозі надавати такі позички. Це важливе завдання стало головним для нашого банку. Пріоритет надається енергетиці, телекомунікаціям, інфраструктурі, судноплавству та портовому сектору.

Чимало уваги Чорноморський банк торгівлі та розвитку приділяє фінансуванню потреб малих та середніх підприємств (МСП). Із цією метою він співпрацює з комерційними банками-посередниками, відкриваючи відповідні кредитні лінії для МСП. Нещодавно в рамках такої співпраці надано 5 мільйонів доларів США Мікрофінансовому банку України.

Активно фінансуємо регіональні торговельні

операції, застосовуючи такі банківські продукти:

- ♦ короткострокове передекспортне фінансування;
- ♦ короткострокові кредити покупцеві (фінансування імпорту);
- ♦ середньострокове структуроване фінансування торгівлі;
- ♦ фінансування, здійснюване спільно з іншими комерційними банками, експортними кредитними агенціями та міжнародними фінансовими організаціями;
- ♦ гарантії.

Отже, Чорноморський банк торгівлі та розвитку дієво сприяє регіональній торгівлі та співробітництву, економічній інтеграції, зростанню інвестицій.

Ми відкриті для співробітництва.

Коли верстався номер

Чорноморський банк торгівлі та розвитку й УСПП готові розпочати низку інвестиційних проектів

Чорноморський банк торгівлі та розвитку (ЧБТР) й Український союз промисловців і підприємців (УСПП) виходять на якісно новий рівень співпраці. Відтепер УСПП сприяє підготовці інноваційно-інвестиційних проектів, найперспективніші з яких буде реалізовано шляхом залучення коштів ЧБТР. Про це заявили 11 вересня на спільній прес-конференції президент УСПП Анатолій Кінах та віце-президент ЧБТР Віталій Лісовенко.

Як повідомив віце-президент ЧБТР, банк готовий надати довго- та середньострокові кредити під інноваційні програми малим і середнім підприємствам стратегічно важливих галузей економіки — агропромислового і транспортного комплексів, енергетичної сфери. Максимальний термін погашення кредиту ЧБТР, зауважив Віталій Лісовенко, — 15 років, середньострокові позички розраховані на 4—7 років.

ЧБТР працює з підприємствами одинадцятьох країн-засновниць. Утім, пріоритетне значення надає саме співробітництву з Україною. За останні чотири роки в Україні реалізовано чотири потужні його проекти вартістю 32 млн. доларів США. Ще дев'ять проектів на суму в 133 млн. доларів за участі українських підприємств реалізовано в країнах — засновницях банку. Нині, зауважив Віталій Лісовенко, в українському портфелі кредитів — шість інвестиційних проектів на суму 90 млн. доларів США.

Українських підприємців особливо приваблює порівняно низька ціна кредиту ЧБТР — приблизно 7.5% річних.

За матеріалами офіційного порталу
Українського союзу промисловців і підприємців:
<http://uspp.org.ua>

Чорноморський банк торгівлі та розвитку засновано у 1998 році Азербайджаном, Албанією, Болгарією, Вірменією, Грецією, Грузією, Молдовою, Росією, Румунією, Туреччиною та Україною. Штаб-квартира ЧБТР знаходиться в Салоніках, Греція. Банк підтримує економічний розвиток і регіональну кооперацію, фінансуючи проекти і надаючи послуги державним і приватним підприємствам країн-засновниць.

Володимир Міщенко

Доктор економічних наук, професор
Української академії банківської справи
Національного банку України, м. Суми

Фінансово-економічні складові реалізації інтеграційних процесів

Спираючись на принципи економічного права Євросоюзу, вчений аналізує етапи розгортання інтеграційних процесів і створення відповідних економічних об'єднань, визначає головні передумови інтеграції України до європейської спільноти.

На сьогодні вже стало очевидним, що процеси глобалізації неминуче спонукають політиків та економістів до пошуку найефективніших шляхів розгортання інтеграційних процесів у галузі економіки і фінансів. В економічній літературі інтеграцію визначають як

“створення єдиної спільноти із кількох незалежних елементів (контрагентів, учасників) або приєднання одного учасника до вже існуючої спільноти” [3, с.19].

Однією з найзначніших тенденцій початку ХХІ ст. стало розширення спільного європейського ринку, що ґрунтується на принципах економічного права Євросоюзу, відомих як “принципи чотирьох свобод”: свободи переміщення товарів; свободи переміщення робочої сили; свободи надання послуг; свободи переміщення капіталу.

Послідовна практична реалізація цих принципів відповідає певним етапам розгортання інтеграційних процесів і створення відповідних економічних об'єднань:

- ♦ зони вільної торгівлі;
- ♦ митного союзу;
- ♦ єдиного внутрішнього ринку;
- ♦ ліквідації кордонів усередині співтовариства;
- ♦ створення валютного союзу.

На останньому етапі практично повністю елімінується вплив коливань валютного курсу на економічну політику окремих підприємств, а господарські рішення приймаються в умовах значно більшої фінансової стабільності.

Аналізуючи доцільність і часову послідовність реалізації зазначених етапів, слід мати на увазі, що вони характеризуються певною динамікою економічних показників, тобто мають різну економічну ефективність. Так, на першому етапі (зона вільної торгівлі) суб'єкти господарювання мають можливість значно знизити витрати, однак економічне середовище стає конкурентнішим. Це стимулює підприємства вдосконалювати виробництво, знижувати ціни та залучати додаткові інвестиції. Наслідком реалізації зазначених заходів буде збільшення обсягів ВВП,

підвищення купівельної спроможності населення та створення умов для економічного зростання. На другому етапі зазначені тенденції посилюються і набувають подальшого розвитку.

Третій та четвертий етапи завдяки зняттю обмежень на переміщення капіталів і усунення кордонів створюють додаткові умови для підвищення ефективності залучення інвестицій та використання трудових ресурсів, у тому числі й підприємницького потенціалу.

Найскладнішим для економічного аналізу результатів інтеграції України до Євросоюзу є останній етап — приєднання до спільного валютного союзу. Це пов'язано не тільки з певною віддаленістю в часі, а перш за все зі ступенем готовності економічної і фінансової системи держави швидко подолати перші етапи інтеграції, виконати необхідні процедури та забезпечити відповідні рівні економічних показників і нормативів.

У зв'язку з дією цілої низки чинників можна припустити, що швидкість входження України до зони формування єдиного товарного ринку, ринку робочої сили та ринку капіталів буде різною і потребуватиме значних вкладень. Тому цілком закономірно постає питання про ґрадування пріоритетності реалізації названих вище принципів у процесі інтеграційного розвитку.

Головними передумовами інтеграції України до європейської спільноти, на нашу думку, повинні бути:

- ♦ тісні торговельні відносини, що базуються на загально визначених підходах;
- ♦ відносна ідентичність політичних режимів і законодавства, особливо в економічній та фінансовій сферах;
- ♦ активна участь у спільних економічних та фінансових інституціях і проектах;
- ♦ порівнюваний рівень показників економічного розвитку;
- ♦ дотримання визначених (взаємно узгоджених) критеріїв конвергенції. Найсуттєвішими з них є дві останні, оскільки їх досягнення потребує часу та значних коштів.

Дуже важливого значення у процесі інтеграції та формування єдиного фінансового простору набувають питання розробки необхідних методів, застосування відповідних механізмів

“Принципи чотирьох свобод” економічного права Євросоюзу, закладені в основу розширення спільного європейського ринку:

- свобода переміщення товарів;
- свобода переміщення робочої сили;
- свобода надання послуг;
- свобода переміщення капіталу.

та форм контролю за рухом капіталів. У зв'язку із цим, на наш погляд, необхідно розглянути такі проблеми:

- ♦ яким повинен бути ступінь ефективності заходів щодо підтримання автономності грошово-кредитної політики в умовах можливого дестабілізуючого впливу потоків короткострокового капіталу;

- ♦ які форми та методи контролю за рухом капіталу слід використовувати в умовах недосконалої конкуренції та недосконалих фінансових ринків;

- ♦ яких заходів слід ужити задля забезпечення грошово-кредитної та фінансової стабільності в умовах постійного перетікання капіталів, особливо в тих випадках, коли, як свідчить досвід розвинутих країн, необхідно враховувати інфляційні наслідки значних за обсягами надходжень капіталів або неадекватну оцінку ризику банками чи корпоративним сектором;

- ♦ якими повинні бути критерії розмежування довгострокових та короткострокових потоків капіталу. Короткострокові позички неодноразово пролонгуються, а довгострокові інструменти часто перепродуються на вторинних ринках. Слід зазначити, що це стосується й прямих іноземних інвестицій, коли інвестор бере короткострокові валютні позички під власне забезпечення. Окрім того, добре розвинуті в Європі ринки похідних фінансових інструментів, включаючи свопи й опіони, відкривають додаткові можливості щодо зміни фактичних термінів боргових зобов'язань. Ступінь розвинутості відмінностей між короткостроковими й довгостроковими потоками залежить від рівня розвитку фінансових ринків, їх ліквідності та глибини, тобто спроможності абсорбувати купівлі та продажі без суттєвої зміни цін. Слід зазначити, що на ці характеристики фінансових ринків істотно впливає ступінь державного регулювання, а в разі розгортання інтеграційних процесів — і наддержавного, у тому числі й заходи щодо контролю за рухом капіталів.

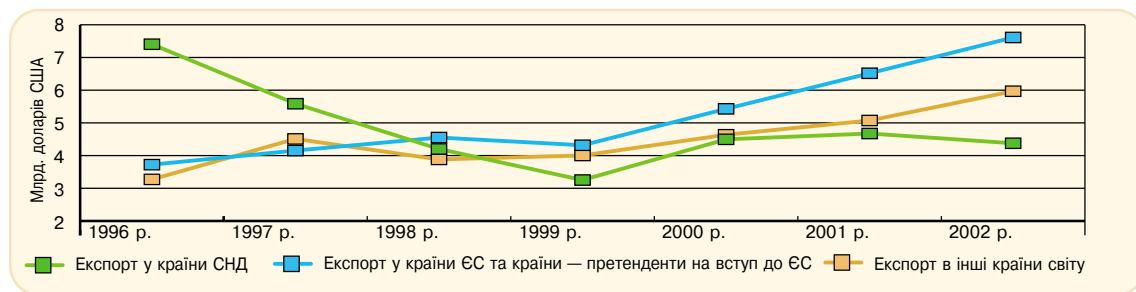
Дослідження МВФ [1] щодо контролю за рухом капіталів (2000 рік) у Бразилії, Колумбії, Чилі, Малайзії, Іспанії, Росії, Венесуелі та інших країнах свідчать, що такі заходи характеризуються значними відмінностями залежно від того, які методи використовуються: переважно адміністративні, прямі методи контролю чи ринкові. При цьому слід зазначити, що суттєву роль у виборі форм і методів контролю за рухом капіталу в процесі активізації інтеграційних механізмів відіграє ступінь впливу аргументів політичного характеру, які на перших порах можуть сприяти захисту національних товарних, фінансових і валютних ринків, а також дати відчутний поштовх до розробки відповідного законодавства, що на прикладі України можна проілюструвати діяльністю в 2003 р. керівництва Національного банку України стосовно лібералізації валютного ринку, розробки заходів боротьби з відмиванням грошей, здійснення фінансового моніторингу тощо.

Отже, об'єктивна необхідність інтеграційних процесів поряд із політичними передумовами значно посилює потребу в обґрунтуванні фінансово-економічних важелів та інституціональних засад подальшого розвитку економіки України в напрямі руху до європейської економічної спільноти на поєднанні принципів економічної концепції функціоналізму та неореалістичного напрямку.

Література

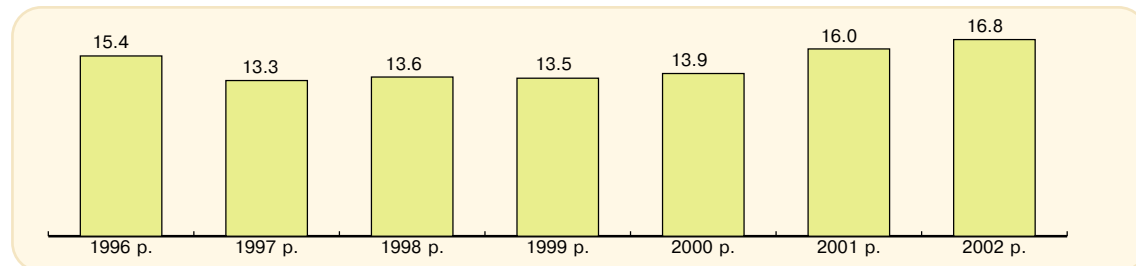
1. *Контроль за движением капитала: опыт стран по его введению и отмене / Пер. с англ. — М.: Издательство "Весь мир", 2001. — 146 с.*
2. *Паньков В. Общеевропейское экономическое пространство: возможности и перспективы // Мировая экономика и международные отношения. — 2003. — № 3. — С.24—30.*
3. *Фейгин Г. Европейская интеграция — форма проявления интеграционной тенденции в мировой экономике // Известия Санкт-Петербургского университета экономики и финансов. — 2000. — № 2. — С.17—32.*

Динаміка експорту товарів України

Інвестиції в основний капітал

Відсоток до ВВП

Оскільки Україна входить до зони формування єдиного товарного ринку, ринку робочої сили та ринку капіталів із різною швидкістю і вкладаючи значні кошти, постає необхідність ґрадування пріоритетності реалізації названих вище принципів у процесі інтеграційного розвитку.

Олександр Барановський

Провідний експерт
Центру імені Разумкова.
Доктор економічних наук

Фінансова безпека — це складна багаторівнева система, яка має враховувати, що кожна з держав повинна гарантувати безпеку разом із іншою державою з урахуванням інтересів обох сторін.

Проблеми фінансової безпеки в умовах інтеграції України у світовий фінансовий простір

В умовах розвитку глобалізаційних процесів, інтеграції держав у світовий фінансовий простір проблема фінансової безпеки стає системною. Вона стосується, зв'язуючи їх воєдино, країн, регіонів, суб'єктів господарювання, політики, економіки, фінансів тощо. За твердженням італійських фахівців Карло Жана і Паоло Савона, геофінанси є головною складовою геоekonomіки. Саме в цій сфері найвідчутніше підривається державний суверенітет¹.

Труднощі створення дієвої системи фінансової безпеки в Україні зумовлені необхідністю розробки складних теоретичних і одночасного вирішення практичних питань.

Для побудови справді системи, а не штучного об'єднання окремих розрізнених елементів необхідно передусім чітко визначитися з предметом захисту, після чого з'ясувати його конкретні методи та засоби.

Не може не позначатися на фінансовій безпеці України також глобалізація фінансових процесів, що посилюється у світовому співтоваристві. Як зазначають фахівці, "у світі сформувалися грандіозні потоки "світових грошей", що не підпорядковуються ні національним урядам, ні будь-яким іншим політичним інституціям. Вони не утворились як вияв потреб виробництва, торгівлі, інвестування чи споживання. Головним їх джерелом є переважно торгівля грошми... Протягом року обіг світового валютного ринку у 8—10 разів більший за обсяг світового валового продукту, а щоденно він перевищує 1.5 трлн. доларів США. Ці "світові" гроші не виконують жодних реальних економічних функцій господарювання, а тому їхню поведінку не визначає ні економічна логіка, ні економічна раціональність². Ось чому слід ретельно аналізувати поточну та можливу в найближчій чи віддаленішій перспективі ситуацію на світових валютних ринках і ринках капіталу.

Причому глобалізація фінансових процесів відбувається на фоні еволюції самої системи безпеки. Як зазначав колишній держсекретар США Сайрус Венс, "взаємна безпека між двома державами або союзами означає, що кожна сторона прагне гарантувати безпеку разом із іншою стороною. Таким чином, безпека відповідає інтересам обох сторін. У цьому полягає принципова відмінність цієї концепції від іншого, більш поширеного підходу, відповідно до якого кожна зі сторін прагне забезпечити власну безпеку за рахунок іншої"³.

Фінансова безпека становить надзвичайно складну багаторівневу систему, утворену низкою підсистем, кожна з яких має власну структуру та логіку розвитку. Проте досі немає чіткого визначення категорії "фінансова безпека". Значення ж її ґрунтового формулювання полягає в тому, що відповідно до змісту, який у неї вкладається, повинні формуватися всі елементи повноцінної системи фінансової безпеки.

На думку автора, фінансова безпека — це:

— важлива складова економічної безпеки держави, що базується на незалежності, ефективності та конкурентоспроможності її фінансово-кредитної сфери, стан якої відображається системою критеріїв та показників, котрі характеризують збалансованість фінансів, достатню ліквідність активів і наявність необхідних грошових та золотовалютних резервів;

— ступінь захищеності фінансових інтересів на всіх рівнях фінансових відносин;

— рівень забезпеченості громадянина, домашнього господарства, верств населення, підприємства, організації, установи, регіону, галузі, сектору економіки, ринку, держави, суспільства, міждержавних утворень, світового співтовариства фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення їх потреб і виконання їх зобов'язань;

— стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової, розрахункової, інвестиційної, митно-тарифної та фондової систем, а також системи ціноутворення, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, спроможністю відвернути зовнішню фінансову експансію, забезпечити фінансову стабільність, ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання;

— стан фінансових потоків у економіці, що характеризується збалансованістю і наявністю апробованих механізмів регулювання та саморегулювання;

— якість фінансових інструментів і послуг, що запобігає негативному впливу можливих прорахунків та прямих зловживань на фінансовий стан наявних і потенційних клієнтів, а також гарантує (у разі потреби) повернення вкладених коштів.

Фінансова безпека будь-якої держави визначається насамперед її фінансовою незалежністю, якої, на відміну від незалежності політичної, ще нікому не вдалося досягти лише за допомогою декларативних актів. Фінансова незалежність або є, або її необхідно здобувати цілеспрямованими наполегливими зусиллями впродовж певного часу⁴.

Стійкість фінансової системи держави визначається рівнем дефіциту бюджету, стабільністю цін, оптимізацією фінансових потоків і розрахункових відносин, стійкістю банківської системи і системи небанківських фінансових установ та національної валюти, ступенем захищеності інтересів вкладників, розміром валютних резервів, розвитком вітчизняного фінансового ринку, станом зовнішньої та

⁴ Там же.

¹ Карло Жан, Паоло Савона. Геоeкономіка. — М., 1997. — 208 с.

² Сікора В. Світові фінансові ринки охоплені "духом звіра" // Професіонал. — 1998. — № 3. — С. 4—9.

³ Батюк В. Еволюція концепцій міжнародної і національної безпеки // Спостерігач. — 1996. — № 25. — С. 2—13.

Співвідношення фактичного та граничного значень окремих показників фінансової безпеки України			
Показники фінансової безпеки	Граничні значення показників	Фактичний стан на 01.01.2002р.	Співвідношення фактичного та граничного значень ⁶
Дефіцит торговельного балансу	≤ 5%	+ 489.6 млн. доларів США	—
Обсяг внутрішнього боргу до ВВП	30% ⁷	10.4%	2.88
Валовий державний зовнішній борг до річного експорту товарів і послуг	≤ 165% ⁸	39.1% ⁹ 61.1% ¹⁰	4.22 2.70
Загальний обсяг зовнішнього боргу країни до річного експорту	≤ 200—250% ¹¹	39.1% 61.1%	5.12—6.39 3.27—4.09
Сукупні платежі з обслуговування зовнішнього боргу до річного експорту товарів і послуг	≤ 18% ¹²	9.1% ¹³ 15.7% ¹⁴	1.98 1.15
Відношення державного боргу до ВВП	60% ¹⁵	37%	1.62
Відношення державного боргу до доходів держбюджету України	300% ¹⁶	192%	1.56
Відношення платежів за державним боргом до ВВП	7% ¹⁷	3.1%	2.26
Відношення платежів за державним боргом до доходів держбюджету	45% ¹⁸	16.3%	2.76
Обсяг золотовалютних резервів до річного обсягу імпорту	25% ¹⁹	18.3% ²⁰	0.73
Валові міжнародні резерви України в тижнях імпорту	Не менше 12	9.5	0.79

внутрішньої заборгованості, величиною дефіциту платіжного балансу, інвестиційним кліматом тощо.

Рівень фінансової безпеки держави зумовлений також ступенем розвитку ринку капіталів, на якому обертаються акції численних суб'єктів господарювання та діють численні фінансові інститути; мірою відкритості внутрішнього ринку; розмаїттям фінансових інструментів; активною участю населення в операціях із фондовими цінностями; концентрацією інтелектуальних ресурсів, задіяних у розвитку фінансового ринку. У цьому зв'язку необхідно зазначити, що порівняння рівня капіталізації ринку відносно ВВП на ринках капіталу в країнах Східної Європи дає виразні результати: Україна має коефіцієнт близько 4—6%; з таким показником вона залишається далеко за середнім коефіцієнтом — він становить майже 25% у державах, що претендують на вступ до ЄС у рамках "першої хвилі"⁵.

Значною мірою фінансова безпека держави визначається характером фінансово-кредитної політики, яку вона провадить, причому як внутрішньої, так і зовнішньої.

Можна розглядати безпеку таких окремих складових внутрішнього та зовнішнього фінансових ринків, як грошовий, валютний, фондовий, позичкових капіталів, а також окремих фінансових інструментів.

З обов'язковим урахуванням національних інтересів можна вести мову про регіональну, колективну і глобальну фінансову безпеку. При цьому фінансова безпека України є еле-

ментом макросистем вищого порядку: субрегіональних, регіональних і глобальних.

Проблема фінансової безпеки сьогодні вже виходить за національні кордони. Зростає рівень інтеграції та консолідації фінансових ринків, збільшуються обсяги перепливу капіталу, посилюється інтенсивність його обігу. Фінансові ринки переживають революційні перетворення, викликані запровадженням сучасних технологій, розвитком засобів комунікації та зв'язку. Проблема, як її визначає МВФ, полягає в тому, що міжнародний переплив капіталів став значно вільнішим, ніж будь-хто міг собі уявити.

Оцінюючи наслідки інтеграції нашої країни до світового економічного та фінансового простору, слід з'ясувати, як це позначиться на рівні її фінансової безпеки. Сьогодні для таких оцінок можемо використовувати лише розрізнені показники, застосовувані у світі.

На підставі здійсненого аналізу можна стверджувати, що сьогодні Україна має певний запас міцності щодо небезпечного рівня фінансової безпеки, про що свідчать граничні значення значної кількості індикаторів. **Зокрема, торговельний баланс характеризується позитивним сальдо. На безпечному рівні — обсяг зовнішнього боргу і видатки на його погашення та обслуговування.**

¹³ Розраховано за даними Мінекономіки (витрати на обслуговування та погашення довгострокового зовнішнього боргу в 2001 р. за кредитами, наданими міжнародними фінансовими організаціями та гарантованими до повернення урядом, з урахуванням планових платежів 2002 р., що увійшли до загальної суми реструктуризації частини зовнішнього боргу) і Держкомстату України.

¹⁴ Розраховано за даними Мінекономіки (витрати на обслуговування та погашення довгострокового зовнішнього боргу в 2001 р. за кредитами, наданими міжнародними фінансовими організаціями та гарантованими до повернення урядом, з урахуванням планових платежів 2002 р., що увійшли до загальної суми реструктуризації частини зовнішнього боргу, а також негарантованих кредитів) і Держкомстату України.

¹⁵ Аналітичні матеріали до проекту Державного бюджету України на 2002 рік. Департамент державного боргу Міністерства фінансів України.

¹⁶ Там же.

¹⁷ Там же.

¹⁸ Там же.

¹⁹ Наговицын А. Валютные аспекты экономической безопасности России // Российский экономический журнал. — 1996. — № 9. — С. 41.

²⁰ Розраховано за даними НБУ та Держкомстату України.

⁵ Наступні 1000 днів: заходи економічної політики для України // Німецька консультативна група з питань економічних реформ. — К., 1999. — 166 с.

⁶ Співвідношення фактичного і граничного значень нормовано щодо граничного значення, яке приймається за одиницю. При цьому воно розраховується як відношення фактичного значення до граничного, якщо бажане збільшення відповідного показника безпеки, і навпаки, якщо бажане його зменшення.

⁷ Глазьев С. Основа обеспечения экономической безопасности страны — альтернативный реформационный курс // Российский экономический журнал. — 1997. — № 2. — С. 4.

⁸ Проект Програми забезпечення економічної безпеки України.

⁹ За даними Мінфіну і Держкомстату України.

¹⁰ Розраховано за даними Мінекономіки (довгостроковий зовнішній борг за гарантованими і негарантованими кредитами країни) і Держкомстату України.

¹¹ Оцінка МВФ і Світового банку ("Трансформація". — 1996. — Іюль — август. — С. 18).

¹² Проект Програми забезпечення економічної безпеки України.

Нині фінансові ринки переживають революційні перетворення — зростає рівень їх інтеграції та консолідації, переплив капіталів стає вільнішим, отже, і проблема фінансової безпеки виходить за межі національних кордонів.

На підставі здійсненого у статті аналізу можна стверджувати, що сьогодні Україна має певний запас міцності щодо забезпечення фінансової безпеки. Зокрема, торговельний баланс характеризується позитивним сальдо. На безпечному рівні також обсяг зовнішнього боргу та видатки на його погашення й обслуговування.

Проблеми вибору оптимального варіанта європейської інтеграції України

Тамара Смовженко

Ректор
Львівського банківського інституту.
Доктор економічних наук, професор

Надія Мікула

Докторант Інституту регіональних досліджень НАН України.
Кандидат економічних наук

“Ініціатива ЄС щодо нових сусідів”, схвалена Європейською Радою наприкінці 2002 року, відкриває нові можливості для активізації євроінтеграційної стратегії України.

У сучасній світовій політиці та економіці спостерігається одночасний перебіг двох, здавалося б, протилежних процесів — глобалізації та регіоналізації. Причому термін “регіоналізація” також характеризує два процеси, які відбуваються на міждержавному рівні (це — макрорегіоналізація, наприклад, створення ЄС, ГУУАМ тощо) та всередині держав шляхом посилення ролі внутрішніх регіонів у прийнятті рішень як на державному, так і міждержавному рівнях. Останнє передусім стосується прикордонних областей, що активізували свою діяльність у євро регіонах, — міжнародних структурах, метою яких є координація розвитку територій та реалізація спільних проектів територіальних органів влади прикордонних зон Європи.

Починаючи з кінця минулого століття на європейському континенті тенденція до розвитку глобалізації та регіоналізації особливо чітко проявляється у таких двох (на перший погляд, відмінних, проте тісно пов'язаних між собою) політичних та господарських процесах:

♦ у згортанні кордонів усередині держав — членів Європейського Союзу, внаслідок чого їхні національні ру-

бежі переносяться на зовнішній кордон ЄС, тобто стають зовнішніми кордонами щодо третіх держав (зауважимо, що цей процес відбувається водночас із розширенням складу країн — членів ЄС);

♦ у підвищенні ролі регіонів під гаслом “Від Європи країн — до Європи регіонів”, розширенні та розвитку культурних, політичних і господарських контактів із третіми державами, що перебувають за новими зовнішніми кордонами ЄС.

Об'єктивно процеси розширення Європейського Союзу безпосередньо стосуються України, її західних і південно-західних областей, які вже стали об'єктами регіональної політики ЄС. Основним принциповим моментом регіональної політики Євросоюзу є підхід до формування регіональної політики, спрямованої не на вирівнювання диспропорцій розвитку територій, а на створення умов для підвищення конкурентоспроможності окремих регіонів країни, у тому числі на зовнішньому ринку, що в кінцевому

підсумку зміцнює економічний потенціал держави. Розвиток євро регіональної співпраці як між прикордонними територіями всередині ЄС, так і між прикордонними зонами на зовнішніх кордонах Європейської Співдружності, фінансова підтримка цієї співпраці зі структурних фондів ЄС відповідно до загальноєвропейських, національних та регіональних пріоритетів прискорює інтеграційні процеси держав — потенційних членів Співдружності, і це в результаті сприяє тому, що населення прикордонних областей більш усвідомлено сприймає процеси інтеграції. Отже, теза щодо поширення ідеї європейської інтеграції наявна в переважній більшості концепцій євро регіонів.

Зазначимо, що євро регіони — вища організаційна форма транскордонної співпраці, яка характеризується наявністю певної системи управління та фінансування. В Європейському Союзі євро регіони вже зараз сприймаються як суб'єкти міжнародної діяльності. За їх участі створено низку міжнародних організацій, що готують спільні рішення, розробляють механізми їх реалізації, представляють євро регіони у робочих органах ЄС.

На сьогодні правовою основою відносин між Україною та Європейським Союзом є Угода про партнерство та співробітництво (УПС)¹.

¹ Угода про партнерство та співробітництво між Європейськими співтовариствами, їхніми країнами-членами та Україною від 14.06.1994 р. // Політика і час. — 2000. — № 3-4.

Однак, як зазначає багато аналітиків, реалізується вона неефективно.

Так, наприклад, в УПС, що містить понад 100 статей та низку додатків, окрема глава має назву “Транскордонні послуги між Співтовариством і Україною”. Для реалізації УПС обидві сторони розробили два документи: “Спільна стратегія Європейського Союзу щодо України (бачення шляхів партнерства з Україною з боку ЄС)”² та “Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу”, затверджена Указом Президента України від 11.06.1998 р. № 615/98 зі змінами, внесеними 12.04.2000 р.³. Проаналізувавши зміст цих документів, можна помітити певну різницю в розумінні Європейським Союзом та українською стороною сутності термінів “регіональне та транскордонне співробітництво”.

Розуміння регіонального та транскордонного співробітництва, про яке йдеться в п. 64 “Спільної стратегії ЄС щодо України”, українською стороною зводиться до діяльності Підкомітету з питань митниці, транскордонного співробітництва, боротьби з відмиванням грошей та наркобізнесом, що надто звужує суть зазначених понять. Зауважимо, що у п. 7 “Стратегії”⁴, де моється про регіональну інтеграцію, взагалі не вживається термін транскордонної співпраці, а в матеріалах, підготовлених експертами МЗС України⁵, транскордонне співробітництво трактується як таке, що “конкретизує окремі положення УПС, говорить про конкретні проекти щодо технічної модернізації пунктів перетину кордону та модернізації транспортної мережі між Україною, країнами-кандидатами та ЄС”. Як наслідок, керівництво прикордонних областей не бере участі в діяльності Підкомітету з транскордонної співпраці за схемою співробітництва між Україною та Європейським Союзом. Шкода, адже участь регіональних органів влади у діяльності євро регіонів створює передумови для усунення наявної на сьогодні відстороненості суспільства від європейського вибору України та підвищення рівня підтримки цього курсу населенням.

З огляду на це дещо інакше слід сприймати останню “Ініціативу ЄС щодо нових сусідів”, схвалено Європейською Радою наприкінці 2002 року⁶.

Основні її засади такі:

♦ розширення дає важливу можливість розвивати відносини з новими сусідами ЄС на основі спільних політичних та економічних цінностей;

♦ є потреба у формуванні амбіційного довгострокового та інтегрованого підходу до кожної з трьох країн — України, Молдови та Білорусі, який сприяв би демократичним та економічним реформам, сталому розвитку й торгівлі для забезпечення більшої стабільності і добробуту на нових кордонах ЄС та за їх межами;

♦ ЄС заохочує подальший розвиток транскордонного співробітництва.

Слід зазначити, що Європейський Союз спрямовує значні кошти на розвиток транскордонного співробітництва. Так, Польща наприкінці минулого століття отримала понад півмільярда євро на розвиток прикордонних територій.

Нині в ЄС діє багато програм та ініціатив, у яких можуть брати участь регіони України або до яких, за певних умов, вони могли б долучитися. Однак держава, регіони, населення ще не готові належно сприймати відповідну фінансову допомогу. Цьому є кілька причин:

♦ непоінформованість широких верств населення про можливості отримання фінансової допомоги;

♦ неготовність державних бюджетів усіх рівнів включитись у підтримку проектів (як відомо, участь приймаючої сторони має сягати 25—30%);

♦ брак фахівців, передусім державних службовців, підготовлених до вирішення питань з європейської інтеграції, транскордонної співпраці, отримання відповідної фінансової підтримки;

♦ недостатнє інституційне забезпечення вибору європейського напрямку інтеграції, у тому числі — нерозвинутість мережі консультативних пунктів, агентств регіонального розвитку, навчально-освітніх центрів із підготовки та перепідготовки кадрів з питань євроінтеграції;

♦ відсутність спільних концепцій розвитку прикордонних територій суміжних держав, які враховували б загальноєвропейські та національні пріоритети й створювали передумови для спадковості вирішення проблем регіонального розвитку.

Більшість із перелічених вище проблем можна вирішити в рамках діяльності євро регіонів, створених на нових концептуальних засадах.

“Ініціатива ЄС” відкриває нові можливості для розвитку інтеграційних процесів в Україні. І якщо до цього часу реалізація Угоди про партнерство та співробітництво дещо гальмувалася, то тепер створюються передумови для активізації євроінтеграційної стратегії України.

² Спільна стратегія Європейського Союзу щодо України (бачення шляхів партнерства з Україною з боку ЄС) // Політика і час. — 2000. — № 3—4. — С. 15—29.

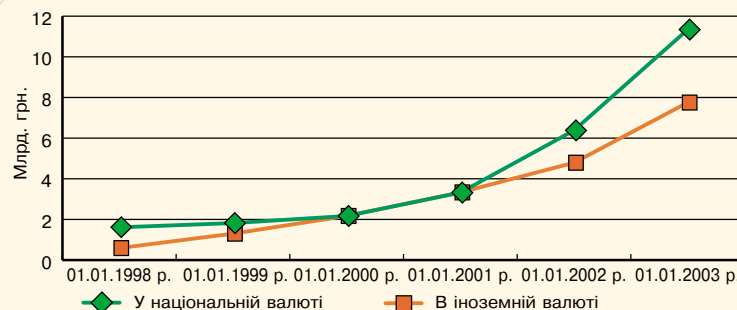
³ Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу, затверджена указом Президента України від 11.06.1998 р. № 615/98, зі змінами, внесеними указом Президента України від 12.04.2000 р. № 587/2000 // Політика і час. — 2000. — № 3—4. — С. 30—35.

⁴ Там же.

⁵ Спільна стратегія Європейського Союзу щодо України — нові перспективи співробітництва (Підготовлено експертами МЗС України) // Політика і час. — 2000. — № 3—4. — С. 40—52.

⁶ Немиря Г. Європейський Союз і Україна: старі партнери — нові сусіди? // Розширення ЄС: Аналітичний зб. — 2003. — Вип. № 1. — С. 1—19.

Динаміка зобов'язань банків за коштами, залученими на рахунки фізичних осіб

Розширення євро регіональної співпраці сприяє розвитку відносин між новими сусідами ЄС на основі спільних політичних та економічних цінностей.

Ярослав Жаліло

Завідувач відділу Національного інституту
стратегічних досліджень.
Кандидат економічних наук

Статус країни-сусіда дає змогу долучитися до головних переваг Європейського Союзу, не вступаючи до його інститутів.

Європейська інтеграція України та формування основ інноваційної моделі розвитку

Як саме Україна має реалізовувати свій європейський вибір — якнайшвидше створювати зовнішні ознаки європейської економіки чи долати катастрофічний розрив у рівнях життя, продуктивності праці й ефективності національної економіки? Автор пропонує своє бачення пріоритетів процесу інтеграції.

Розуміння безальтернативності європейського вибору України сьогодні вже практично опанувало суспільством. Вочевидь, ніхто не запечуватиме, що Україна — європейська держава, яка орієнтується на все тісніші зв'язки з об'єднаною Європою.

Завдання європейської інтеграції поставлені перед Україною ще в 1993 році. У Постанові Верховної Ради України “Про основні напрямки зовнішньої політики України” зазначено: “Перспективною метою зовнішньої політики України є вступ до ЄС”. На жаль, відтоді практичних кроків щодо конкретизації цієї мети та безпосередніх заходів з її досягнення не зроблено. На найвищому рівні ціль та пріоритетні напрями стратегії європейської інтеграції України визначено лише 2002 року у Посланні Президента України до Верховної Ради “Європейський вибір”. Водночас практичні напрями євроінтеграційної політики поки що залишаються невизначеними. Згідно з розпорядженням Президента України вони мають бути встановлені Стратегією економічного та соціального розвитку України до 2011 р., проект якої нині перебуває у стані розробки.

На жаль, чимало представників органів виконавчої влади завдання європейської інтеграції сприймають механічно, зводячи процес його виконання до планування формальних процедур. Відтак стратегія європейської інтеграції виглядає негнучкою, фрагментарною та непослідовною, що спричиняє відповідну реакцію з боку європейських структур.

Зокрема, виступаючи на Європейському економічному саміті в Зальцбурзі у вересні 2002 р., комісар Євросоюзу з питань розширення Гюнтер Ферхойген заперечував будь-яку можливість вступу України до Євросоюзу впродовж найближчих 10 чи навіть 20 років. На цій тезі він наголосив і 2003 року, виступаючи в Брюсселі на конференції “Розширена Європа”.

Навряд чи можна очікувати значних зрушень з боку ЄС у напрямі подальшого розширення у середньостроковий період, який характеризується

невизначеністю практичних наслідків від вступу до Союзу з 2004 року десяти нових членів. Як альтернативу ЄС він запропонував “нову політику сусідства”. Перевагами такої політики є економічний характер угод та індивідуальний підхід до кожної із країн-сусідів — їхня економіка може не відповідати вступним критеріям. Недоліки полягають у відсутності конкретних перспектив щодо майбутнього членства країни-сусіда в ЄС та величезною відповідальністю перед нею з боку Євросоюзу.

Сусідство, зокрема, теоретично дає змогу долучитися до головних переваг ЄС без участі в його інститутах, а саме — до чотирьох свобод: переміщення людей, товарів, послуг і капіталів. Проте у зверненні Єврокомісії сказано буквально таке: “Якщо країни продемонструють реальний прогрес, що демонструє загальні цінності й ефективне проведення політичних, економічних і інституціональних реформ... це дасть їм можливість скористатися перспективами тіснішої економічної інтеграції з ЄС”.

За таких умов органи виконавчої влади мають конкретизувати завдання забезпечення вступу України в ЄС відповідно до поточної ситуації. Стає дедалі очевиднішим, що зміст цих завдань полягає не в тому, щоб формально підлаштуватися до вимог нормативних документів ЄС, а у здійсненні значних реальних кроків у напрямі наближення рівня та структури української економіки до середньоєвропейських показників.

Україна повинна продемонструвати свою здатність самостійно забезпечити соціально-політичну й економічну стабільність, високі темпи економічного зростання й ефективну структурну перебудову економіки, довести потенційним партнерам по ЄС, що вона входить до Союзу не як прохач допомоги, а як молода стабільна й енергійна економіка, яка відкриває об'єднаній Європі нові перспективи соціально-економічного та політико-гуманітарного розвитку, стає її додатковою конкурентною перевагою.

Варто врахувати, що, здійснюючи в односторонньому порядку кроки в напрямі створення перед-

умов для європейської інтеграції, Україна не одержує й у прогнозованому майбутньому не одержуватиме достатнього позитивного ефекту від цих кроків. Він гарантований лише у разі безпосереднього входження до інтеграційного об'єднання ЄС.

Приміром, укладення угоди про вільну торгівлю між Україною та ЄС потребуватиме узгодження конкурентної, податкової політики, політики державних закупівель, митних процедур, технічних стандартів. І навіть уклавши угоду про вільну торгівлю, Україна залишиться в нерівному становищі з ЄС. У процесі наближення до європейських стандартів сторона, яка пристосовується, знаходиться у гіршій ситуації, оскільки обтяжена додатковими витратами на це пристосування, і водночас упродовж тривалого часу дає привід для виключення з режиму вільної торгівлі тих чи інших галузей, які "не дотягують" до європейських вимог до якості, рівня технології чи механізму ціноутворення. Зокрема, навіть в угоді про вступ до ЄС припускається, що країни — "старі" члени можуть захистити свій ринок шляхом дискримінації в правах новоприбулих, дії яких не відповідають європейським вимогам. Попередження про можливе застосування таких заходів уже отримала Польща.

Не варто забувати, що структура українського експорту до ЄС далека від ідеальної. У 2002 р. 22.6% експорту товарів у країни ЄС становили неблагородні метали і вироби з них, 22.2% — мінеральні продукти, 15.8% — продукція легкої промисловості, 16.1% — продукція сільського господарства і харчової промисловості, 10.9% — машини й устаткування. Запроваджуючи умови вільної торгівлі з ЄС на даному етапі, Україна фіксує цю структуру, а вона аж ніяк не вичерпує весь спектр наших конкурентних переваг.

Як підтверджують показники 5 місяців 2003 року, прискорення темпів зростання експорту з України до країн Європи (37.3% порівняно з 27.1% зростання всього експорту) супроводжувалося погіршенням його структури. Питома вага чорних металів та виробів із них зросла на 2.2, нафти і нафтопродуктів — на 4.5 процентного пункту.

Тож виникає дилема: чи має Україна в пріоритетному порядку створювати у себе зовнішні ознаки європейської економіки (поступово уніфікуючи регуляторне законодавство, підганяючи економіку під рамки копенгагенських критеріїв тощо), чи найперший її обов'язок перед Європою — подолати катастрофічний розрив у рівнях життя, продуктивності праці й ефективності національної економіки? На нашу думку, головне завдання України у середньостроковому періоді — усунути диспропорції, які були закладені в радянський час і утворилися в добу незалежності, та забезпечити формування економічного підґрунтя для практичного розвитку євроінтеграційних процесів, керуючись при цьому політикою, яка може відрізнитися від тієї, що реалізується в Європейському Союзі.

Як зазначається у Посланні Президента "Європейський вибір", формулою євроінтеграційної політики України має стати: "В Європу на основі інноваційного шляху розвитку". Саме інноваційний розвиток, вирішення проблем структурної перебудови економіки, підвищення її конкурен-

тоспроможності мають становити головний зміст економічної політики на найближче десятиліття. Слід усвідомити жорстку істину: вдасться Україні вирішити завдання переходу на інноваційний шлях розвитку — шлях до Європи буде для неї відкритим; не вдасться — вона надовго залишиться сировинним придатком Європи та світу.

Доречно максимально деполітизувати і прагматизувати процес розширення взаємовигідного економічного співробітництва з пострадянськими країнами, що в першу чергу стосується перспектив створення Єдиного економічного простору. Нині це незмінно подається як альтернатива європейській інтеграції України. А проте модернізація підходів стосовно відносин між Україною і ЄС та перехід до орієнтирів сусідства знімає формальні суперечності між Україною та Росією щодо євроінтеграції і дає змогу ефективніше реалізувати неодноразово висловлювану Президентом України ідею спільного просування до Європи.

Слід зазначити: за всієї своєї несхожості економіки пострадянських країн орієнтовані на прискорене економічне зростання та структурну перебудову економіки. Максимально ефективне використання національних конкурентних переваг для взаємоузгодженої реалізації цих цілей на основі взаємовигідної регіональної інтеграції має стати дієвим важелем активізації економічного зростання, позитивних структурних зрушень і формування інноваційної моделі економічного розвитку України.

На користь цього свідчить також аналіз структури вітчизняного експорту в східному напрямі. Зокрема, частка машинобудування в експорті в Росію за підсумками 2002 р. становила 34% (збільшившись за рік на 10 процентних пунктів), у Казахстан — 40%. Частка готових харчових продуктів в експорті до країн — учасниць угоди про Єдиний економічний простір становила 8.8% порівняно з 1.6% у цілому (в інші країни світу, у тому числі — в ЄС, Україна експортує переважно сільгоспсировину). Частка недорогоцінних металів і виробів із них становить у експорті загалом 45%, а у торгівлі з Росією, Білоруссю та Казахстаном — 18.9%. У торгівлі продукцією чорної металургії із цими країнами експорт виробів із чорних металів становив 41%, тоді як 94% експорту продукції галузі в інші країни світу припадає на необроблений метал.

Таким чином, є підстави сподіватися, що у разі спрощення торговельних відносин із партнерами по СНД Україна матиме істотні конкурентні переваги і може посісти місце постачальника високотехнологічної продукції на їхні ринки. Це не перешкоджає реалізації конкурентоспроможних товарів на ринках інших країн, проте дає змогу нагромаджувати інвестиційні ресурси для інноваційної перебудови українського машинобудування.

Завдання формування засад інноваційної моделі економічного розвитку є критично важливими для України незалежно від проголошених геостратегічних пріоритетів, оскільки вони диктуються необхідністю виживання в умовах економічної глобалізації і зростаючої міжнародної конкуренції. Європейська інтеграція України має розглядатися як системний і потенційно дієвий інструмент прискорення та реалізації цих завдань.

Аби вижити в умовах глобалізації та загострення конкуренції, Україні потрібно стати на шлях формування основ інноваційної моделі розвитку.

Жак МуньєГолова правління банку
"Креді Ліоне Україна"

Економічна інтеграція в ЄС — оптимальне рішення для України та Європи

За словами автора, він, власник французького паспорта, вважає себе громадянином світу, оскільки має великий досвід роботи у багатьох країнах, включаючи й Україну, де перебуває протягом останніх чотирьох років. Тому свої думки стосовно винесеної на симпозіум проблеми він висловлює, не звіряючи з позицією банку "Креді Ліоне Україна", в якому працює вже понад 30 років.

Економічна інтеграція з ЄС — рішення, від якого виграють і Україна, і Європа, але вступ до ЄС — це поки що утопія. Однак економічна інтеграція — не утопія. І саме вона є передумовою членства в ЄС.

Україна — це європейська країна християнського віросповідання, із сільськогосподарським корінням... На відміну, приміром, від Росії, яка багата корисними копалинами і може дозволити собі працювати менш наполегливо, Україні такого подарунка природа не дала. Її найбільша цінність — люди. Вони — чудові, але, на жаль, цей факт не всім добре відомий та зовсім не рекламований.

Кілька років тому українська влада вирішила, що майбутнє України — в Європі. Це прийнятно й цілком логічно. Інша річ, що туди веде довгий і тряский шлях. Подолати його можна, маючи сильне керівництво, чітке бачення здійснених та намічених на перспективу завдань, цілковиту відданість ідеї європейської інтеграції та послідовно рухаючись у цьому напрямі. Втім, суперечки політичної еліти щодо того, чи бути Україні частиною Єдиного еко-

номічного простору разом із Росією та деякими іншими країнами, не підтверджують заявленої Україною спрямованості в Європу.

Ніхто, навіть ті, хто має зиск із того, як Україна функціонує сьогодні, не сумнівається у важливості й актуальності мети: поліпшити добробут її громадян, якнайшвидше досягти західноєвропейського рівня життя. Піднесення економіки є ключем до майбутнього, а розбудувати її можна лише шляхом розвитку середнього класу. Якщо зростатиме середній клас, то розвиватиметься й економіка і політикам доведеться пристосуватися до реалій та змінювати правила гри. Отже, сьогодні треба дбати передусім про економічні реформи та економічний поступ країни.

Щоб український внутрішній ринок розвивався, слід будувати водночас три опори:

— по-перше, слід запроваджувати закони, норми, процедури сертифікації;

— по-друге, потрібно створювати контролюючі органи та сприяти їх організаційному становленню;

— по-третє, необхідно виховувати у громадян (споживачів) здатність захищати себе, тобто розвивати важелі протидії, такі, як різноманітні об'єднання, рухи на захист прав споживачів, аби запобігти перетворенню економіки у джунглі.

У процесі створення таких опор слід визначити пріоритети, а також розробити плани дій і виконувати їх.

Як мені відомо, Європейський Союз запропонував Україні свою допомогу у визначенні того, що саме треба зробити і коли, та скільки це коштуватиме. Для цього необхідно з'ясувати, на якому рівні знаходяться ринки України, що слід робити, аби вони розвивалися, і водночас запропонувати певні заходи, щоб уникнути властивих таким переходам потрясінь.

Зі свого боку Україна повинна зрозуміти, що рухаючись до Європи, необхідно досягти відповідності вітчизняного законодавства, нормативів, процедур саме європейським зразкам (тобто американська модель не може вважатися прийнятним рішенням).

Офіс АТ "Банк Креді Ліоне Україна". Київ.

ЯКІ РЕФОРМИ НЕОБХІДНІ УКРАЇНІ?

Зупинюся на позиціях, які вважаю найважливішими для поліпшення інвестиційного клімату в Україні. Вміле управління економікою змінить на краще керівництво на політичному рівні, в країні буде більше демократії.

Податкова адміністрація повинна підпорядковуватися Міністерству фінансів та суворо ним контролюватися, стати податковою адміністрацією, а не чимось більшим. Новим її керівникам належить докорінно змінити дух цієї установи, спрямувати її зусилля на збір податків. Просто, чи не так? Податкову поліцію слід скасувати негайно.

Треба поважати верховенство права. Неважко зрозуміти, що суддям, які отримують дуже низьку зарплату, непросто протистояти усіляким спокусам. Відтак створюється хибне коло: інвестори не впевнені, що в разі виникнення спорів їхні права будуть чесно захищені. Тому вони й не квапляться з інвестиціями.

До того ж Україна не може продовжувати перебувати під загрозою арешту її коштів за кордоном через програв справ у міжнародних судах. Декілька тисяч справ чекають на розгляд у Європейському Суді з прав людини у Страсбурзі: Україна займає четверте (після Росії, Туреччини і Польщі) місце за чисельністю цих справ.

Щодо фінансового сектору, в якому я працюю. Негайно слід провести такі реформістські заходи:

- регулятор небанківського фінансового сектору повинен стати організованішим та незалежним (із бюджетом 600 тисяч доларів США на 2003 рік нам ще далеко до цієї мети);

- Національному банку України слід дати змогу впливати його рішення в життя. Я мрію про такий Національний банк, який був би відокремленим від будь-якої влади в Україні;

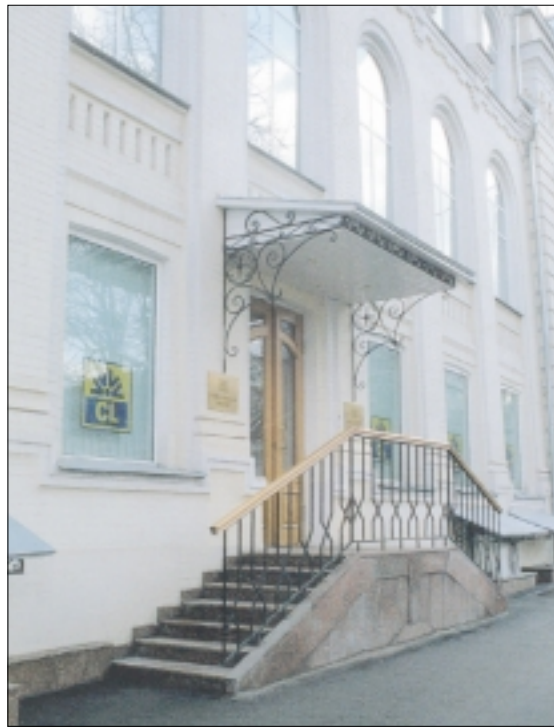
- необхідно активніше використовувати Асоціацію українських банків (якщо вона залишатиметься незалежною) — і Голова НБУ це вже робить — як співрозмовника громадських сил, включаючи центральний банк. А бізнесу треба підтримувати її як важіль протидії в банківському секторі;

- допомагати клієнтам банків — юридичним та фізичним особам — самоорганізовуватися, стати важелем протидії щодо банків, які їх обслуговують.

Вступ України до Європейського Союзу — це на сьогодні утопія. Чому? Наведу приклад зі Східною Німеччиною, яка досі не досягла рівня Західної. Але навіть за цієї обставини її примусова інтеграція коштувала Західній Європі протягом останніх 12 років приблизно 3—5% її економічного зростання.

Євросоюз готується прийняти десять нових членів. Передчуваю, що їх вступ (мовиться передусім про Польщу) знову справлятиме жорсткий вплив на економічний розвиток Європи протягом наступних 10—15 років.

У даному разі домінувала політика. Сподіваюся, що в подальших рішеннях Євросоюзу домінуватиме економіка. Я глибоко переконаний, що жоден європейський лідер протягом наступних

5—10 років не наважиться (навіть із вагомих політичних причин) відчинити двері для таких держав-членів, вступ яких до ЄС гальмуватиме зростання економіки Європи. Вважаю, що Україна (як, до речі, й Туреччина) належить до країн, які є великими, аби їх міг “проковтнути” ЄС. Водночас Туреччина не є демократичною країною у визначенні Європейського Союзу (так звані копенгагенські критерії). Це друга причина, з якої Європа відмовляє сьогодні Туреччині у наданні їй статусу кандидата. Україна, швидше за все, також не вважатиметься демократичною країною: права людини, верховенство права українцям слід поважати значно більше... До того ж, як нам усім відомо, вступ України до Європейського Союзу не стоїть на порядку денному самого Європейського Союзу.

Тому переконаний, що бажання України вступити до ЄС на сьогодні, повторюю, є утопією. Але економічна інтеграція — не утопія. І саме вона є передумовою членства в Європейському Союзі.

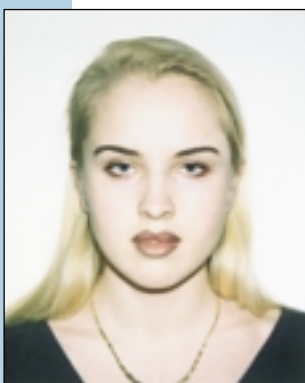
Що таке економічна інтеграція? Прикладом її може слугувати співпраця шести країн, які у 1950-х рр. підписали Римський договір, протягом перших 20 років існування Європейського Економічного Співтовариства. Вони прагнули інтегрувати свої економіки без спроб інтегрувати політично.

Європа готова до розвитку в такому напрямі. Це, скажімо, дасть змогу громадянам України легше пересуватися, працювати на кращих умовах, якщо вітчизняні дипломи будуть визнаватися за кордоном. Розвиватиметься туризм в Україні, якщо вона почне серйозніше ставитися до туризму.

Такий підхід допоможе Україні інтегруватися в Європу поступово, не поспіхом, без значних потрясінь. Європа очікує на неї. Це — взаємовигідне рішення, від якого виграють обидві сторони.

Для поліпшення в Україні інвестиційного клімату податкову адміністрацію треба підпорядкувати Міністерству фінансів, докорінно змінивши дух цієї установи, а також гарантувати реальну незалежність суддів.

Україна належить до категорії країн, які є завеликими, аби Європа могла їх “проковтнути”.

Андрій ШпіркоРадник Голови
Національного банку України**Лада Смахтіна**Головний юрисконсульт
управління методологічного
та нормативно-правового
забезпечення
фінансового моніторингу
Національного банку України

Україна і світ: шляхи поглиблення співробітництва

Європейський вибір для України, вважають автори статті, — це передусім шлях розвитку в напрямі європейської цивілізаційної моделі, йдучи яким можна досягти прогресу в усіх сферах життєдіяльності суспільства і держави. Україна має достатній потенціал для прориву до новітніх технологій у промисловому виробництві, до сучасних відносин у сфері економіки та соціокультурної інтеграції в Європейське Співтовариство.

*“Ми визнали прогрес у запровадженні економічних реформ в Україні і позитивні зрушення в її економіці. Ми погодилися, що продовження структурної, адміністративної та судової реформ є виключно важливими для економічного розвитку України, включаючи торгівлю. Ми обговорюватимемо шляхи поглиблення нашого співробітництва з метою забезпечення стійкого економічного зростання та заохочення розвитку конкурентоспроможних секторів української економіки, нових технологій і електронної комерції, а також залучення інвестицій... Швидкий вступ України у СОТ на комерційно обґрунтованих умовах є в наших спільних інтересах, а також є основоположним для зусиль України збільшувати обсяги торгівлі та інвестицій”.**

“Саміт ЄС — Україна”, 2002 р.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИБІР ДЛЯ УКРАЇНИ — ЦЕ ВИБІР ШЛЯХУ РОЗВИТКУ В НАПРЯМІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ

Шлях України до ЄС відкриває можливість розбудови демократичної, правової і розвинутої держави, заснованої на засадах загальносвітових цінностей. Чому ми обрали саме його?

Європа для нас є і буде у майбутньому важливим торговельним ринком. Уже нині Європейський Союз є другим за обсягами торговельним партнером України. За розрахунками вітчизняних аналітиків, у результаті розширення товарний ринок ЄС має всі можливості перетворитися для України на головний, витіснивши ринок країн СНД на друге місце.

На цьому шляху надзвичайно важливим завданням є формування нового торговельного

режиму, орієнтованого на світовий економічний простір. Зважаючи на те, що у сфері реформування економіки нашої держави першочерговим стає вирішення питань поглиблення структурної перебудови промислового виробництва, поживлення інвестиційних процесів, підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності, основними пріоритетами є:

- підтримка вітчизняних товаровиробників шляхом використання можливостей міжнародно-правового механізму захисту їхніх інтересів як на вітчизняному, так і на світовому ринках;
- прискорення економічних реформ шляхом гармонізації економічного законодавства із загальновизнаними міжнародними стандартами;
- взаємне зменшення технічних бар'єрів у торгівлі з провідними торговельними партнерами України.

* Спільна заява Президента України Л.Кучми та Президента Європейської Ради А.Ф.Расмуссена, за участю Генерального секретаря Ради ЄС / Верховного Представника з питань спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС Х.Солани та Президента Комісії Європейських Співтовариств Р.Проді. “Саміт ЄС — Україна”. Копенгаген, 4 липня 2002 р.

Широке висвітлення результатів роботи всіх органів влади, політичних і громадських організацій щодо створення необхідних передумов для вступу України до ЄС значною мірою сприятиме глибшому розумінню українцями сутності євроінтеграційного процесу.

Одним зі шляхів забезпечення цих пріоритетів має стати повноправне членство України у багатосторонній торговельній системі, центр якої становить Світова організація торгівлі (СОТ).

У широкому сенсі цю систему можна визначити як набір міжнародних правил, виконувати які повинні всі країни-партнери. Головною метою цих правил є сприяння відкритій і ліберальній торговельній політиці. Правила, постійно вдосконалюючись, мають відповідати умовам світової торгівлі.

Україні необхідно прискорити інтеграцію до світового економічного співтовариства. Нині в українському суспільстві існують різні, часом полярні, погляди на доцільність вступу до Світової організації торгівлі. Однак гальмування цих процесів може спричинити торговельно-економічну ізоляцію у відносинах із країнами не лише Західної та Центральної Європи, а й Східної Європи і Балтії, більшість яких уже фактично є або мають стати повноправними членами ЄС.

Звичайно, де є переваги, там є й обтяження. Проте Україна вже сьогодні виконує вимоги інших держав, зазнає з їхнього боку утисків. Вона ж, поки не стала членом СОТ, не може ні скористатися засобами захисту від зловживань, ані сподіватися на прояви лояльності. Яскравий приклад тому — антидемпінгові розслідування.

У той же час слід зважати на проблеми, які можуть виникнути зі вступом до СОТ:

- використання України розвинутими країнами як ринку збуту своєї продукції;
- занепад неконкурентоспроможних галузей економіки;
- зменшення золотовалютних резервів, пов'язане зі збільшенням обсягів імпорту;
- перетворення України на країну з вузькою спеціалізацією, що призведе до зростання імпортозалежності;
- дискримінація національних товаровиробників.

Необхідно також застерегти, що через недовіреність механізму функціонування СОТ очікування від вступу до неї можуть виявитися перебільшеними, а переваги від вступу — недовіряними або й узагалі сумнівними.

Більшість країн світу вже є членами Світової організації торгівлі і в перспективі діятимуть за єдиними правилами. Це означає, що держави, які не є членами СОТ, будуть змушені в односторонньому порядку керуватися вимогами цієї організації, не маючи можливостей для захисту своїх інтересів.

Аналіз свідчить, що питання не в тому, вступати чи не вступати до СОТ. Доцільніше з'ясувати, якими мають бути умови й реальні терміни цього приєднання, як уникнути небажаних наслідків і максимально використати потенційні переваги міжнародної торговельної системи.

Враховуючи викладене вище, можна стверджувати, що за умов комплексного й виваженого підходу до цього важливого питання, високого рівня підготовленості нашої країни, розуміння, що співпраця у СОТ (особливо у сфері гармонізації законодавства) може скластися по-різному, вступ до Світової організації торгівлі

справить системний позитивний вплив на весь економічний організм нашої країни, забезпечить підвищення конкурентоспроможності економіки, оскільки будуть створені єдині прозорі правила гри як на міжнародному, так і національному та регіональному рівнях.

Проте це лише перший крок до складної послідовної роботи стосовно імплементації та інтеграції України у європейський та світовий простір.

Варто зазначити, що однією з основних проблем на цьому шляху залишається необхідність приведення національного законодавства у відповідність із нормами угод СОТ, а також адаптації, гармонізації та апроксимації чинних та майбутніх вітчизняних правових актів з основними положеннями та нормами законодавства Євросоюзу.

АДАПТАЦІЯ БАНКІВСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА — КЛЮЧ ДО ПОЛІПШЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ

Адаптація законодавства України до законодавства ЄС — складний, тривалий і багатогранний процес. Тільки в статті 51 Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС (УПС) визначено 17 галузей, у яких належить узгодити законодавство. Це митне законодавство, закони про компанії, банківську справу, бухгалтерський облік, податки, інтелектуальну власність, фінансові послуги, правила конкуренції тощо.

За останні роки проведено значну роботу щодо адаптації національних законів до законодавства ЄС. На цей час порядок роботи центральних органів виконавчої влади та інших державних органів з підготовки проектів законів України, актів Президента та уряду України з обов'язковим урахуванням основних положень законодавства ЄС чітко визначено тимчасовим регламентом Кабінету Міністрів України.

На виконання положень, передбачених УПС, чинним законодавством України поступово створюються однакові правові умови для діяльності підприємств (незалежно від форм власності на майно чи організаційної форми), де іноземні юридичні особи, а також міжнародні організації можуть бути засновниками та учасниками господарських товариств нарівні з громадянами та юридичними особами України, крім випадків, обумовлених у законодавчих актах нашої держави (стаття 30 УПС). НБУ розроблено проект Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про банки і банківську діяльність" щодо надання іноземним банкам права відкривати філії на території України, який відповідає вимогам статей 30 і 51 УПС. Цей законопроект адаптовано до основних положень нормативно-правових актів ЄС, зокрема до Директиви Європейського Парламенту та Ради (2000/12/ЄС) від 20 березня 2000 року стосовно відкриття та подальшої діяльності кредитних

Членство в СОТ — одна з найважливіших передумов вступу України до ЄС, умова початку переговорів про створення зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом. Крім того, невиконання цього пункту Україною змушує її традиційних торговельних партнерів, які незабаром стануть повноправними членами ЄС, денонсувати вже укладені двосторонні угоди про вільну торгівлю. Це також певна гарантія захисту від дискримінаційних заходів з боку країн СНД і запорука розвитку експортних відносин із країнами Азіатсько-Тихоокеанського регіону й Латинської Америки, які є членами ASEAN та МЕРКОСУР /NAFTA.

Упродовж останнього десятиріччя контроль за потоками міграції був важливою проблемою для всіх європейських держав. Очікуване розширення ЄС ставить нові питання для країн по обидва боки нового східного кордону Євросоюзу.

установ; Директиви Європейського Парламенту та Ради 2000/28/ЄС від 18 вересня 2000 року, яка доповнює Директиву 2000/12/ЄС стосовно відкриття та подальшого здійснення діяльності кредитних установ; Директиви Ради 91/308/ЄЕС від 10 червня 1991 р. про запобігання використанню фінансових систем з метою відмивання коштів та Директиви Європейського Парламенту та Ради 2001/97/ЄС від 4 грудня 2001 року, яка доповнює Директиву Ради 91/308/ЄЕС про запобігання використанню фінансових систем з метою відмивання коштів тощо.

З метою досягнення відповідності банківського нагляду в Україні вимогам Ключових принципів ефективного банківського нагляду, затверджених Базельським комітетом з питань нагляду і регулювання діяльності банків, удосконалюється вітчизняна система нагляду та контролю за діяльністю банків.

Національний банк України активно розробляє нормативно-правові акти, спрямовані на запобігання легалізації отриманих злочинним шляхом доходів, з урахуванням міжнародних конвенцій, затверджених Базельським комітетом документів та нової редакції Сорока рекомендацій FATF.

З метою отримання позитивних результатів і зведення до мінімуму негативних наслідків, пов'язаних із розширенням ЄС, необхідно вести постійні переговори з Європейською Комісією, з державами-членами та країнами-кандидатами стосовно надання Україні конкретної підтримки, спрямованої на прискорення її вступу до СОТ; проаналізувати існуючий механізм отримання та використання технічної допомоги від держав-членів і самого Союзу; гармонізувати українське законодавство з європейським; розробити механізм постійного відстеження негативних наслідків європейської інтеграції нашої країни та розширення Євросоюзу для України.

Водночас особливу увагу слід приділити законодавчій роботі, висвітленню і донесенню до суспільства нормативно-правових актів з усіх напрямів інтеграційного процесу, оскільки подальша розбудова Європейського Союзу здійснюється виключно на правовій основі і за вільного волевиявлення народів Європи.

Україна має сконцентрувати свої зусилля на забезпеченні та підтримці конкурентоспроможності вітчизняної економіки в глобальному економічному середовищі, яке регулюється загальноновизнаними європейськими принципами та принципами СОТ. Це передбачає формування цілісного законодавчого поля, а отже — тісну та плідну співпрацю всіх гілок влади, створення ефективного механізму консультацій між державними органами влади та бізнесом на постійній основі.

На законодавчому рівні позицію нашої країни щодо ЄС уперше було сформульовано ще в липні 1993 року в Основних напрямках зовнішньої політики України. А вже 14 червня 1994 року було підписано Угоду про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС. Указом Президента України від 11 червня 1998 року визначено “Стратегію інтеграції України до

Європейського Союзу”, розраховану на період до 2007 року. У вересні 2000 року схвалено Програму інтеграції України до ЄС. У листопаді 2002-го прийнято Закон України “Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу”. Ще одним документом, який підтвердив чітку і пріоритетну орієнтацію України на інтеграцію в Європейський Союз є Послання Президента України до Верховної Ради “Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного і соціального розвитку України на 2002—2011 роки”.

Таким чином, можна зробити висновок, що вітчизняне законодавство (в тому числі й банківське), яке максимально узгоджене з основними принципами та нормами законодавства Євросоюзу, з урахуванням реалій сьогодення — це ключ до успіху та поліпшення економічної ситуації в нашій державі.

ВИКОНАННЯ УГОДИ ПРО ПАРТНЕРСТВО ТА СПІВРОБІТНИЦТВО МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

Зупинимось докладніше на виконанні Угоди про партнерство та співробітництво — базового документа, який визначає відносини між Європейським Союзом та Україною. 19 березня 2003 року в Брюсселі відбулося шосте засідання Ради з питань співробітництва між Україною та ЄС¹, на якому заслухано та обговорено спільну доповідь про стан виконання УПС. Отже, що вдалося зробити у просуванні до цілей УПС?

♦ Забезпечено (у відповідних рамках) політичний діалог, що сприятиме розвитку тісніших політичних відносин. Створено відповідні структури, покликані виконувати завдання, які стали реальнішими та дієвішими.

♦ У рамках УПС поживалися дискусії та контакти щодо сприяння розвитку торгівлі, інвестицій і гармонійних економічних відносин, але, на жаль, мети ще не досягнуто. Обидві сторони визнають, що окремі положення реалізовано не в повному обсязі.

♦ Фінансове, наукове і технологічне співробітництво стабільно прогресує, а соціальне та культурне могло б розвиватися динамічніше, але немає спеціальних інструментів для цього.

♦ Мета щодо зміцнення демократії підтримувалася в рамках політичного діалогу — це завдання для України. Відповідні дискусії та переговори стосовно вступу України до СОТ сприяли б процесу економічного розвитку нашої країни та її переходу до ринкової економіки.

Для досягнення всіх цілей необхідна подальша технічна допомога ЄС — вона є додатковим інструментом для України, яка прагне досягти потрібних стандартів. Україна сподівається на

¹ Рада з питань співробітництва між Україною та ЄС — найвищий спільний орган, що наглядає за виконанням Угоди про партнерство й співробітництво між Україною та ЄС.

більшу допомогу, воліє застосовувати дієвіші інструменти та механізми, ніж передбачено УПС.

РОЗШИРЕННЯ ЄС: ПЕРСПЕКТИВИ ТА НАСЛІДКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Європейський Союз стрімко зміцнює свої позиції на світовій політичній арені. Про це свідчить вступ у завершальну фазу безпрецедентного процесу розширення: Угорщина, Польща, Словаччина, Литва, Латвія, Естонія, Чехія, Словенія, Мальта, Кіпр, Болгарія, Румунія, а в подальшому й Туреччина приєднуються до ЄС. Водночас відбуваються глибокі перетворення — рішуче реформується інституціональний устрій, координуються дії у сфері політики, оборони й безпеки, необхідні для того, щоб цей етап став таким же успішним, як і попередні. Увага України до даного етапу розширення ЄС викликана насамперед тим, що з його завершенням на європейському континенті складеться принципово нова ситуація: кордони Європейського Союзу наблизяться безпосередньо до українських.

Ще один важливий аспект, пов'язаний із розширенням ЄС на схід — запровадження сусідніми країнами-кандидатами візового режиму, зміцнення прикордонного контролю, посилення боротьби з нелегальною міграцією, що зачіпає інтереси мільйонів наших співвітчизників. Запровадження новими державами — членами ЄС візового режиму спонукає до розробки відповідного механізму, покликаного вирішити проблеми трудової міграції та забезпечити захист прав громадян України за кордоном, оскільки впровадження європейського порядку регулювання цієї сфери у нових державах-членах обмежить можливості працевлаштування там українців.

Євросоюз уже займається вирішенням цих проблем. З метою зміцнення нових незалежних держав як важливих партнерів ЄС у галузі міграції та надання захисту шукачам притулку й біженцям розпочато проект Європейської Комісії, ініційований Верховним комісаром ООН з питань біженців, Шведською міграційною службою та Міжнародною організацією міграції, загальний бюджет якого становить 17 448 євро на 12 місяців. Серед повноважень та завдань Секретаріату:

- обмін інформацією, надання експертних послуг щодо керування міграцією та надання притулку;
- посилення контролю за кордонами та міграцією;
- аналіз ситуації у країнах-учасниках, розробка пропозицій та сприяння в пошуках зовнішньої допомоги;
- організація семінарів та конференцій, видавнича діяльність, сприяння обміну досвідом.

Загалом наближення ЄС до українських кордонів об'єктивно зміцнює вплив європейської спільноти на Україну. В політичному плані це

процес позитивний, він сприяє запровадженню в нашій країні європейських стандартів. Водночас із трансформацією ЄС перед Україною може постати чимало проблем. Очевидно, що характер та рівень співробітництва України з розширеним ЄС, перспектива української євроінтеграції насамперед залежатимуть від внутрішніх трансформацій в Україні, від створення умов для стабільного демократичного розвитку, піднесення української економіки.

На думку вітчизняних спеціалістів, після першої хвилі розширення ЄС частка його держав-членів у зовнішній торгівлі України в експорті товарів може зрости на 38.8%, а в експорті послуг — на 27.2%. За імпортом зростання може становити відповідно 27.7% та 18.7%.

Друга хвиля розширення може збільшити питому вагу ЄС в українському експорті товарів ще на 24%, а послуг — на 13.4%. Що ж до імпорту, то додаткове збільшення, вірогідно, становитиме відповідно 13.6% та 11%.

На конференції, присвяченій торговим та економічним наслідкам розширення ЄС для нашої країни, директор по Україні Генерального директорату з питань торгівлі Європейської Комісії Франсуаза Ле Бай наголосила на головних перевагах, які отримає Україна від розширення Євросоюзу²:

- ♦ підвищиться рівень добробуту в регіоні;
- ♦ підвищаться показники економічного зростання;
- ♦ українському експорту буде відкрито прямий доступ до збільшеного єдиного гармонізованого ринку ЄС, де налічується 450 мільйонів споживачів.

Україна отримає переваги від запровадження єдиних торгових правил, тарифів та адміністративних процедур, застосовуваних у розширеному Європейському Союзі.

Представники Євросоюзу наголошують: незважаючи на те, що деякі тарифи зростуть, загальний рівень тарифного захисту після розширення ЄС значно знизиться, адже поточний середній рівень тарифів у ЄС становить приблизно 4%, тоді як у десятиох країнах, що приєднуються, він сягає 9%.

Стосовно кількісних обмежень і заходів захисту торгівлі, що нині застосовуються в країнах ЄС, позиція Євросоюзу така: хоча після приєднання до ЄС нові країни-члени мають застосовувати європейські заходи захисту торгівлі та квоти, водночас вони повинні зняти всі кількісні обмеження, які використовують зараз.

Однак не можна стверджувати, що нові можливості гарантовано відкриються. Мало того, в короткостроковій перспективі виникнуть не тільки позитивні, а й негативні наслідки, які перешкоджатимуть формуванню єдиного європейського економічного та політичного простору. Тому в інтересах України бажано невідкладно та ретельно проаналізувати можливі втрати від розширення ЄС і визначити конкретні механізми щодо їх компенсації.

Варто зазначити, що новий етап розширен-

²Матеріали офіційного сайту Представництва Європейської Комісії в Україні <http://www.delukr.cec.eu.int/ua>.

Європейський Союз переживає завершальну фазу процесу великого розширення. В результаті його завершення кордони ЄС опиняться у безпосередній близькості до України. Це об'єктивно посилює вплив європейської спільноти на нашу країну.

В інтересах України — невідкладно зважити можливі негативні моменти, пов'язані з розширенням європейської спільноти, та визначити механізми компенсування втрат. Негативні наслідки у торговельно-економічній сфері полягають у підвищенні в окремих державах рівня тарифного захисту щодо наших товарів, скорочення експортних поставок до країн Балтії, погіршення конкурентних позицій України щодо експорту, додаткові бар'єри для деяких українських товарів тощо.

ня збігається із завершенням формування економічного і валютного союзів, суттєвими змінами у загальноєвропейських структурах, поглибленням співпраці у сфері безпеки. Це, звичайно, ускладнює вступ до ЄС нових держав не лише в політичному, а й в економічному, правовому і процедурному відношенні.

Розширення Європейського Союзу, безумовно, може призвести і до загострення конкуренції між українськими виробниками та підприємствами нових членів ЄС на єдиному ринку Євросоюзу.

Негативні для України наслідки, пов'язані з розширенням ЄС у торговельно-економічній сфері:

- ♦ підвищення рівня тарифного захисту щодо товарів українського експорту в окремих державах — нових членах Євросоюзу внаслідок переходу від національних митних тарифів до єдиного митного тарифу ЄС;

- ♦ скорочення українського експорту до країн Балтії на 15—20% внаслідок припинення дії угод про вільну торгівлю, укладених Україною із цими країнами. Адже приєднання країн Балтії до ЄС формально вимагатиме скасування режиму вільної торгівлі у їх двосторонніх торговельно-економічних відносинах з Україною та заміни його менш ліберальним режимом найбільшого сприяння в торгівлі. Втім, оскільки з угод про вільну торгівлю з Латвією та Естонією вилучені сільськогосподарські продукти і продовольство, вплив розширення Євросоюзу на цей ринок для українських постачальників у короткостроковій перспективі буде обмеженим, а в довгостроковій — визначатиметься в контексті спільної сільськогосподарської політики ЄС, що також має тенденцію до лібералізації;

- ♦ погіршення конкурентних позицій України щодо експорту деяких товарів середньої технологічності внаслідок поширення на нових членів ЄС європейських угод з лібералізації торгівлі з окремими країнами та групами країн, а також митних преференцій, які надаються країнам, що розвиваються. Адже значно зростає кількість конкурентів із низьковитратним виробництвом на ринках таких товарів;

- ♦ запровадження новими членами ЄС тарифних і нетарифних обмежень, а також системи аграрного протекціонізму щодо українського експорту;

- ♦ для певних груп українських товарів, які нині поставляються до країн-кандидатів, після вступу цих країн до ЄС виникнуть *додаткові санітарні, сертифікаційні, екологічні, технічні та інші бар'єри*;

- ♦ оскільки наші сусіди із Центрально-Східної Європи, які є потенційними кандидатами на вступ до Євросоюзу, вже сьогодні мають сприятливіше інвестиційне середовище порівняно з Україною (у чому неабияку роль відіграє фактор географічної близькості до ЄС), немає жодних сумнівів, що в конкурентній боротьбі за залучення міжнародного інвестиційного капіталу,

особливо інвестицій з ЄС, переваги матимуть саме вони. Після приєднання цих держав до Європейського Союзу їх інвестиційна привабливість ще більше зросте;

- ♦ скорочення обсягів традиційного українського експорту внаслідок часткової переорієнтації товаропотоків між нинішніми та новими членами ЄС. Причина у відсутності внутрішніх перешкод у рамках єдиного ринку ЄС;

Головні конкуренти України за секторами економіки:

- ринок металів — Польща та Словаччина;
- готовий одяг — усі нові держави-члени;
- продукція сільського господарства — Угорщина;
- продукти харчування — Польща, Угорщина, Болгарія;
- напої — усі нові держави-члени;
- машини та обладнання — Польща, Угорщина, Чехія, Словенія.

За матеріалами Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України.

- ♦ можлива втрата традиційних ринків збуту у державах-кандидатах унаслідок розширення сфери застосування антидемпінгових заходів щодо України;

Антидемпінгові розслідування проти України

Україна посідає одне з перших місць за кількістю антидемпінгових розслідувань, порушених проти неї ЄС.

Через антидемпінгові заходи у державах — членах ЄС Україна за останні п'ять років не змогла експортувати продукцію на суму понад 1 млрд. доларів США.

Поширення сфери застосування антидемпінгових заходів щодо України на Чехію та Польщу може призвести до втрати нашою країною 70 млн. доларів США.

За матеріалами Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України.

- ♦ скоротиться весь комплекс прикордонних зв'язків (у тому числі торговельних і гуманітарних) із сусідами-кандидатами внаслідок запровадження ними на вимогу ЄС візового режиму з нашою країною.

Шляхи мінімізації загроз у торговельно-економічній сфері:

- ♦ часткова (секторальна) лібералізація торгівлі та укладення в перспективі Угоди про зону вільної торгівлі на тимчасово асиметричній основі;

- ♦ запровадження тимчасових вилучень із єдиного митного режиму ЄС щодо України;

- ♦ встановлення для держав-кандидатів пе-

рехідного періоду на розширення сфери застосування антидемпінгових заходів щодо України;

♦ збереження рівня та напрямів традиційних товарних потоків між Україною та ЄС;

Довідка. Скорочення обсягів торгівлі України з новими членами ЄС матиме негативні наслідки і для єдиного ринку Європейського Союзу. Адже в деяких випадках заміщення українських товарів аналогічними товарами з держав — нових членів ЄС призведе до втрат, пов'язаних із якістю продукції.

Водночас унаслідок часткової втрати Україною зовнішніх ринків збуту в державах Євросоюзу в Україні зменшиться попит на продукцію виробників із держав — членів ЄС.

За матеріалами Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України.

♦ реалізація домовленостей між Україною та ЄС щодо продовження та надання додаткової технічної допомоги за програмою ТАСІС у питаннях адаптації українського технічного законодавства до законодавства ЄС;

Довідка. Із понад 2 600 технічних директив та 8 000 стандартів ЄС, які необхідно впровадити країнам — кандидатам на членство в ЄС, на сьогодні впроваджено близько 85 %.

Для забезпечення безперервності процесу адаптації щороку необхідно впроваджувати не менше 500 гармонізованих із міжнародними та європейськими національних стандартів.

За матеріалами Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України.

♦ налагодження обміну інформацією щодо норм та правил технічного, санітарного, фітосанітарного, ветеринарного, екологічного регулювання, а також щодо правил захисту прав споживачів;

♦ проведення переговорів стосовно взаємного визнання результатів сертифікаційних та акредитаційних процедур ЄС та України.

Слід зважати, що нині для всього світу символом європейської ідентичності є Європейський Союз. І саме розширення ЄС є способом зміцнення цієї ідентичності і водночас — процесом, у якому можуть і повинні брати участь усі європейські нації. Адже відтак збільшуватиметься простір стабільності, безпеки, добробуту і демократії на нашому континенті.

ПЕРСПЕКТИВИ СУСІДСЬКОЇ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ З ЄС

На сьогодні замість очікуваної пропозиції підписати Угоду про асоціацію ЄС пропонує Україні статус сусідства. На наш погляд, статус

сусідства не слід відкидати як неприйнятний чи навіть образливий — краще розглянути його раціональні та перспективні моменти і запропонувати Євросоюзу своє бачення цього статусу.

Негативне ставлення до пропонованого статусу не є правильною стратегією у контексті відносин з ЄС, оскільки тепер наша держава постійно згадується в офіційних документах Євросоюзу разом із словосполученням “нові країни-сусіди”. Причому європейці давно вже погодилися з необхідністю застосування диференційованого підходу до сусідніх країн. Крім того, Євросоюз не збирається відмовлятися від ідеї “статусу сусідства” — навпаки вона почала набувати конкретних рис, і формує можливий формат стосунків практично одна сторона — ЄС, яка дбає, звичайно, про власну вигоду. Якщо ж Україні, за браком інших можливостей, усе ж доведеться прийняти зазначений статус, — неучасть із перших кроків в опрацюванні цього питання може негативно позначитися на подальших стосунках із ЄС.

11 березня нинішнього року Європейська Комісія затвердила нові засади відносин на найближчі десять років із країнами, які з 1 травня 2004 року матимуть із Європейським Союзом спільний кордон, і членство яких у ЄС поки що не планується. До цих держав належать Росія, Україна, Молдова, Білорусь, країни Південного Середземномор'я: Алжир, Єгипет, Йорданія, Ліван, Марокко, Палестина, Сирія, Туніс. Головною метою нових відносин є створення довкола ЄС “кола друзів” — зони процвітання і добросусідства, що базується на спільних цінностях, визначених Хартією фундаментальних прав ЄС (демократія, дотримання прав людини та верховенство права).

Європейська Комісія ухвалила нову концепцію своїх відносин з Україною. У посланні “Ширша Європа — сусідство: новий вимір відносин з нашими східними та південними сусідами” Комісія чітко визначила, що метою нової концепції є створення зони процвітання та добросусідства — кола друзів, з якими вона матиме мирні стосунки і тісно співпрацюватиме.

Головною метою буде співпраця з країнами-партнерами заради сприяння процесу політичних та економічних реформ, поглиблення економічної інтеграції, сталого розвитку та забезпечення політичної підтримки і допомоги.

Завдання політики сусідства полягає у забезпеченні умов для розвитку нових взаємовідносин, які в середній термін не передбачатимуть, але й не виключатимуть перспективи участі в інститутах Євросоюзу.

“ЄС, — сказав пан Жустен, — має чітке бачення поступального підходу, який базується на принципі диференціації, тобто прогрес має оцінюватися відповідно до заслуг кожної окремої країни, та пропорційності, який означає, що нові переваги пропонуватимуться лише як відповідь на досягнення країни-партнера у здійсненні політичних та економічних реформ”.

Окреслені Європейською Комісією рамки відносин поступово починають наповнюватися конкретним змістом. У червні 2003 року Рада ЄС

Україні запропоновано статус сусідства. Європейська Комісія визнає, що за цією пропозицією стоять наміри Євросоюзу створити зі східними та південними сусідами зону процвітання та добросусідства, сформувати коло друзів, зміцнене мирними стосунками та тісною співпрацею.

із загальних питань і зовнішніх відносин схвалила концепцію “Ширшої Європи” й запропонувала Комісії розробити нові форми співпраці із сусідами, а також забезпечити взаємодію різних спільних програм.

Концепція нового інструменту сусідської співпраці дає змогу застосувати єдиний підхід до транскордонного співробітництва на зовнішніх кордонах Євросоюзу. Однак вона порушує кілька важливих юридичних та бюджетних питань, пов’язаних, зокрема, з тим, що в ЄС джерела фінансування внутрішньої та зовнішньої діяльності розмежовано. Ці проблеми не можна розв’язати одразу. До того ж нинішня фінансова перспектива ЄС визначена до 2006 року, і кошти на окремі інструменти на цей період уже розподілені.

З огляду на ці складнощі, Комісія вирішила поділити процес на два етапи: перший — до 2006 року в рамках чинних інструментів, другий — починаючи з 2007 року, коли вже буде створено й легітимізовано новий інструмент сусідського співробітництва.

Перша фаза — 2004–2006 рр.: нові програми добросусідства

У цей період першим кроком стануть додаткові програми добросусідства. Вони базуватимуться на чинному законодавстві, але запропонують нові шляхи вирішення проблем, які вочевидь виникатимуть у ході реалізації проєктів транскордонного співробітництва після розширення Євросоюзу.

Програми добросусідства мають на меті прискорення економічного й соціального розвитку прикордонних регіонів, вирішення спільних проблем — таких, наприклад, як охорона довкілля, охорона здоров’я, боротьба з організованою злочинністю; надійність і безпека кордонів; підтримка різноманітних акцій, що сприяють спілкуванню між людьми по обидва боки кордону.

Програми добросусідства будуватимуться головним чином у правовому полі ІНТЕРРЕГ³ і ФАРЕ транскордонний⁴ (для Румунії та Болгарії). Для України існують такі варіанти програм добросусідства: Польща — Україна — Білорусь або ж Угорщина — Словаччина — Україна.

Попри те, що нові програми фінансуватимуться в рамках чинних інструментів та бюджетної перспективи, Комісія вважає за потрібне визначити конкретну суму на їх реалізацію, а саме: 955 мільйонів євро на період 2004 — 2006 рр. Ці кошти розподілені між чинними інструментами співробітництва: 700 мільйонів — з ІНТЕРРЕГ, 75 — із ТАСІС транскордонний⁵, 45 — із КАРДС⁶, 45 — із Меда⁷ та 90 — із ФАРЕ.

³ ІНТЕРРЕГ (INTERREG) підтримує транскордонне і між-національне співробітництво держав-членів із сусідніми країнами. Програми ІНТЕРРЕГ фінансуються з Європейських структурних фондів, тому, хоча вони й стосуються сусідів, гроші можуть бути використані лише всередині Євросоюзу. Тож для фінансування витрат за межами ЄС треба шукати додаткові джерела.

⁴ ФАРЕ транскордонний (PFARE CBC) підтримує транскордонне співробітництво між державами-членами та 10 країнами-кандидатами.

Друга фаза — після 2006 року: новий інструмент сусідського співробітництва

У подальшому буде створено новий універсальний інструмент, який застосуватиметься в усіх регіонах, де діють чинні програми транскордонного співробітництва. Він передбачатиме як транскордонну, так і регіональну співпрацю й буде спрямований на реалізацію цілей зовнішньої політики, а також на економічне та соціальне вирівнювання.

Створення такого інструменту потребує ґрунтовної підготовки, яка вже почалася. Наприкінці 2003 року Комісія планує подати пропозиції щодо нової фінансової перспективи. На основі цих пропозицій буде розроблено детальнішу схему нового інструменту сусідського співробітництва на період після 2006 року.

Аналізуючи інтеграційні процеси на прикладі держав — сусідів України, що незабаром мають вступити до об’єднаної Європи, доходимо висновку, що наша країна отримує величезний досвід щодо шляхів оптимальної трансформації економічної системи з адміністративної у ринкову. Досвід євроінтеграції країн-кандидатів може реально сприяти прискоренню вступу України до ЄС. Їх консультативна, методична, технічна допомога має для нашої країни дуже важливе значення з огляду на масштаби необхідних правових трансформацій.

Вступ до ЄС держав, з якими Україна має традиційно добрі стосунки, та отримання ними відповідних квот у керівних органах Євросоюзу (Раді ЄС, Європейській Комісії) може також сприяти просуванню українських інтересів у ЄС, адже центральноевропейські держави, вступивши до нього, отримають певні важелі впливу на процедуру прийняття рішень керівними органами Союзу.

Водночас ключем до успіху інтеграційної політики України є активне проведення внутрішніх реформ. Ми цілком усвідомлюємо, що успіх залежить не від бажання Європи, не від її технічної допомоги, а насамперед від глибини, темпів і послідовності внутрішніх соціально-економічних та політико-адміністративних перетворень. Саме внутрішні реформи найшвидше наближають Україну до Європейського Союзу.

Причому ці перетворення мають відповідати всім критеріям (зокрема, копенгагенським), а в подальшому маастрихтським), що висуваються до претендентів на вступ до ЄС, головними з яких є:

- стабільність законів та установ, які гарантують демократію, верховенство закону, дотримання прав людини та захист прав меншин;
- наявність діючої ринкової економіки та

⁵ ТАСІС транскордонний (TACIS CBC) підтримує транскордонне співробітництво в західних регіонах Росії, у Білорусі, Україні та Молдові.

⁶ КАРДС (CARDS) — головний інструмент процесу стабілізації та асоціації в західнобалканських країнах.

⁷ Меда (Meda) — підтримує регіональну співпрацю між країнами Південного та Східного Середземномор’я, але досі не використовувався для прямого фінансування співробітництва з державами-членами.

Успіх інтеграційної політики України залежить від того, як просуватимуться внутрішні реформи, від глибини, темпів і послідовності соціально-економічних та політико-адміністративних змін всередині країни. Саме цей шлях є найкоротшим — він наблизить Україну до Європейського Союзу.

спроможність витримати тиск конкуренції і ринкових сил у межах ЄС;

— здатність взяти на себе зобов'язання, що випливають із факту вступу до ЄС, зокрема визнання принципів політичного, економічного та валютного союзів.

Економічна складова копенгагенських критеріїв:

- ♦ макроекономічна стабільність;
- ♦ здійснення адміністративної та структурних реформ;
- ♦ наявність ринкових інститутів;
- ♦ лібералізація торговельного режиму;
- ♦ відповідне правове забезпечення ринкових перетворень;
- ♦ поліпшення умов конкуренції;
- ♦ створення середовища, сприятливого для підприємницької діяльності;
- ♦ створення сприятливого інвестиційного клімату;
- ♦ підвищення кваліфікації робочої сили;
- ♦ поліпшення структури та диверсифікації експорту;
- ♦ здійснення промислової політики, спрямованої на зниження матеріало- та енергоємності виробництва.

Слід зауважити, що Україна впритул наблизилася до одного з ключових копенгагенських критеріїв — наявності ринкової економіки. Мало того, ринковий характер української економіки вже визнано деякими країнами (Канада, Індія). Поворотним пунктом у позитивному вирішенні цього питання було внесення в жовтні 2000 року поправок до Базового антидемпінгового регламенту ЄС, відповідно до яких нашої країні, разом із деякими іншими державами, надано спеціальний ринковий статус.

Сьогодні в Україні створено всі необхідні умови (які не відрізняються від умов у інших країнах) для визнання її економіки ринковою. Це стало можливим завдяки тим зрушенням, тій позитивній економічній динаміці, що спостерігаються в Україні за останні роки.

Більшість народів “старого світу” зі своєю багатовіковою державністю та історією, незважаючи на всі складнощі й труднощі, вже ввійшли або в найближчі роки ввійдуть до об'єднаної Європи, забезпечивши собі надійне підґрунтя для подальшого прогресу в усіх сферах життя. Тому не імітована, а реальна і

своєчасна реалізація заходів, передбачених Програмою інтеграції України до ЄС, є для нашого суспільства найнагальнішим, найважливішим завданням. Інакше можемо опинитися осторонь історичного процесу розвитку європейської цивілізації.

ПІДСУМКИ

Підсумовуючи наше дослідження, зробимо деякі висновки. Після нового розширення ЄС у відносинах України з Євросоюзом виникла не якісно нова ситуація. ЄС, безумовно, прагнучим мати своїми сусідами політично стабільні, демократичні та економічно розвинуті держави. Тому від активізації роботи щодо зміцнення демократії, забезпечення прав людини, свободи засобів масової інформації, розробки та прийняття вітчизняного “європейського” законодавства, проведення якісних економічних реформ в Україні задля позитивних зрушень в її економіці, пошуку нових шляхів поглиблення нашого співробітництва з Євросоюзом з метою забезпечення стійкого економічного зростання та заохочення розвитку конкурентоспроможних секторів української економіки, активізації боротьби з організованою злочинністю і корупцією значною мірою залежатиме подальший розвиток відносин нашої країни з ЄС та успішність її євроінтеграції.

Крім того, безперечно, існує великий потенціал поступового зміцнення європейської орієнтації громадян України, реалізація якого передусім залежить від подальшого поліпшення відносин України з ЄС та країнами-кандидатами, а також їх зацікавленості в інтеграції нашої держави до ЄС, її здатності вирішувати власні соціально-економічні проблеми, здійснювати інституційні та структурні перетворення.

Набуття у перспективі Україною повноправного членства в Європейському Союзі — це усвідомлена передача частини суверенних повноважень країни інституціям ЄС. Тому налаштованості на вступ до Євросоюзу лише на державному рівні замало. Адже, як свідчить досвід країн, що вже пройшли цей шлях, остаточно вирішує дане питання всенародний референдум. Тобто це буде рішення всього українського суспільства, кожного його громадянина.

Після нового розширення Європейський Союз хоче бачити своїми сусідами політично стабільні, демократичні та економічно розвинуті держави. В Україні будуть докладатися чималі зусилля задля подальшого розвитку відносин з ЄС та успішної євроінтеграції.

Олександр Сугоняко

Президент Асоціації українських банків

Капіталізація банків: нова тенденція

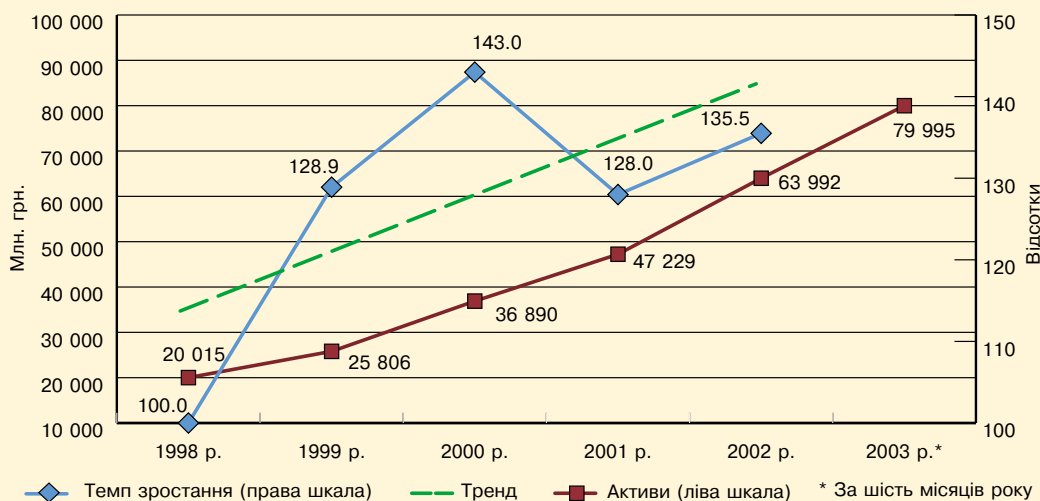
Проаналізувавши динаміку основних показників, що характеризують активи, зобов'язання та капітал вітчизняних банків, автор акцентує увагу на тенденції до відставання темпів їх капіталізації від темпів зростання активів і пасивів. Пропонуються шляхи подолання цієї нової для банківської системи України тенденції, подальший розвиток якої може призвести до невідповідності можливостей українських банків реальним потребам економіки.

За підсумками першого півріччя 2003 року чисті активи банківської системи України збільшилися на 25%, або на 16 млрд. гривень (із 64 до 80 млрд. грн.). Причому частка кредитного портфеля в її активах досягла майже 70%. А 80% усіх кредитів — це кредити, надані суб'єктам господарювання.

Ще рік тому цей показник у середньому по системі становив приблизно 16.9% (норматив — 8%). Тобто за наявного рік тому капіталу банки могли подвоїти свої активи. Це, між іншим, свідчило про адміністративний (а не економічний) характер вимог щодо збільшення банківських капіталів, на що звертали увагу й

В Україні склалися несприятливі для інвестицій у банківську систему адміністративні, податкові та економічні умови, тому нині темпи зростання капіталу відстають від темпів збільшення активів. Щоб подолати зазначене відставання, банки випереджаючими темпами залучають кошти фізичних і юридичних осіб.

Графік 1. Активи банків України

Для того щоб і надалі нарощувати такими темпами активні операції, зокрема кредитні, банки змушені відповідно формувати свої пасиви. Однак в Україні склалися несприятливі для інвестицій у банківську систему адміністративні, податкові та економічні умови, тож темпи зростання капіталу (9.3%) відстають від темпів збільшення активів (щоправда, вони вищі, ніж темпи зростання ВВП — 7.5%).

Щоб подолати зазначене відставання, банки випереджаючими темпами (28.1%) залучають кошти фізичних і юридичних осіб.

Тенденції, що намітилися в динаміці основних показників активів і пасивів, суттєво впливають на адекватність капіталу банківської си-

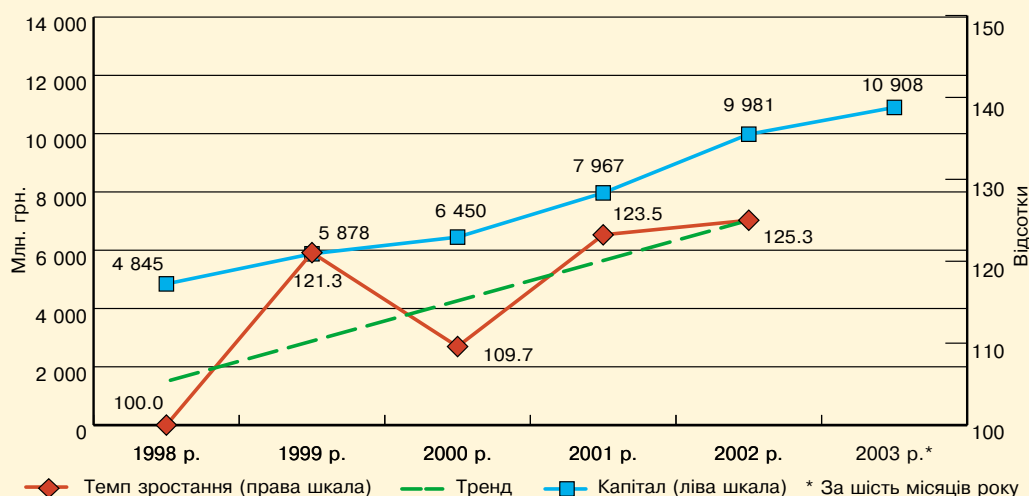
стемі. Ще рік тому цей показник у середньому по системі становив приблизно 16.9% (норматив — 8%). Тобто за наявного рік тому капіталу банки могли подвоїти свої активи. Це, між іншим, свідчило про адміністративний (а не економічний) характер вимог щодо збільшення банківських капіталів, на що звертали увагу й

аналітики АУБ. Сьогодні ситуація складається зовсім інакше. Банки почали активніше кредитувати фізичних осіб (за 6 місяців нинішнього року цей показник зріс на 63%), суттєво збільшили (на 28.5%) обсяги операцій із цінними паперами. На цьому тлі загострилася проблема відставання темпів капіталізації банківської системи від темпів зростання її активів. Зауважимо, що ця проблема однаковою мірою стосується і малих, і середніх, і великих банків. Є всі підстави вважати її системною.

Вирішення назрілої проблеми полягає в адекватному нарощуванні капіталу банківської системи в цілому та кожного, підкреслюю, кож-

Графік 2. Капітал банків України

ного банку зокрема. Причому для держави, суспільства й економіки важливо, щоб із цим завданням передусім упоралися великі банки, капітал яких є основою банківської системи. Кожен банк, який хоче розвиватися і нарощувати активні операції, має дбати про збільшення свого капіталу.

Простежимо за динамікою зростання капіталу, зобов'язань та активів банківської системи України, починаючи з 1998 року (див. таблицю).

Через рік-півтора достатність банківського капіталу може виявитися загальноекономічною проблемою державної ваги. Однак час і можливості для її розв'язання, на наше переконання, ще є.

За розрахунками Асоціації українських банків, виникнення реальної (економічної, а не бюрократичної) проблеми достатності капіталу банківської системи ймовірно вже у 2005, можливо, навіть у 2004 році. Тоді Україна вже не на

Вирішення назрілої проблеми полягає в адекватному нарощенні капіталу банківської системи в цілому та кожного банку зокрема. Банк, який хоче розвиватися і нарощувати активні операції, має дбати про збільшення свого капіталу.

Динаміка капіталу, зобов'язань та активів банків України за 1998–2003 рр.

Рік	Капітал		Зобов'язання		Активи	
	Обсяг, млн. грн.	Темп зростання, %	Обсяг, млн. грн.	Темп зростання, %	Обсяг, млн. грн.	Темп зростання, %
1998	4 845		15 173		20 015	
1999	5 878	121.32	19 929	131.35	25 806	128.93
2000	6 450	109.73	30 530	153.19	36 890	142.95
2001	7 967	123.52	39 263	128.60	47 229	128.03
2002	9 981	125.28	53 943	137.39	63 992	135.49
2003*	10 908	109.29	69 087	128.07	79 995	125.01

* За шість місяців року.

Як випливає з даних таблиці, середньорічний темп зростання капіталу становить 19.5, зобов'язань — 37, активів — 33%.

Середньорічні темпи зростання активів у 1.7 раза перевищують темпи збільшення капіталу. А за останні півроку — навіть у 2.7 раза.

За нашими підрахунками, наприкінці 2003 року норматив адекватності капіталу банківської системи перебуватиме в діапазоні (12.7–13.1%), наприкінці 2004 р. — (10.9–11.8%).

Комплексною програмою розвитку банківської системи України на 2003–2005 рр. середньорічний приріст капіталу передбачається на рівні 22.7, загальних активів — 21.1%. За результатами діяльності банків України протягом першого півріччя 2003 р. цей прогноз поки що не справдився — середній показник адекватності капіталу становив лише 13.5%. За нашими прогнозами, наприкінці року він може дорівнювати 13%.

словах, а на ділі відчує наслідки невідповідності банківської системи вимогам економіки.

Не думаю, що серед політиків та економістів є люди, які не знають, наскільки ризиковано кредитувати українські підприємства. Наші кредитори, власники, інвестори досі законодавчо не захищені. Дається взнаки й адміністративний тиск. Фінансовий стан і “прозорість” балансів підприємств залишають бажати кращого. В цих дуже несприятливих умовах банкам усе ж вдається нарощувати обсяги активних операцій, за що суспільство мало б їм дякувати.

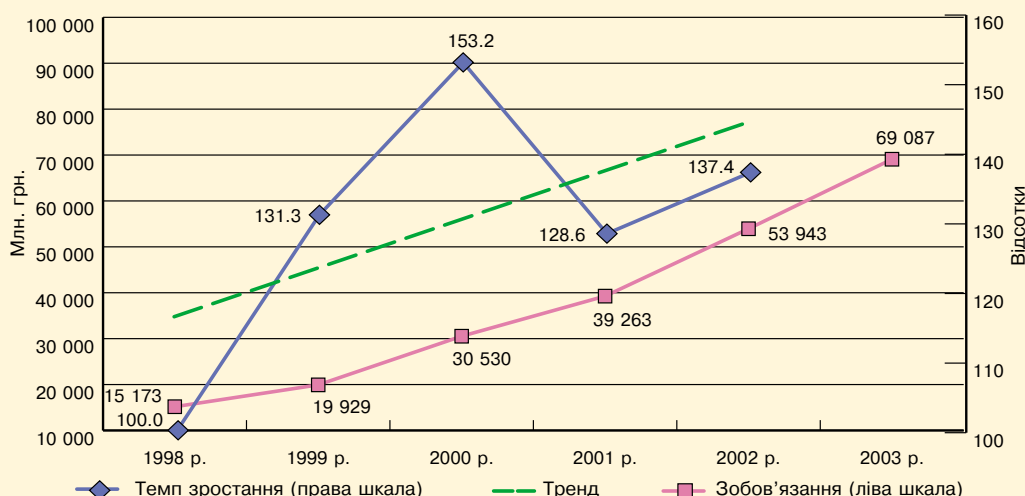
Не меншою проблемою є залучення ресурсів для кредитування економіки. Довіра до банківської системи була серйозно підірвана на початку 1990-х років через втрату вкладниками своїх коштів в Ощадбанку СРСР. Вона і нині залишається низькою через недалекоглядну політику деяких державних органів. І все ж обсяги вкладів населення суттєво зростають. За

З метою економічного стимулювання довгострокового кредитування було б доцільно законодавчо передбачити для банків певні податкові пільги або преференції для інвестиційно-інноваційних проектів.

Через рік-півтора достатність банківського капіталу може виявитись загальноекономічною проблемою державної ваги. Час і можливості для її розв'язання у нас ще є.

Графік 3. Зобов'язання банків України

перші шість місяців нинішнього року вони збільшилися на 27.7%, досягнувши майже 25 млрд. грн. Це результат роботи НБУ, банків, Фонду гарантування вкладів населення.

Умови для інвестування в банківський капітал в Україні ще гірші, ніж для кредитування чи залучення ресурсів. Саме тому середні темпи нарощування капіталу в 1.7 раза нижчі, ніж темпи зростання активів банків. І це — незважаючи на сильний тиск на банки щодо їх капіталізації з боку НБУ. Тим часом банківські активи й пасиви зростають швидше без будь-якого тиску.

На думку АУБ проблема, про яку йдеться, “зависне в повітрі”, якщо найближчим часом у країні не будуть створені сприятливі економічно-правові умови для швидкого припливу національних інвестицій у капітал банківської системи. Для цього, по-перше, слід збільшити дохідність банківського бізнесу за рахунок законодавчого забезпечення кредиторських прав та створення відповідної інфраструктури (кредитних бюро, рейтингових агенцій тощо), яка спри-

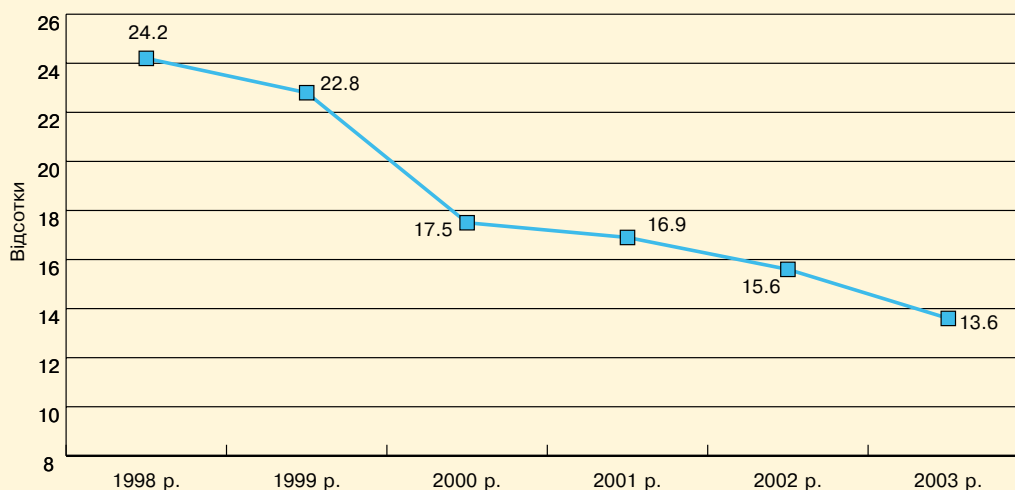
ятиме зменшенню ризиків банківської діяльності. По-друге, потрібно прискорити прийняття нормативно-правових актів, спрямованих на забезпечення розвитку фондового ринку та розширення банківських послуг (іпотеки, лізингу тощо).

З метою економічного стимулювання довгострокового кредитування було б доцільно законодавчо передбачити для банків певні податкові пільги або преференції для інвестиційно-інноваційних проектів.

І насамкінець, як це й передбачено Комплексною програмою розвитку банківської системи України на 2003—2005 роки, необхідно суттєво підвищити якість роботи та посилити відповідальність власників банків за рівень менеджменту. Водночас слід суттєво спростити процедуру набуття інвесторами власності у банку.

Слід ще раз наголосити — проблема капіталізації банків є суто економічною. Тож саме в економіці слід шукати ключі до її вирішення.

Графік 4. Адекватність капіталу банків України

• **Автори порушують проблему**

Вплив іноземного капіталу на інвестиційний клімат в Україні

Останнім часом активно пропагується проведення політики “відкритих дверей” для іноземного капіталу на український фінансовий ринок. Автори в історичному контексті і з урахуванням сучасних вітчизняних реалій досліджують цю проблему.

Прихильники політики “відкритих дверей” для іноземного капіталу вважають, що присутність іноземних банків буде позитивним фактором для розвитку банківської системи, оскільки це підвищить рівень конкуренції, забезпечить надходження інвестицій, поліпшить обслуговування нашої економіки. Проте результати впливу іноземних банків на українську економіку і банківську систему зовсім не досліджені. Наша ж власна історія засвідчує, що таких проблем може бути чимало.

Вихід іноземних банків на фінансово-банківську арену України розпочався у 1994 році. Лише за один рік було відкрито 12 банків з іноземними коштами. До 2000 року їх кількість зросла до 30. Та, як не парадоксально, у 2001-му їх число стрімко зменшилося на третину. І це при тому, що в той період почалося зростання ВВП країни і банки отримали можливість розвиватися, кредитуючи реальну економіку. У зв'язку зі звуженням ринку державних цінних паперів, зниженням рівня інфляції і зменшенням дохідності банківських операцій іноземні інвестори надали перевагу виходу з нашого ринку замість переорієнтації на інвестиційні кредити.

Водночас окремі українські банки активно розвивають кредитування національної економіки. Лише Промінвестбанк за 11 років вклав у неї кошти, еквівалентні 30 мільярдам доларів США. У виробничу сферу спрямовується 98 відсотків кредитів банку, 38 відсотків із них мають інвестиційний характер.

Досвід сусідньої Польщі, де із 62 комерційних банків 44 безпосередньо або опосередковано належать іноземцям, також засвідчує, що не завжди іноземний капітал дає поштовх розвитку економіки. У цій країні іноземні інвестори контролюють 79 відсотків капіталу та 68 відсотків активів польського банківського сектору. За даними експертів, прихід іноземних банків не дав істотного зростання обсягів інвестицій у розвиток економіки. Натомість рівень безробіття досяг рекордно високої позначки — 18 відсотків. Темпи економічного зростання знизилися з 7 у 1995-му до 1.8 відсотка в 2001 році. Аргентина широко розкрила двері іноземним банкам, але вийти з постійних фінансових криз їй так і не вдалося.

У світі тривають процеси концентрації капіталу. В США кількість банків скоротилася на третину, до 10 тисяч. Аналогічна ситуація спостерігається і в Європі.

У нас же фінансові ресурси розпорознені серед великої кількості дрібних банків. На фоні значного позабанківського обігу коштів грошові потоки не концентруються на пріоритетних напрямках розвитку економіки, а штучно перерозподіляються, причому часто ігноруються державні інтереси. Крім того, в Україні не захищені права національних банків-кредиторів, не створені умови для розвитку інвестиційного кредитування економіки. За таких умов прихід іноземних банків ще більше загострить проблему управління грошовими потоками, підвищить рівень доларизації економіки та її залежність від світових ринків.

Отже, перш ніж дозволяти іноземним банкам відкривати свої філії на території України, необхідно вирішити питання національної безпеки, розвитку та захисту власної банківської системи:

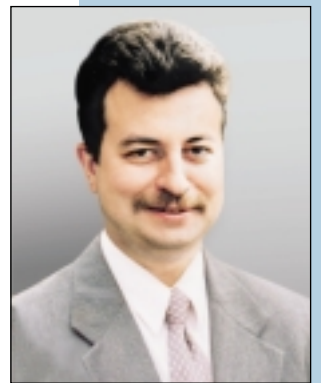
- ♦ досягти європейського рівня монетизації економіки та зменшити частку позабанківського обігу грошей;
- ♦ сприяти концентрації українського банківського капіталу, розглядати великі українські банки як оплот економічної безпеки України;
- ♦ запровадити систему управління грошовими потоками в державі, сконцентрувавши їх у провідних банках на пріоритетних напрямках розвитку економіки;
- ♦ законодавчо забезпечити захищеність українських банків, що кредитують національну економіку, сприяти поверненню банкам усіх прострочених кредитів;
- ♦ обмежити кількість іноземних банків та їх частку в активах і капіталі банківської системи України. Встановити п'ятирічний перехідний період (як це зробив Китай), визначивши вимогу щодо 30-відсоткового резервування банківського іноземного капіталу в Національному банку.

Однак застерігаємо: здійснення всіх цих заходів не гарантуватиме Україні економічної безпеки. Її основа — лише розвиток національної економіки власними зусиллями.

Володимир Матвієнко

Голова Правління
Промінвестбанку, професор

Павло Матвієнко

Народний депутат України

На певному етапі іноземні інвестори вийшли з нашого ринку, не побажавши переорієнтуватися на інвестиційне кредитування української економіки.

Степан Кубів

Голова правління
АТ "Кредит-банк (Україна)",
м. Львів

Важливою умовою розвитку національної економіки є залучення та ефективне використання іноземного капіталу, в тому числі — в банківській системі.

Банківська система України в умовах глобалізації: чи є альтернатива західному капіталу?

Автор статті впевнений: унаслідок інтеграції країни у світову економічну систему частка іноземного капіталу в українських банках неухильно зростатиме. Відтак він пропонує не дискутувати щодо того, чи варто допускати зарубіжні банки в банківську систему України, а визначити "правила гри" для іноземного капіталу на вітчизняному ринку.

Економічний розвиток держави у сучасному світі значною мірою залежить від її участі в міжнародних відносинах. Світовий досвід свідчить: жодна країна не спромоглася створити повноцінну економіку, ізолювавши себе від світової економічної системи. Саме взаємопроникнення окремих національних економік через механізми іноземних інвестицій, створення спільних підприємств або транснаціональних корпорацій і становлять основу явища, яке ми називаємо глобалізацією світової економіки.

Одним із основних проявів глобалізації найчастіше називають вільне переливання фінансового капіталу між національними та регіональними ринками капіталу. З огляду на обсяги цих потоків, які вимірюються сотнями мільярдів доларів, може видатися, що варто лише допустити іноземний капітал на вітчизняний фінансовий ринок, як він швидко скупить усі привабливі активи. Насправді це не так. Україна впродовж 13 років своєї незалежності переконалася, що за іноземні інвестиції, іноземний капітал треба боротися — необхідно створювати для інвестора привабливі умови, забезпечувати гарантії інвестицій та прозорість усіх процесів у національній економіці.

Керівництво держави, провідні вчені та практики впевнені, що важливою умовою розвитку національної економіки є залучення та ефективне використання іноземного капіталу. Проте навколо цієї тези, яка цілком лояльно сприймається стосовно галузей промисловості чи АПК, розгортаються дискусії, коли йдеться про вітчизняну банківську систему. Хоча ще у Посланні Президента України до Верховної Ради "Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002—2011 роки" зазначено, що основна увага має зосереджуватися зокрема на активному залученні в банківську сферу іноземного капіталу, в тому числі країн — членів ЄС. Цілий ряд опонентів, насамперед у банківській системі, вбачає у цьому більше загроз,

ніж позитиву.

Саме тому варто визначити, чого слід очікувати банківській системі України від припливу іноземного капіталу. Головними позитивними результатами мають стати:

- суттєве збільшення обсягів інвестицій у національну економіку — як безпосередньо у банківський, так і в реальний сектор шляхом використання банківського капіталу в активних операціях;

- здешевлення вартості кредитних коштів для підприємств реального сектору економіки;

- активне запровадження у практику вітчизняної банківської справи новітніх технологій та процедур банківського обслуговування;

- наближення банківської системи України до міжнародних стандартів через запровадження правил, технологій, процедур, які використовуються провідними банками розвинутих країн світу. Практичними наслідками цього стануть підвищення прозорості банківської системи, удосконалення системи тощо.

Чи не найголовнішим аргументом прихильників обмеження припливу іноземного капіталу на вітчизняний банківський ринок є те, що іноземний капітал значно посилює конкуренцію у банківській системі та витіснить вітчизняні банки з їхнього ж ринку. Полемізуючи із цими аргументами, обмежимося лише двома тезами.

По-перше, чи таке суттєве значення для держави в цілому має національна приналежність власника частки у капіталі українського банку? Держава, в принципі, зацікавлена лише в трьох основних характеристиках банківської системи:

- надійності;
- ефективності виконання покладених на неї економікою функцій;
- соціальній відповідальності, що виражається у величині сплачених банками податків, кількості створених робочих місць, розмірі оплати праці та соціальних гарантій персоналу тощо.

Стосовно надійності та ефективності, то оче-

видно, що безумовний пріоритет у цьому відношенні належить банкам з іноземним капіталом, за якими стоять гарантії іноземних власників. Крім того, на мою думку, для держави немає значення, хто сплачує податки — банк із вітчизняним чи банк з іноземним капіталом. Щоправда, банки з іноземним капіталом прозоріші та законослухняніші і навряд чи ризикуватимуть своєю репутацією, намагаючись зекономити на сплаті податків.

Для порівняння: АТ “Кредит-банк (Україна)” — український банк зі стратегічним польським капіталом — за величиною податку на прибуток, сплаченому в першому кварталі 2003 року, посів шосте місце в банківській системі України. І це при тому, що за величиною активів він п’ятнадцятий.

По-друге, банки з іноземним капіталом потрібні хоча б для того, щоб українські банки підтягувалися до їх рівня. Чи не найголовніше, що привносять іноземні банки у банківський сектор України, — це новітні банківські технології та етика ведення бізнесу по-західному — прозорого і чистого бізнесу (чим українські банки, напевно, не завжди можуть похвалитися).

За станом на 1 липня 2003 року частка іноземного капіталу у статутному капіталі українських банків, за інформацією Національного банку, становила 12.8%, зменшившись за останні 2.5 року на 0.5%. Очевидно, це невисокий показник, який, на жаль, засвідчує недостатню привабливість українських банків для стратегічних іноземних інвесторів. Крім того, суттєвим стримуючим фактором є загальний недостатньо сприятливий інвестиційний клімат у державі та значний, на думку іноземних експертів, рівень притаманних для неї ризиків.

Якщо спробувати визначити основні вимоги стратегічних іноземних інвесторів до банків — отримувачів їхнього капіталу, то на перше місце, напевно, слід поставити прозорість бізнесу банку. Саме такої прозорості, під якою розуміють прозору структуру власності, беззаперечне дотримання вимог національного законодавства, проведення аудиту за міжнародними стандартами, нерідко бракує українським фінансовим установам.

Серед інших найважливіших вимог, які пред’являють іноземні інвестори до українських банків у процесі встановлення партнерських відносин та при розгляді пропозицій щодо входу в їхній капітал:

- чітка і документально зафіксована організаційна структура банку;
- документально закріплені повноваження та відповідальність окремих топ-менеджерів і керівників середньої ланки;
- відсутність внутрішніх конфліктів і протиріч усередині колективу, добрий моральний клімат;
- ефективно функціонуюча система стратегічного та фінансового планування;
- відсутність тіньових схем у діяльності банку як у його відносинах із клієнтами, так і всередині банку (зокрема прозорість та легальність механізмів матеріального стимулювання персоналу);

— адекватна система оцінки ризиків у діяльності банку, насамперед кредитного (якщо не сформовано систему, то повинні бути хоча б правильні підходи до оцінки ризиків) тощо.

Підсумовуючи, слід зазначити, що питання присутності іноземного капіталу у вітчизняній банківській системі залишається неоднозначним і дискусійним. Проте, на нашу думку, зростання частки іноземного капіталу в українських банках є об’єктивним наслідком інтеграції країни у світову та європейські економічні системи, а відповідно, і неминучим. На даному етапі швидше є сенс обговорювати і визначати регламентацію діяльності іноземних банків та їхніх філій в Україні.

Щодо пропозицій обмежити максимальну частку іноземного капіталу або кількість банків з іноземним капіталом у банківській системі, то я підтримую тезу, що оптимальну частку присутності іноземного капіталу на ринку банківських послуг України повинен визначати ринок. На мою думку, правильніше говорити не про оптимальну, а про прийнятну частку. За нинішніх умов бажано, щоб вона зростала, стимулюючи конкуренцію на вітчизняному фінансовому ринку та розвиток нових продуктів і послуг як для населення, так і для малого та середнього бізнесу.

Іншими словами, в умовах загальної недовикористаності українських банків альтернативи західному капіталу об’єктивно немає. Подальший розвиток банківської системи України, на моє переконання, відбуватиметься у рамках загальних процесів глобалізації фінансового сектору Європи та світу. Найдоцільніше на даному етапі — визначити “правила гри” для іноземного капіталу на вітчизняному ринку. Наявність таких правил, спрощення та гармонізація українського законодавства з європейськими нормами в кінцевому підсумку приведуть як до поліпшення інвестиційного клімату в Україні та припливу іноземних інвестицій у банківську систему, так і сприятимуть тому, що учасники ринку, незалежно від походження їх засновницького капіталу, усвідомлюватимуть себе українськими банками, які працюють на українському ринку і сприяють розвитку Української держави.

Приплив іноземних інвестицій у банківську систему сприятиме гармонізації українського законодавства з європейськими нормами.

Офіс АТ “Кредит-банк (Україна)”.
Львів.

Борис Тимонькін
Голова правління Укрсоббанку

Обираємо власний шлях до Європи

Із часу встановлення державної незалежності одним із головних пріоритетів зовнішньої політики Україна задекларувала інтеграцію в європейські та євроатлантичні структури, що означає набуття членства в Раді Європи та досягнення кінцевої мети — вступу до Європейського Союзу.

Завдяки своєму географічному розташуванню Україна є центром геополітичних інтересів Росії, Заходу та східних країн.

Україна на шляху до європейської інтеграції: політичні та економічні аспекти

Ключові слова участі держави у Раді Європи — “демократія”, “право”, “права людини”. Європейський Союз ототожнюється з такими поняттями, як “єдиний ринок”, “фінансова система”, вільне переміщення трудових ресурсів, товарів та послуг тощо

• Співробітництво у банківській сфері: пріоритетні напрями

Співробітництво у банківській сфері як сполучна ланка інтеграції в європейську економіку. Шляхом фінансування зовнішньоекономічної діяльності, залучення довгострокових кредитних коштів, поліпшення іміджу банківської системи зокрема й українського бізнесу в цілому українські банки можуть істотно посприяти інтеграційному процесу.

• Відкриття філій іноземних, зокрема європейських, банків

На основі досвіду деяких пострадянських країн можна прогнозувати, що прихід іноземних банків на український ринок відбуватиметься в основному шляхом купівлі існуючих банків, а не відкриття філій. Унаслідок зросте конкуренція, що спричиниться до ліквідації одних банків і зміцнення інших. Прихід іноземного капіталу в банківську систему послужить новим поштовхом для розвитку цього сектору економіки та підвищить якість послуг, що надаються.

• Боротьба з відмиванням брудних грошей та взаємодія з FATF

На сьогодні першочерговим завданням для уряду та українських банків є виключення України з “чорного” списку FATF. Від оперативності та ефективності його вирішення суттєво залежить процес подальшої інтеграції.

Стратегічний вибір України в умовах глобалізації

• Україна на перехресті геополітичних кордонів

Транзитні транспортні артерії забезпечують Україні партнерство у багатьох нафтогазових проєктах, а інтереси Заходу і Росії нерозривно пов'язані з її зовнішньополітичним курсом. Зважена і послідовна політика України стосовно вибору політичного партнерства може забезпечити стабільність у регіоні та принести їй економічну вигоду.

• Участь у міжнародному співробітництві та національні інтереси

Активна позиція України в міжнародному співробітництві — необхідна умова успішної реалізації стратегічних зовнішньополітичних планів. Достатньою вона стане тоді, коли уряд чітко визначить ці плани і відстоюватиме їх як економічно, так і політично.

• Залучення іноземних інвестицій

Тривалий і стабільний приріст обсягів іноземних інвестицій та підвищення кредитного рейтингу країни буде першим сигналом відчутного просування в інтеграційному процесі. Будь-які політичні декларації і союзи безглузді без економічної складової, тому обсяг іноземних капіталовкладень має бути прямим індикатором для прийняття політичних рішень.

**Економічні та політичні реформи,
необхідні для вступу України до ЄС**

• Питання адаптації українського законодавства до законодавства Європейського Союзу

Вступ до ЄС потребує від України гармонізації її законодавства з європейськими стандартами. Ретельне вивчення європейської законодавчої бази та послідовне реформування українського законодавства дасть змогу безболісно перейти на європейські правові стандарти.

• Американська чи європейська політична система — вибір за Україною

Політичні реформи не слід проводити шляхом копіювання європейської політичної системи. Варто розглянути також і американський досвід, де обраний народом президент є главою виконавчої влади і безпосередньо керує урядом.

• Проведення економічних реформ

Незалежно від політичного вибору головним фактором європейської інтеграції є успішність проведення економічних реформ насамперед у сфері оподаткування і розвитку малого та середнього бізнесу. Від цього залежить ефективність функціонування банківської системи. Комерційні банки можуть виступити флагманом процесу стимулювання розвитку малих і середніх українських підприємств.

*Головний офіс Укрсоцбанку.
Київ.*

Олександр Сорокін

Голова правління ВАТ
"Державний експортно-імпорتنний
банк України"

Конкуренція є і буде одним із визначальних і системних факторів глобалізації та міжнародної інтеграції, в тому числі — у сфері фінансів і капіталу. Місце і роль будь-якої країни в сучасних інтеграційних і глобальних економічних системах значною мірою залежить від конкурентного потенціалу її економіки.

Рівень і характер конкуренції на національному ринку в контексті участі України у світових процесах інтеграції та глобалізації

“Глобальна економіка аж ніяк не є співтовариством”. З такою думкою відомого американського фінансиста Джорджа Сороса не можна не погодитися, зважаючи на гостру боротьбу, яка останні два десятиріччя ведеться на рівні компаній, галузей, національних економік за найвигідніші конкурентні позиції на світових ринках капіталу, товарів і послуг, у тому числі — фінансових, природних і трудових ресурсів. Навіть створюючи з певною метою (скажімо, для досягнення спільними зусиллями конкурентних переваг на відповідних ринках) союзи чи інші об’єднання, суб’єкти цих союзів продовжують між собою конкурувати, переслідуючи свої національні, галузеві або корпоративні інтереси.

Конкуренція є і, безперечно, надалі буде одним із визначальних і системних факторів процесів глобалізації та міжнародної інтеграції, в тому числі — у сфері фінансів і капіталу.

Якщо говорити про країни, то місце і роль будь-якої з них у сучасних інтеграційних і глобальних економічних системах поряд з іншими чинниками значною мірою залежить від конкурентного потенціалу її економіки. Це відбувається головним чином тому, що верховенство в цих системах мають ринкові принципи. Насамперед — принципи конкуренції, що обумовлюють реалії сьогодення: сильні національні економіки диктують свої доволі жорсткі вимоги та правила поведінки на світових ринках і в інтеграційних структурах відносно слабшим національним економікам, використовуючи для цього різні важелі та форми впливу.

З огляду на це підвищення конкурентоспроможності власної економіки та фінансової системи є однією з найактуальніших проблем для більшості країн світу, що (за визначенням Світового банку) належать до числа менш глобалізованих. У тому числі і для України, рівень і характер конкуренції на національному ринку якої поки що не дає змоги їй стати гідним учасником великої “силової гри конкуруючих інтересів”, яку ведуть більш глобалізовані держави.

Серед найважливіших завдань сьогодення — розробка і втілення послідовної, відкритої, зрозумілої і, головне, такої, що сприймається на

національному й міжнародному рівнях, інтеграційної стратегії держави. Вона зокрема має передбачати:

- ♦ поетапне збільшення ступеня інтеграції України у світовий економічний і фінансовий простір з урахуванням реального потенціалу та конкурентоспроможності національної економіки й фінансової системи;

- ♦ використання із цією метою відповідних методів та інструментів політичної й економічної дипломатії;

- ♦ одночасне здійснення кроків, спрямованих на скорочення дистанції до країн, що досягли відносно вищого рівня не лише економічного, а й політичного та інституціонального розвитку;

- ♦ визначення і дотримання паритету зовнішньоекономічних інтересів держави та окремих господарських структур;

- ♦ поступову лібералізацію економіки країни та її фінансового сектору до рівня, на якому держава в разі необхідності може застосувати адекватні й ефективні регулятивні та стабілізаційні механізми.

В Україні назріла гостра потреба в прийнятті і впровадженні програми заходів, спрямованих на підвищення цілісності, структурної збалансованості та керованості економіки країни, забезпечення інноваційного й ендогенного характеру її зростання, посилення ролі внутрішньої конкуренції як рушійної сили розвитку та

Головний офіс Укрексімбанку. Київ.

передумови ефективної взаємодії національного ринку із зовнішніми, у тому числі фінансовими, ринками.

Потребує перегляду та удосконалення політика приватизації й корпоратизації з метою підвищення ефективності трансформації фінансового в реальний капітал, їх відтворювальних і конкурентних функцій. Держава має здійснювати жорсткий моніторинг і контроль за станом роздержавлених підприємств, виконанням умов їх приватизації і в разі потреби вживати відповідних заходів щодо примусової реприватизації або націоналізації. Передусім це стосується підприємств, які мають стратегічне або макроекономічне, системне значення. Особлива увага має приділятися створенню нової вартості та збільшенню ринкової ціни реального капіталу, адже рівень капіталізації підприємств і фінансових установ є одним із базових критеріїв і найважливіших факторів їх конкурентоспроможності.

Складним, але таким, що потребує вирішення, завданням є наближення реального і фінансового капіталу до рівня західних стандартів — за якістю, “чистотою” тощо. Саме ці чинники обумовлюють його занижену вартість, порівняно високий ризик і, як наслідок, слабку привабливість і недостатню конкурентоспроможність на міжнародних ринках. До речі, якраз це і є однією з перепон для участі України у світових інтеграційних і глобальних процесах.

Вкрай необхідно прийняти Кодекс корпоративної поведінки (або корпоративного управління), який би максимально враховував Принципи корпоративного управління Організації економічного співробітництва та розвитку, затверджені в 1999 р., а також положення аналогічних документів, методичних посібників та коментарів до них, виданих упродовж останніх 10 років державними органами чи неурядовими організаціями багатьох країн світу, з метою застосування їх в Україні. Водночас слід посилити законодавчі норми, які забороняють неправомірне втручання у діяльність підприємств і фінансових установ, що перешкоджає формуванню ринкового конкурентного середовища,

розвитку економіки в цілому та збільшенню її інтеграційного потенціалу.

Потребують значного вдосконалення і чинні законодавчі акти та нормативи, які стосуються корпоратизації, реорганізації, банкрутства, злиття та поглинання підприємств і фінансових установ.

За висновками західних фінансових аналітиків, іноземний інвестиційний капітал тяжіє до країн із високою нормою накопичення внутрішніх ресурсів та їх трансформації у внутрішній інвестиційний капітал. З цієї точки зору Україна не належить і, очевидно, ще довго не належатиме до числа таких країн, якщо й надалі не вживати рішучих і цілеспрямованих заходів для кардинальної зміни ситуації, що склалася на національному ринку фінансових ресурсів і капіталу. Водночас слід здійснювати відповідні кроки для вирішення проблем, які насторожують великих, особливо прямих, іноземних інвесторів. Серед зазначених проблемних питань — походження значної маси грошових накопичень і, головне, їх переміщення в інші країни, причому, у кращому разі, у вигляді квазі-інвестицій; обмежені можливості для руху та розміщення інвестиційного капіталу; часте застосування неприйнятних методів, які ставлять іноземний капітал у суттєво нерівні умови порівняно з внутрішнім капіталом або іншим іноземним капіталом у конкурентній боротьбі за об'єкти інвестицій, зменшують його дохідність через невинновдані додаткові витрати, збільшують ризик тощо.

Насамкінець вважаємо за необхідне зазначити, що участь у різних міжнародних інтеграційних структурах слід використовувати передусім для формування в країні не просто ринку, а конкурентоспроможної ринкової економіки. Лише в разі успішного вирішення цього завдання Україна зможе подолати бар'єри на шляху інтеграції у світовий економічний і фінансовий простір.

Під час укладення Кредитної та Гарантійної угод щодо реалізації Укрексімбанком Проекту розвитку експорту. Штаб-квартира Світового банку у Вашингтоні. 15 травня 1997 року.

Участь у різноманітних міжнародних інтеграційних структурах слід використовувати насамперед для формування в країні не просто ринку, а конкурентоспроможної ринкової економіки. Лише в разі успішного вирішення цього завдання Україна зможе подолати бар'єри на шляху інтеграції у світовий економічний і фінансовий простір.

Економічний розвиток України після грошової реформи 1996 року

Успішні програми економічної стабілізації середини 1990-х років дали змогу провести у 1996 році грошову реформу із запровадженням в обіг нової грошової одиниці — гривні. Після утримання на рівні 10—40 відсотків у 1996—2000 роках, у 2001 році інфляція вимірювалася однозначною цифрою, а торік набула від'ємного значення у зв'язку зі зниженням цін на продовольчі товари завдяки доброму врожаю. За офіційними прогнозами, інфляція залишатиметься в межах однозначних цифр, поступово скорочуючись.

Поеднання
стабільного
внутрішнього
попиту
і сприятливих
зовнішніх умов
зумовили
прискорення
2003 року темпів
економічного
зростання.

Подолавши фінансову кризу 1998 року з мінімальними втратами, після девальвації гривні українська економіка отримала поштовх для зростання насамперед у зовнішньому секторі. Поступово домінуючий вплив на економічне зростання перейшов до внутрішнього споживчого та інвестиційного попиту, а погіршення зовнішньої кон'юнктури у другій половині 2001 та в 2002 році перемістило центри економічного розвитку з експортоорієнтованих галузей до внутрішніх секторів економіки. Поеднання стабільного внутрішнього попиту і сприятливих зовнішніх умов зумовили прискорення темпів економічного зростання нинішнього року, незважаючи навіть на негативний вплив погодних умов на результати сільськогосподарського виробництва.

Зростають обсяги внутрішніх інвестицій, у їх структурі збільшується частка банківського кредитування. Проте обсяги і структура іноземних інвестицій залишаються недостатніми.

Швидко підвищується заробітна плата, поліпшується добробут населення, відображаючи високі темпи економічного розвитку та зростання продуктивності праці. Тільки за останні 2 роки реальна заробітна плата зросла на 41%.

Жорстка бюджетна політика, спрямована на обмеження неефективних видатків, поряд із поліпшенням адміністрування податків та удосконаленням податкової політики сприяли зменшенню дефіциту бюджету. В минулому році був досягнутий профіцит бюджету в 0.7% ВВП. Завдяки послідовній борговій політиці досягнуто значного скорочення державного боргу — його рівень у ВВП зменшився з 48.8% у 1999 році до 29.2% за підсумками 2002 року.

Починаючи з 1999 року зовнішня позиція України залишається стабільно міцною. Цьому сприяла переорієнтація українського експорту на нові ринки, в першу чергу на ринки країн ЄС і кандидатів на вступ до ЄС, а також країн Азії. У структурі імпорту домінуючими залишаються енергоносії, хоча останнім часом спо-

стерігається стійка тенденція до зростання імпорту машин та обладнання.

Позитивна динаміка зовнішньої торгівлі за безпечила приплив у країну валюти та дала змогу не лише відновити, а й значно збільшити валютні резерви. На сьогодні валові валютні резерви знаходяться на рекордному для України рівні — майже 7 млрд. доларів США, перевищивши загальноприйнятий показник у три місяці імпорту товарів і послуг.

Макроекономічна динаміка останніх років позитивно вплинула на розвиток банківського сектору, зростання активних операцій банків. Загальні активи банківської системи за період із 1998 року по 2002 рік (включно) збільшилися більше ніж у три рази — на 51.46 млрд. грн. Кредитний портфель банків України за цей же час збільшився на 37.52 млрд. грн. (на 407%), досягнувши на початок 2003 року 46.7 млрд. грн.

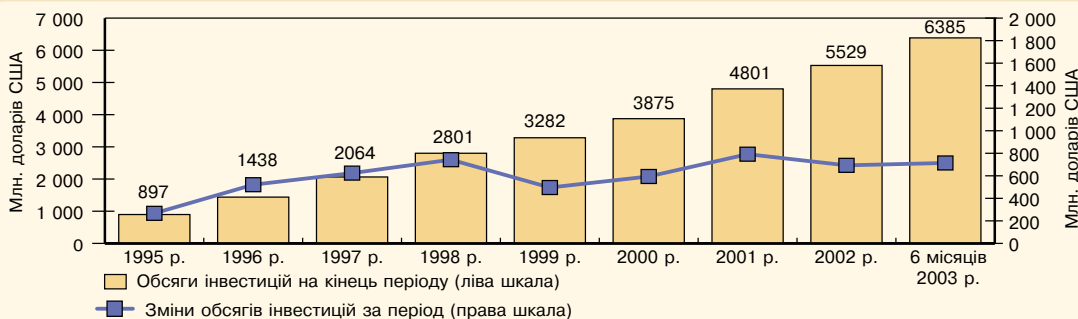
Відбулося здешевлення кредитних ресурсів — облікова ставка НБУ знизилася в п'ять разів — з 35% на початок 1998 року до 7% сьогодні, а середньозважена процентна ставка комерційних банків — із 43.8% до 19.5%. Прибуток комерційних банків за станом на 01.01.2003 року становив 684.52 млн. грн., засвідчивши скорочення їх витрат.

Балансовий капітал банків збільшився з 1998 року в 2.5 рази і на початок 2003 року становив 9.9 млрд. грн. Пасиви досягли 63.9 млрд. грн.

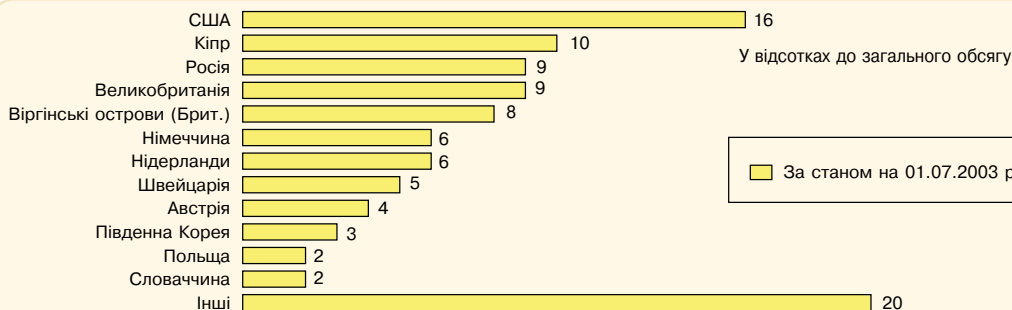
Основними складовими зобов'язань банків у 2002 році були кошти суб'єктів господарювання (37%) та вклади фізичних осіб (35%). При цьому обсяги вкладів фізичних осіб із 1998 року збільшилися майже у 8 разів, досягнувши 19.1 млрд. грн. Строкові депозити фізичних осіб за станом на 1 січня 2003 року перевищили депозити до запитання у 2.85 рази (для порівняння — на початок 1998 року перевищення строкових депозитів становило 1.91 рази). Відновлюється довіра до банківської системи. Зростають депозити населення, поліпшується їх структура, що сприяє поступовому здешевленню кредитних ресурсів.

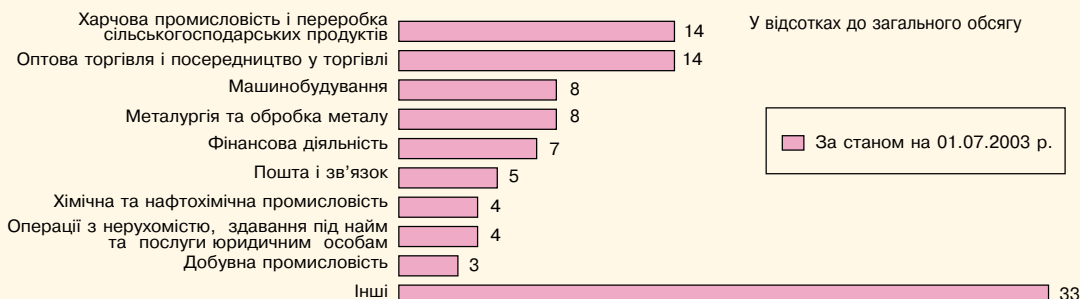
Прямі інвестиції в економіку України

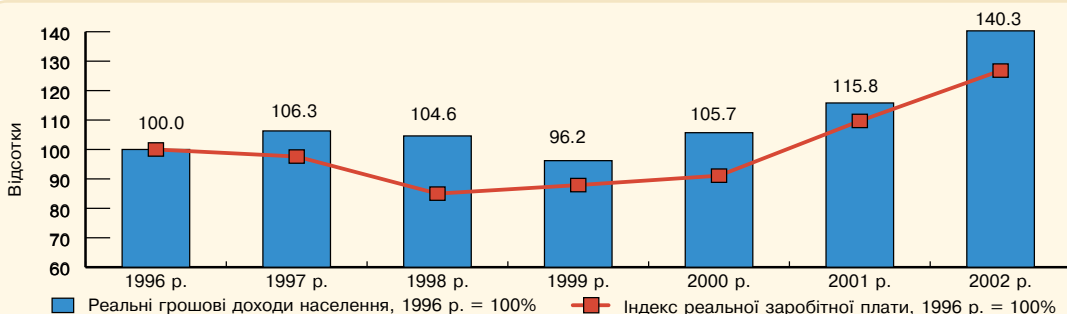
Структура прямих іноземних інвестицій в Україну по країнах

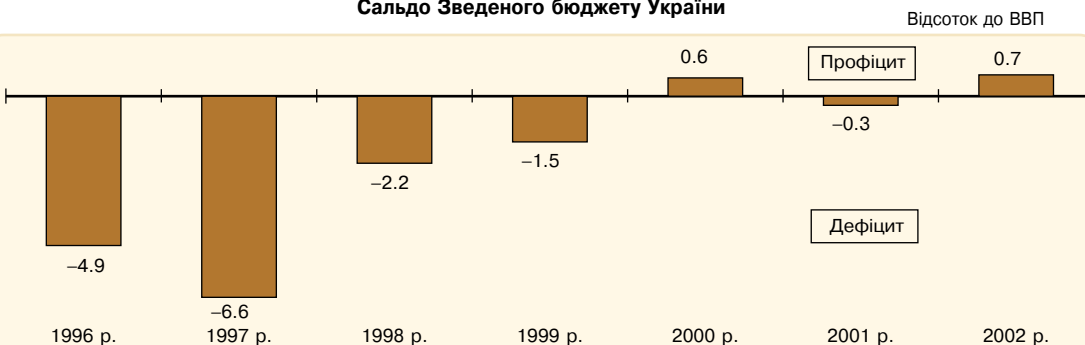
Структура прямих іноземних інвестицій в Україну за видами економічної діяльності

Динаміка реальної зарплатної плати і реальних доходів населення України

Сальдо Зведеного бюджету України

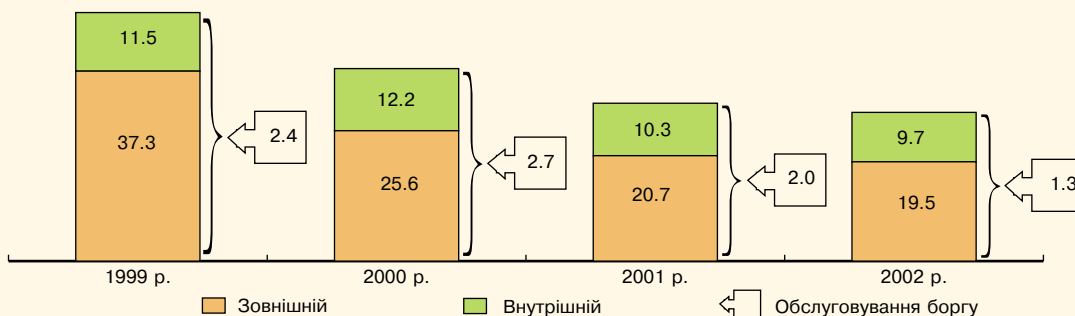

За останні два роки реальна зарплатна плата в Україні зросла на 41%, відображаючи високі темпи економічного розвитку та зростання продуктивності праці.

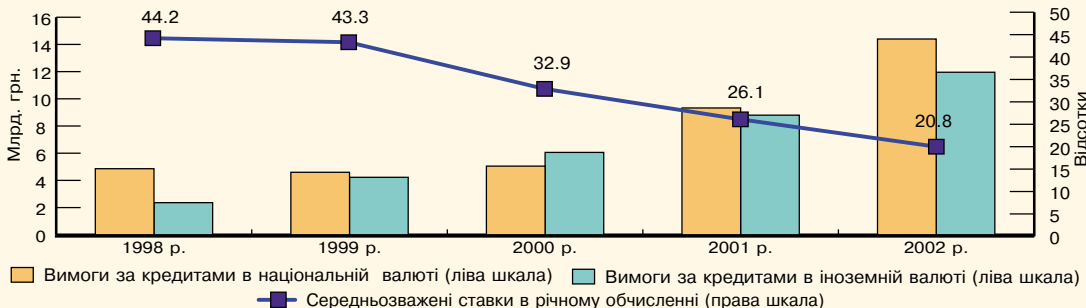

Державний борг України та його обслуговування

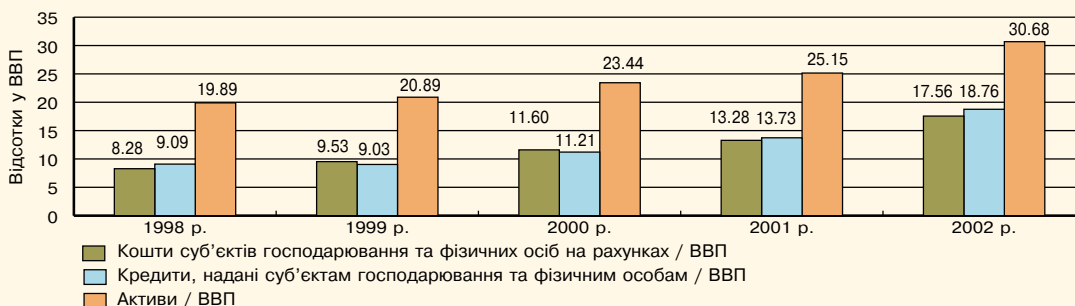
Відсоток до ВВП

Кредити, надані банками в економіку України

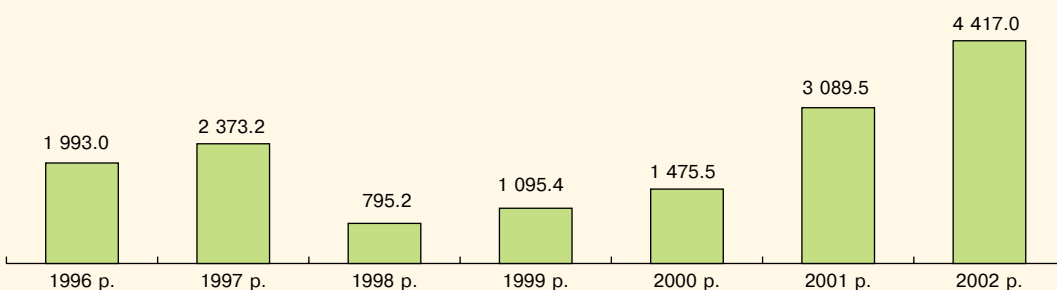

Активи, кредити і кошти, залучені банками України на рахунки

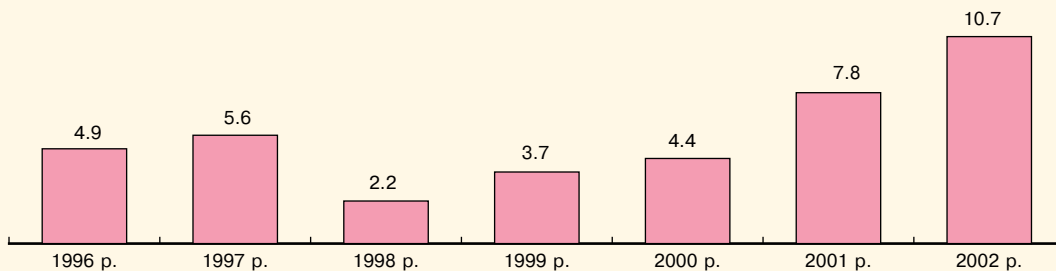
Валові міжнародні резерви Національного банку України

Млн. доларів США

Валові міжнародні резерви Національного банку України

Тижні імпорту

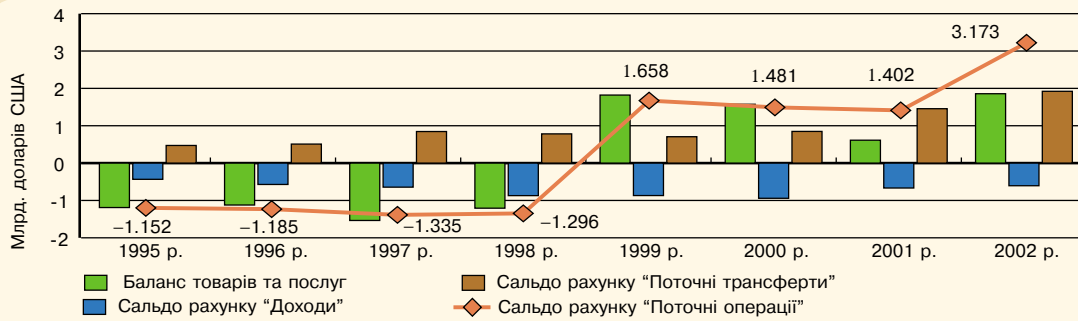

Завдяки послідовній борговій політиці досягнуто значного скорочення державного боргу. Його рівень у ВВП зменшився із 48.8% у 1999 році до 29.2% за підсумками 2002 року.

На сьогодні валові валютні резерви Національного банку України знаходяться на рекордному для України рівні — майже сім мільярдів доларів США, перевищивши загальноприйнятий показник у три місяці імпорту товарів та послуг.

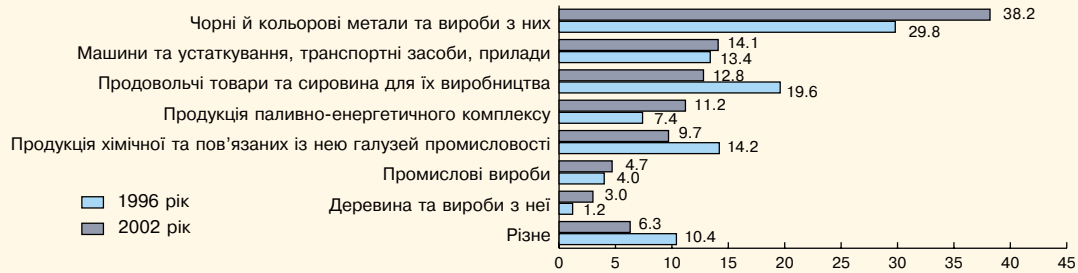

Динаміка сальдо рахунку поточних операцій України

Зміни у товарній структурі експорту України

У відсотках до загального обсягу

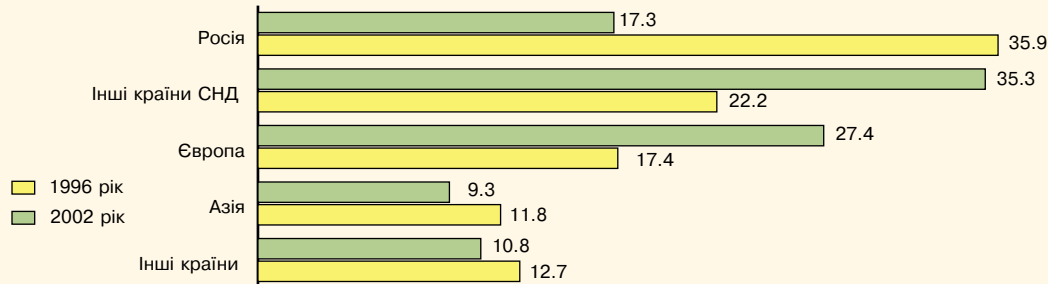
Зміни у товарній структурі імпорту України

У відсотках до загального обсягу

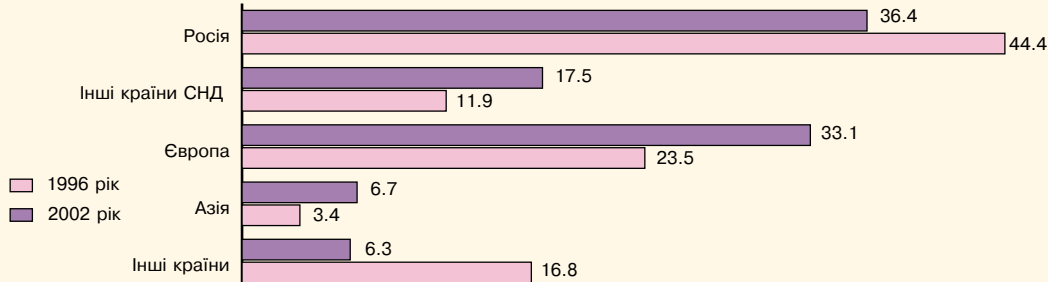
Структура експорту товарів за географічними регіонами у 1996 та 2002 рр.

У відсотках до загального обсягу

Структура імпорту товарів за географічними регіонами у 1996 та 2002 рр.

Відсотки щодо загального обсягу

Завдяки переорієнтації українського експорту на нові ринки зовнішня позиція України протягом останніх п'яти років залишається стабільно міцною.

Хоча у структурі імпорту домінуючими залишаються енергоносії, все ж останнім часом спостерігається стійка тенденція до зростання імпорту машин та обладнання.

Вступ України до Світової організації торгівлі та розширення Європейського Союзу: наслідки для банківської системи

Центр наукових досліджень Національного банку України створено наприкінці квітня 2003 року з метою здійснення наукових досліджень, спрямованих на одержання та використання нових знань, які б сприяли успішному виконанню функцій НБУ. Центр досліджує як загальну проблематику грошово-кредитної політики та міжнародних валютно-кредитних відносин, так і окремі питання розвитку банківської системи України та небанківських фінансових установ.

Першим дослідженням Центру став аналіз можливого впливу на банківську систему України вступу нашої країни до Світової організації торгівлі (СОТ) і розширення Європейського Союзу. Повністю ця праця буде опублікована окремо, а поки що представляємо увазі читачів “Вісника НБУ” її основні тези та висновки.

УКРАЇНА НА ШЛЯХУ ДО ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ

У сучасних умовах інтенсифікації світових економічних взаємовідносин ускладнюються механізми державного регулювання внутрішніх економічних процесів. Уже в другій половині минулого століття перед світовою спільнотою постала нагальна потреба створити більш досконалі механізми регулювання світової економіки, що забезпечили б поєднання різнобічних економічних інтересів країн у торговельній сфері. Після Другої світової війни (в 1948 р.) вступила в дію Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ), покликана стати форумом обговорення проблем міжнародної торгівлі. Однак поступове розширення обсягів світової торгівлі, швидке зростання обсягів міжнародних інвестицій, всезростаюча торгівля послугами, яка не знаходила свого регулювання в межах Генеральної угоди, призвели до необхідності докорінного удосконалення принципів та правил ГАТТ, які лягли в основу створення Світової організації торгівлі.

СОТ є правовою та інституційною основою правил світової торгівлі. Вона визначає базові принципи та зобов'язання, за яких уряди країн розробляють та запроваджують внутрішні правила ведення торгівлі. Основна їх мета — сприяння

відкритій і ліберальній торговельній політиці, подолання перепон для її розвитку, що підвищує вигоду для країни від вступу до цієї організації. Зокрема, число країн — членів СОТ за період із 1996 по березень 2003 року збільшилося з 82 до 145.

Чому багато країн уже виявили та продовжують виявляти підвищений інтерес до вступу у Світову організацію торгівлі? На це є багато причин. Серед економічних — необхідність забезпечити сировиною переробну промисловість (як правило, за рахунок імпорту з менш розвинутих країн); пошук додаткових ринків збуту; зміни в економічній і торговельній політиці більшості країн колишнього соціалістичного табору, які раніше торгували переважно між собою, а тепер перейшли на торгівлю у світовому масштабі.

Останнє, безперечно, стосується і нашої держави. Крім того, серед головних причин, що спонукають до включення економіки України в сучасні процеси глобалізації економічних взаємозв'язків, є істотна (більше половини) темпа вага експорту у ВВП країни та значні темпи його зростання. Високий ступінь відкритості економіки, що доповнюється збереженням суттєвого рівня імпортозалежності країни (відношення імпорту до ВВП утримується на рівні близько 50%) спонукає до виваженого підходу щодо введення режиму вільної торгівлі та вступу України в СОТ, оскільки це може спричинити-

За умови дієвості ринкових механізмів лібералізація руху капіталу є вигідною як розвинутим країнам, так і країнам, що розвиваються, сприяє ефективному розподілу фінансових ресурсів, прискоренню темпів економічного зростання за рахунок більш прибуткового вкладення капіталу розвинутими державами та його залучення країнами, що розвиваються.

Таблиця 1. Деякі позитивні наслідки та ускладнення для України в разі її вступу до СОТ

Позитивні наслідки	Ускладнення
• Полегшення доступу до світових ринків товарів, послуг, технологій, капіталів; зменшення комерційних ризиків; • удосконалення взаємодії зі світовим господарством, перехід від традиційного міжнародного товарообміну до більш розвинутих форм співпраці (науково-технічної, виробничої кооперації тощо); • пожвавлення виробництва в експортоорієнтованих галузях економіки в результаті зростання обсягу ресурсів та факторів виробництва, що залучаються до міжнародного обороту; зростання зайнятості в експортних галузях, доходів виробників-експортерів; • підвищення якості й асортименту товарів і послуг до світових стандартів, зниження їх ціни; позитивні зміни в обсягах і структурі споживання, які наблизяться до світових стандартів; • прискорення процесів формування ринкової інфраструктури та створення справжнього конкурентного середовища, поява додаткових стимулів для проведення необхідних внутрішніх реформ, поліпшення інвестиційного клімату; • перерозподіл ресурсів на користь найефективніших видів виробництва, становлення здорової конкуренції на внутрішніх ринках; • закріплення міжнародно визнаних прав з метою захисту національних економічних інтересів на світових ринках; • зменшення витрат на виробництво та реалізацію продукції (транспортні, від дискримінаційних заходів тощо); • розвиток нових технологій, посилення стимулів для впровадження інновацій у результаті кращого захисту інтелектуальної власності.	• Відсутність гарантій врегулювання всіх торговельних проблем з іноземними партнерами після набуття Україною членства в СОТ; • посилення вразливості національної економічної системи до кон'юнктурних коливань на світовому ринку; • значні витрати на прискорення істотної структурної перебудови економіки, що може зумовити певний негативний вплив на ВВП у початковий період після приєднання України до СОТ; • жорстка цінова конкуренція на світових ринках, передусім сировинної продукції та стандартизованих масових готових виробів, що переважають у структурі експорту України, тоді як високотехнологічні вироби провідних країн світу значно менш еластичні за ціною; • підвищення ризиків втрати національними виробниками частини внутрішнього ринку внаслідок експансії провідних іноземних фірм на ринок України, що негативно вплине на їх економічне становище та загострить соціальні проблеми; • загострення проблем у секторах національної економіки (зокрема, в гірничо-металургійному комплексі, судно-, автомобіле- і літакобудуванні), які користуються значними державними субсидіями, внаслідок їх обмеження або ліквідації через несумісність із нормами СОТ.

ти значні ускладнення в регулюванні внутрішніх економічних процесів (див. таблицю 1).

Загалом здобутки і втрати від вступу України до СОТ доцільно розглядати у коротко- та довгостроковій перспективах. У короткостроковій перспективі найбільшу вигоду від лібералізації торгівлі з Україною одержать передусім промислово розвинуті країни, які вже мають конкурентоспроможну товарну продукцію з високою часткою доданої вартості, в той час як Україна спочатку отримає вигоди, в основному від збільшення обсягів реалізації “сировинного” експорту (частка доданої вартості у ціні якого є незначною). В більш віддаленому часі зростання конкуренції, відкриття доступу вітчизняних підприємств на ринок сучасних технологій та капіталу, перехід до більш розвинутих форм міжнародної співпраці матимуть позитивний вплив на розвиток економіки.

Конкретні показники зростання експорту й імпорту внаслідок вступу України до СОТ залежатимуть від багатьох чинників, тому підсумковий вплив на чистий експорт на сьогодні визначити важко. Проте у будь-якому випадку інтенсифікація експортно-імпортних операцій та негативний вплив на неконкурентоспроможні галузі призведуть до зміни фінансових потоків підприємств, що опосередковано впливатиме і на банківську систему України.

РОЗШИРЕННЯ ДОСТУПУ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ НА БАНКІВСЬКИЙ РИНОК

Основні принципи та правила доступу на ринок банківських послуг у процесі вступу України до СОТ визначаються Генеральною угодою про торгівлю послугами — ГАТС. Головною умовою,

виконання якої є обов'язковим для банківського сектору в разі вступу України до СОТ, є лібералізація доступу іноземного капіталу на внутрішній ринок банківських послуг.

Як свідчить зарубіжна практика, сьогодні багато країн, що розвиваються, орієнтовані на поступове (а не одномоментне) відкриття власного ринку для іноземного фінансового капіталу, зокрема, у банківській сфері. Вони досягають цього, зокрема, шляхом обмеження іноземної частки в акціонерному капіталі фірми та кількості іноземних постачальників банківських послуг.¹

На сьогодні в Україні вже скасовано низку обмежень щодо доступу іноземного капіталу до банківського сектору, зокрема:

- ♦ максимальний розмір (15%) частки іноземного капіталу в загальному капіталі банківської системи країни;
- ♦ обмеження на максимальний розмір частки одного іноземного інвестора в банку (35%);
- ♦ дозвіл на створення в Україні дочірніх банків лише “першокласним іноземним банком”;
- ♦ заборона інвестицій у банки з боку офшорних компаній;
- ♦ вимога щодо мінімального розміру статутного фонду новоствореного банку у випадку істотної участі в ньому іноземного капіталу.

Проте не всі зняті обмеження мають лише позитивні наслідки. Наприклад, допуск капіталу офшорних компаній, навпаки, ускладнює визначення держави походження капіталу. З іншого боку, цей захід створив умови для повернення “вивезеного” українського капіталу.

Незважаючи на це, присутність іноземних банків на українському банківському ринку все ж залишається незначною. На кінець 2002 року

¹ Система світової торгівлі: Практичний посібник / Пер. з англ. — К.: КІС, 2002. — С. 216.

Серед головних причин, які спонукають економіку України включатися в сучасні процеси глобалізації економічних взаємозв'язків, є істотна питома вага експорту у валовому внутрішньому продукті країни та значні темпи його зростання. Високий ступінь відкритості економіки й імпортозалежності нашої країни обумовлює необхідність виваженого підходу щодо запровадження режиму вільної торгівлі та вступу України до СОТ, оскільки це може не лише дати вигоду, а й спричинити значні ускладнення в регулюванні внутрішніх економічних процесів.

Безпосередній вплив подальшої євроінтеграції на обсяги торгівлі України з країнами — претендентами в члені ЄС не буде дуже відчутним, оскільки в країнах — членах Співдружності вже здійснено лібералізацію зовнішньоторговельних відносин, орієнтовану на закріплення ролі країн ЄС як основних торговельних партнерів країн-кандидатів.

зі 157 банків, які мають ліцензію на здійснення банківської діяльності в Україні, частково чи повністю за участю іноземного капіталу створено 20, їм належить 13% капіталу банківської системи України (для порівняння: у Польщі відповідний показник становить 80%). В Україні 20 банків за участю іноземного капіталу володіють лише 11% сумарних активів. Частково це можна пояснити незначними обсягами прямих іноземних інвестицій у вітчизняну промисловість, а також тим, що підприємства звертаються за послугами передусім до банківських установ, із якими вони пов'язані економічними інтересами (на відміну від іноземних банків). Проте основними обмеженнями на шляху іноземних банківських установ в Україну є незадовільний інвестиційний клімат та порівняно високий ризик здійснення банківських операцій.

Однак слід зауважити, що часто офіційні дані не відображають реальну картину присутності іноземного капіталу. Відповідно до вимог статті 2 Закону України “Про банки і банківську діяльність” банком з іноземним капіталом вважається банк, у якому частка капіталу, що належить хоча б одному нерезиденту, перевищує 10%. Якщо ж засновниками є декілька іноземних фізичних чи юридичних осіб, кожна з яких окремо володіє часткою, меншою 10%, такий банк не вважається іноземним, хоча сумарна частка іноземних власників вища за “критичну”. Крім того, банк, засновником якого є юридичні особи, зареєстровані іноземцями в Україні, також вважається вітчизняним. За оцінками експертів, реально іноземному капіталу, виходячи з походження його власників, належить значно більша за офіційну частка сукупного капіталу банків України.

Досвід лібералізації банківського ринку в перехідних економіках свідчить, що в умовах несприятливого інвестиційного клімату та високих ризиків не слід очікувати на прихід великого, з надійною репутацією банківського капіталу. У зв'язку із цим є загроза поступового збільшення кількості іноземних банківських установ в Україні країн з аналогічним суверенним кредитним рейтингом (наприклад, Росії та Казахстану), а також середніх західних банків. Перші, вірогідно, будуть зацікавлені в обслуговуванні своїх клієнтів, в той час як для других вигіднішим буде не стільки досить ризикове кредитування українських споживачів, скільки здійснення спекулятивних фінансових операцій (за умови невиваженої та прискореної лібералізації валютного ринку).

Незважаючи на здійснені заходи щодо лібералізації доступу іноземного капіталу до українського ринку банківських послуг, вступ України до СОТ передбачає вирішення ще одного питання — надання дозволу на створення філій іноземних банків. Найбільше занепокоєння при цьому викликають такі можливі наслідки:

- ♦ ускладнення банківського нагляду за зазначеними установами;

- ♦ спроможність іноземних банків запропонувати дешевше обслуговування, що створить тиск на порівняно слабкі українські банки та загострить міжбанківську конкуренцію;

- ♦ підвищення ймовірності впливу вітчизняного капіталу до зарубіжних країн;

- ♦ підвищення вразливості банківського сектору країни до коливань на світових фінансових ринках.

Крім того, лібералізація національних систем регулювання банківської діяльності може призвести до посилення контролю з боку “іноземців” за банківським ринком країни, як це сталося у ряді держав Центральної Європи.

Розширення присутності іноземних банківських структур поряд із негативними може мати і позитивні наслідки, серед яких такі:

- прискорення впровадження сучасних банківських технологій;

- поширення міжнародного досвіду ведення банківської справи;

- удосконалення якості й асортименту послуг, поліпшення обслуговування клієнтів;

- поліпшення трансформаційної функції банківської системи в процесі розподілу кредитно-інвестиційних ресурсів.

Таким чином, прихід іноземних банків на національний банківський ринок може стати вагомим фактором прискорення процесів реформування банківського сектору. З метою пом'якшення можливих негативних наслідків створення в Україні філій іноземних банків, а також максимального використання їх потужного фінансового потенціалу доцільним є посилення вимог щодо надійності новостворюваних іноземних банківських установ шляхом встановлення відповідних критеріїв їх допуску на український ринок.

ЛІБЕРАЛІЗАЦІЯ РУХУ КАПІТАЛУ

Відкриття доступу на ринок банківських послуг для іноземних постачальників передбачає також зняття перепон на міжнародний рух капіталу. У сфері лібералізації руху капіталу у рамках переговорів про вступ до СОТ Україна поки що не взяла на себе зобов'язань щодо зняття діючих обмежень на проведення валютних операцій. Проте окремі регулятивні вимоги² щодо руху капіталу потенційно можуть розглядатися як такі, що ускладнюють доступ на ринок фінансових послуг, тому українська сторона має бути готовою до порушення цього питання. Крім того, подальший розвиток фінансової системи та майбутня інтеграція України до ЄС неодмінно потребуватимуть лібералізації валютних операцій і руху капіталу.

На шляху лібералізації руху капіталу доцільно спиратися на досвід країн, що проводили лібе-

² Зокрема, це вимоги щодо інвестування іноземного капіталу в банківську систему України виключно у вільно конвертованих валютах; вимога реєстрації резидентами одержаних кредитів у іноземній валюті та обмеження на реєстрацію договорів; вимога ліцензування інвестицій резидентів за кордон. Обмеження на використання у зовнішньоекономічних розрахунках національної валюти та обмеження строкових валютних операцій (серед операцій з деривативами дозволяються лише форвардні контракти) також можуть розглядатися як такі, що ускладнюють виконання міжнародних платежів та підлягають скасуванню в процесі подальшої лібералізації валютного ринку.

реалізацію поступово. Вона має здійснюватися в умовах макроекономічної стабільності, спектр же регулятивних дій держави залежатиме від достатності необхідних передумов.

Першим кроком, що може бути здійснений у відносно короткостроковій перспективі, за умови достатності валютних резервів може стати забезпечення повної конвертованості гривні за поточними операціями — поширення використання гривні як засобу розрахунків у торговельних та інших поточних операціях, а також дозвіл на здійснення прямих іноземних інвестицій в Україну в гривнях. На сьогодні в Україні діють вимоги щодо здійснення прямих іноземних інвестицій лише в конвертованій валюті.

Цей крок, безумовно, стане позитивним сигналом для економічних агентів, що сприятиме підвищенню довіри до гривні, зменшенню “втечі” капіталу. Проведення поточних операцій у гривнях зменшуватиме трансакційні витрати економічних агентів. Разом із тим відповідно зменшуються комісійні доходи банківської системи, що має стати стимулом для пошуку банками нових джерел. При цьому має бути налагоджена ефективна система обліку валютних операцій між резидентами та нерезидентами. За сприятливих умов такий перебіг подій підвищить попит на національну та зменшить попит на іноземну валюту, який може виникнути у короткостроковій перспективі при вступі до СОТ унаслідок зростання імпорту.

Звичайно, скасовувати адміністративні обмеження простіше, ніж повертатися до них, тому в процесі лібералізації руху капіталу необхідно вже з перших кроків запроваджувати досконалі ринкові інструменти контролю за ввезенням в Україну капіталу, особливо короткострокового. Це дасть змогу вже з початку лібералізації руху капіталу поліпшити його якість та утримати інтенсивність міграції капіталу в рамках, що не завдаватимуть шкоди розвитку національної фінансової системи. Це сприятиме уникненню помилок країн, які спочатку надмірно лібералізували валютну сферу, а потім були вимушені повертатися до жорсткіших правил, що викликало негативну реакцію ринку. Поступове пом'якшення контролю та обмежень на приплив капіталу має відбуватися в міру підвищення стійкості національної фінансової системи до зовнішніх коливань. Демонстрація фінансовим сектором позитивних тенденцій сталого розвитку буде найкращим індикатором правильності обраного курсу.

Лібералізація руху капіталу неодмінно впливатиме на функціонування банківської системи України. Так, зняття обмежень на проведення строкових валютних операцій має відбуватися лише після вжиття заходів щодо посилення пруденційного нагляду (особливо в частині розробки системи управління фінансовими ризиками). Запровадження цих операцій без створення належного підґрунтя призведе до зменшення можливості впливу на динаміку обмінного курсу та процентних ставок, звуження можливостей застосування захисних інструментів під час можливих спекулятивних атак на валютний

ринку. Надання дозволу на проведення строкових валютних операцій має бути послідовним — слід починати з операцій, які підкріплені реальними товарними угодами, з подальшим поширенням сфери застосування валютних деривативів. З метою зменшення ризиків під час проведення строкових валютних операцій слід також започаткувати розробку системи пруденційного нагляду за діяльністю небанківських фінансових установ, вплив яких на фінансову систему України в подальшому зростатиме.

ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ РОЗШИРЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Незважаючи на те, що Росія та країни СНД загалом тривалий час залишалися основними торговельними партнерами України, економічні і торговельні взаємовідносини нашої країни з державами ЄС та кандидатами на вступ до ЄС останнім часом розвивалися вищими темпами. Темпи зростання українського експорту до вищевказаних країн європейського регіону протягом 1997—2002 років значно перевищували темпи збільшення експорту до країн СНД. Подібна тенденція спостерігалася і з імпортом. Позитивна динаміка торговельного співробітництва з країнами ЄС та кандидатами на вступ до нього забезпечувалася й вищими темпами зростання українського експорту до цих держав, ніж імпорту з них в Україну³.

З огляду на це, реалізуючи нинішню зовнішньоекономічну політику України, не можна ігнорувати наслідки розширення ЄС у наступному році, передусім у торговельній сфері. За умови розширення новими членами ЄС експорту до інших країн Союзу українським експортерам цілком можливо очікувати загострення конкуренції на цих ринках та посилення у майбутньому спроб із боку ЄС (за ініціативи нових країн-членів) обмежити доступ нашої країни на вигідні для неї ринки шляхом встановлення більш жорстких квот, проведення антидемпінгових та спеціальних розслідувань тощо. Загалом же з моменту розширення ЄС виникне необхідність у регулюванні всієї системи взаємовідносин із новими членами Співдружності, оскільки зобов'язання України, передбачені Угодою про партнерство та співробітництво з ЄС (питання торгівлі товарами, умови підприємницької діяльності, інвестицій, надання транскордонних послуг, захист інтелектуальної власності тощо), стосуватимуться і нових країн-кандидатів.

Порівняно з товарною інвестиційна активність України у стосунках із країнами ЄС виглядає не так обнадійливо. Хоча обсяги прямих іноземних інвестицій з країн Євросоюзу і зростали упродовж останніх років, проте їх питома вага у загальному обсязі прямих іноземних інвестицій в Україну зменшувалася. Що стосується країн — кандидатів у члени ЄС, то взаємне інвестування між ними та Україною є незначним, оскільки багато

Першим кроком на шляху лібералізації руху капіталу за умови достатності валютних резервів може стати забезпечення повної конвертованості гривні за поточними операціями — поширення використання гривні як засобу розрахунків у торговельних та інших поточних операціях, а також дозвіл на здійснення прямих іноземних інвестицій в Україну в гривнях.

Реалізуючи нинішню зовнішньоекономічну політику України, не можна ігнорувати наслідки розширення ЄС у наступному році, передусім у торговельній сфері. За умови розширення новими членами ЄС експорту до інших країн Союзу українським експортерам цілком можливо очікувати загострення конкуренції на цих ринках та посилення у майбутньому спроб із боку ЄС обмежити доступ нашої країни на вигідні для неї ринки.

³ За даними платіжного балансу України.

Важливим аспектом забезпечення ефективного співробітництва з новими країнами — членами ЄС є необхідність наближення правової бази України, зокрема в частині регулювання банківської діяльності, до законодавства ЄС.

Після вступу України до СОТ і поступового зняття торговельних обмежень слід очікувати зменшення кількості антидемпінгових розслідувань проти українських виробників, але це не повинно послаблювати увагу до поліпшення не лише кількісних, а й якісних характеристик українського експорту.

які із зазначених держав — це передусім реципієнти іноземних інвестицій із більш розвинутих країн, тобто є своєрідними конкурентами для нашої країни на європейському ринку капіталів. Після входження країн-кандидатів до ЄС та поступового вирівнювання вартості факторів виробництва в них з іншими країнами ЄС можливо очікувати часткову переорієнтацію інвестиційних потоків до України з огляду на відносно меншу вартість робочої сили та менш жорсткі екологічні та інші стандарти в ній.

Зміни у торговельних та інвестиційних відносинах із країнами Євросоюзу та претендентами на членство безпосередньо впливатимуть на діяльність вітчизняних банківських установ, що обслуговують ці операції. Іншим фактором впливу на банківську систему України вступу нових країн до ЄС стане подальше збільшення частки євро у структурі розрахунків за міжнародними контрактами, внаслідок чого зростатиме частка активів та пасивів банків, деномінованих у європейській валюті.

Важливим аспектом забезпечення ефективного співробітництва з новими країнами — членами ЄС є необхідність наближення правової бази України, зокрема в частині регулювання банківської діяльності, до законодавства ЄС. Банківське законодавство та нормативні акти, які регулюють основні аспекти діяльності банківської системи України, в основному відповідають параметрам, встановленим усередині ЄС із цих питань. Розбіжності трапляються швидше не через небажання нашої держави погодитися з нормами ЄС, а через низку не вирішених питань організаційно-методичного характеру.

Враховуючи це, в короткостроковій перспективі розширення кордонів Євросоюзу не матиме значного впливу на режим взаємодії українських банків із банками країн, які вступають до ЄС. Що стосується середньострокової та довгострокової перспектив, то в умовах становлення ринкової економіки та завершення перехідного періоду слід очікувати на поступове впровадження міжнародних та європейських правових стандартів у діяльність банківського сектору нашої держави. Це питання є особливо актуальним з огляду на необхідність створення відповідного правового поля для приходу іноземних банківських структур та інших фінансових компаній, що дасть їм можливість здійснювати фінансово-комерційну діяльність у звичних правових рамках.

ВИСНОВКИ

Як свідчить досвід іноземних країн, **лібералізація зовнішньої торгівлі** у середньостроковому періоді призводить до підвищення темпів зростання ВВП, проте поява позитивних тенденцій залежить у першу чергу від характеру впроваджуваних реформ. Необхідною умовою початкового етапу лібералізації торговельних відносин повинен стати захист національного виробництва, але лише тих галузей промисловості, яким потрібен час для зміцнення своїх позицій на зовнішньому та внутрішньому ринках. Однак, у міру розвитку цих галузей та їх адап-

тації до жорстких ринкових умов та з метою посилення стимулів до підвищення ефективності виробництва у майбутньому, рівень протекціонізму має знижуватися.

Вступ України до СОТ і поступове зняття торговельних обмежень, безумовно, спричинить збільшення зовнішнього товарообігу нашої держави й інтенсифікує зовнішньоторговельні відносини. Слід очікувати зменшення кількості антидемпінгових розслідувань проти українських виробників, але це не повинно послаблювати увагу до поліпшення не лише кількісних, а й якісних характеристик українського експорту, зокрема шляхом стимулювання модернізації виробничих потужностей, що формують експортний потенціал країни. Водночас розширення обсягів експорту при одночасному зниженні цін з метою його активного просування на світовий ринок може вступити у суперечність із інтересами інших великих експортерів. Передусім це стосується сфери торгівлі виробами з чорних та кольорових металів, яка є найвагомішою (близько 38%) складовою українського експорту упродовж останніх років. Поєднання стратегій “мінімізації витрат” та “експортного тиску” може бути реалізоване шляхом збільшення обсягів експортної продукції з вищим ступенем обробки (доданою вартістю).

Зняття обмежень на доступ філій іноземних банків на український ринок само по собі не є загрозою для банківської системи України. Основна небезпека полягає у приході банківських установ з метою отримання прибутків від спекулятивних операцій чи для здійснення операцій із брудними грошима. З метою зняття цих ризиків потрібно встановити жорсткі критерії для надання дозволу на створення філій іноземних банків в Україні:

- ♦ встановлення на законодавчому рівні вимоги щодо капіталізації для філій іноземних банків (мінімальний розмір приписного капіталу філії має становити не менше 5 млн. євро, а капітал материнського банку — не менше 50 млн. євро);
- ♦ надання права на відкриття філій лише банкам, які:
 - ✓ мають рейтинг надійності за оцінками провідних міжнародних рейтингових агентств не нижчий за А+ або аналогічний;
 - ✓ володіють активами, обсяг яких не менший 500 млн. дол. США;
 - ✓ мають систему гарантування вкладів кращу, ніж в Україні;
- ♦ укладення угод, які б передбачали зобов'язання наглядових органів країн місцезнаходження банків — юридичних осіб щодо здійснення нагляду за їх філіями на території України.

Розширення доступу філій іноземних банків на український ринок потребуватиме здійснення попереджувальних заходів щодо зміцнення конкурентоспроможності вітчизняної банківської системи, не створюючи при цьому штучних перепон для конкуренції. Для цього зусилля слід зосередити на:

- ♦ скороченні кількості слабких банків шляхом встановлення жорстких вимог до капіталу банків;
- ♦ подальшому удосконаленні банківського нагляду;

♦ запобіганні експансії спекулятивного капіталу, через встановлення вимог до кредитного рейтингу країн походження материнського банку;

♦ впровадженні суворих процедур запобігання відмиванню брудних грошей;

♦ поліпшенні якості аудиторських висновків, приведення їх у відповідність із міжнародними стандартами;

♦ поліпшенні системи корпоративного управління банками;

♦ удосконаленні системи управління кредитними ризиками в банках;

♦ упровадженні передових технологій в банківську систему;

♦ розширенні кількості та якості банківських послуг, що надаються вітчизняними банками.

Узагальнюючи досвід багатьох країн щодо **лібералізації руху капіталу**, можна зробити такі висновки:

♦ за умов дієвості ринкових механізмів лібералізація руху капіталу є вигідною як розвинутим країнам, так і країнам, що розвиваються. Вона сприяє ефективному перерозподілу фінансових ресурсів, прискоренню темпів економічного зростання за рахунок більш прибуткового вкладення капіталу розвинутими країнами та його залучення країнами, що розвиваються;

♦ лібералізація має бути ретельно спланована, а швидкість її проведення повинна коригуватися виходячи з:

— макроекономічного стану;

— рівня втручання держави у функціонування ринків (скорочення, починаючи з ринку товарів та послуг, праці, і, в останню чергу, капіталів);

— ступеня міцності фінансового сектору (за обсягом та структурою), його здатності згладжувати небажані коливання на ринку;

— ефективності системи пруденційного нагляду, її спроможності попередити і зменшити ймовірність виникнення фінансової кризи;

— якості статистики, яка має повно та оперативно надавати інформацію про тенденції на ринку капіталів;

— строковості прямих іноземних інвестицій, від якої напряду залежатиме довгострокова стабільність;

— механізмів контролю та регулювання потоків капіталу (при цьому контроль за допомогою ринкових механізмів є ефективнішим, ніж заходи адміністративного втручання). Застосування валютного контролю у довгостроковій перспективі може викликати суттєві негативні наслідки, адже із часом його ефективність значно зужується.

Безпосередній вплив **розширення кордонів ЄС на банківську систему України** не буде дуже відчутним, оскільки перехід українських банків на загальноприйняті європейські норми та правила співпраці з банками країн—претендентів на членство в ЄС розпочався набагато раніше та на сьогодні його вже практично завершено. Разом із тим вірогідним є посилення міжбанківської конкуренції в Україні внаслідок аналогічних процесів у банківському секторі країн—кандидатів після їх входження до Євросоюзу, що спонукає банки цих країн шукати нові рин-

ки та активніше входити в Україну.

Опосередкований вплив на банківську систему, як і при вступі до СОТ, матиме зміна обсягів та структури експортно-імпортних операцій та пов'язаних із ними фінансових потоків після вступу країн-кандидатів до ЄС.

Як позитив для нашої держави можна назвати потенційне розширення ринків збуту у зв'язку зі зростанням доходів і добробуту населення в країнах, що вступають до ЄС, а також ринку Євросоюзу, який діятиме за однаковими правилами. Водночас переорієнтація торгівлі країн-кандидатів на сектор ЄС може призвести до погіршення структури їх торгівлі з Україною. Проблема можливого вжиття країнами-кандидатами протекціоністських заходів після їх вступу до ЄС, що дискримінуватимуть український експорт, може бути вирішена у разі вступу України до СОТ.

Після розширення ЄС слід очікувати також поступового зростання уваги до України як країни можливого розміщення трудомістких, екологічно небезпечних чи застарілих виробництв, які країни Євросоюзу раніше розміщували на територіях нових членів.

Розглядаючи ситуацію після вступу країн-кандидатів до ЄС, можна стверджувати, що валютна інтеграція є одним із подальших орієнтирів їх грошово-кредитної політики. Тому розширення ЄС призведе у подальшому до посилення впливу євро на економіку України. Як наслідок, враховуючи високий ступінь орієнтації товарообігу нашої держави на регіон ЄС, збільшиться частка євро в операціях банків, що обслуговують зовнішньоторговельну діяльність економічних суб'єктів. Диверсифікація активів і пасивів українських банків пом'якшуватиме вплив на їх роботу коливань курсів основних валют, з якими вони працюють, проте може створити додатковий ризик у разі відсутності попиту на пасиви у євро.

*Центр наукових досліджень
Національного банку України.*

Розширення ЄС призведе у подальшому до посилення впливу євро на економіку України. Внаслідок високого ступеня орієнтації товарообігу нашої держави на регіон ЄС збільшиться частка євро в операціях банків, що обслуговують зовнішньоторговельну діяльність економічних суб'єктів.

Банківська столиця Європи Франкфурт-на-Майні (Німеччина). Тут розміщується Європейський центральний банк (на фото — ліворуч).

Робоча поїздка С.Л.Тігіпка на Рівненщину

Приміщення Управління НБУ в Рівненській області.

Уже четвертий рік в Україні триває економічне зростання. Це дає нам підстави з упевненістю дивитись у майбутнє.

Посилення впливу банківської системи на економічне зростання, необхідність проведення в державі структурних реформ, взаємодія виробників і фінансистів регіону — ці питання були в центрі уваги під час зустрічі Голови НБУ С.Л.Тігіпка з головою обласної державної адміністрації М.П.Сорокою, головою обласної ради Р.Д.Василишиним, заступником голови обласної державної адміністрації А.О. Юхименком, іншими керівниками області.

Виступаючи перед колективом Управління НБУ в Рівненській області, а також перед банкірами та підприємцями регіону, С.Л.Тігіпка зупинився на здобутках і проблемах банківської системи України. Він, зокрема, відзначив такі позитиви: рівень економічного зростання — в се-

16 вересня нинішнього року Голова Національного банку України Сергій Тігіпка здійснив одноденну робочу поїздку на Рівненщину. Він зустрівся з керівниками області, міста Рівного, банкірами і підприємцями, студентами та викладачами Національного університету “Острозька академія”, дав прес-конференцію для журналістів.

Голова Національного банку С.Л.Тігіпка і начальник Управління НБУ в Рівненській області І.В.Чух під час зустрічі з банкірами і підприємцями області.

Голові Національного банку України С.Л.Тігіпку вручають почесну срібно-бурштинову відзнаку “Острозька академія”.

редньому 7%; прискорення нарощування валютних резервів (на початок 2003 року резерви становили 4.4 млрд. доларів, прогноз на кінець 2003 р. — 5.2 млрд. доларів, реально ж на 16 вересня — 6.85 млрд. доларів); збільшення за вісім місяців цього року на 29% експорту (66% у ВВП становить експорт, а це свідчення того, що наша країна стає відкритою); інвестицій в основний капітал — на 27.5%; зростання реальних доходів населення — на 4.2%; обсягів депозитів населення до 51.3 млрд. гривень (лише за вісім місяців вони збільшилися на

36%); кредитного портфеля до 55.5 млрд. гривень. Водночас Голова НБУ С.Л.Тігіпко відзначив, що рівень зростання кредитного портфеля на Рівненщині за вісім місяців поточного року сягнув 80%, тоді як у цілому по Україні цей відсоток становить 32.

Однак усі ці здобутки — не підстави для самозаспокоєння. В економіці сьогодні чимало проблем. Основні з них пов'язані зі структурними перетвореннями в державі: необхідністю політичної реформи, трансформацією податкового законодавства, завершенням судової реформи, прийняттям законів, які регулюють банківську діяльність. Так, за останні вісім місяців ми отримали лиш один Закон — “Про іпотеку”. А час диктує нагальність прийняття ще законів про лізинг, про захист прав кредиторів (ці проекти, на жаль, пройшли тільки перше читання). Багато

Графік перебування Голови НБУ на Рівненщині був досить напруженим. Відразу з Національного університету “Острозька академія” гостинні мешканці старовинного Острога поспішили показати С.Л.Тігіпко ще одну свою гордість — музей нумізматики в історико-красназничому заповіднику (фото угорі праворуч).

Студенти Національного університету “Острозька академія” буквально засипали С.Л.Тігіпко запитаннями і ще довго не відпускали після офіційної зустрічі.

треба працювати і в напрямі розширення операцій із фізичними особами, які на сьогодні є найбільшими позичальниками (кредити населення зросли на 93%) і які найпунктуальніше повертають кредити.

Особливу увагу С.Л.Тігіпко приділив, зустрічаючись із рівненчанами, питанню формування зони вільної торгівлі як першого етапу створення Єдиного економічного простору. За його словами, такий крок необхідний для підтримання високого рівня експорту України до Росії (нині цей показник становить 30% від усього українського експорту). На другому етапі інтеграції в ЄСП можливе створення Єдиного митного союзу. Однак, заявив С.Л.Тігіпко, “якщо ми створимо Єдиний митний союз, наша митна територія простягнеться від Афганістану до Балтії, що, безперечно, потребуватиме створення наддержавного органу, а це суперечить Конституції України”. Отже, не виключені певні конституційні проблеми у зв'язку зі створенням Єдиного митного союзу.

У ході робочої поїздки по Рівненщині С.Л.Тігіпко побував у древньому місті — Острозі, відвідав Національний університет “Острозька академія”, де відповів на численні запитання студентів та викладачів. Визнаючи заслуги Голови Національного банку в творенні незалежної Української держави, його досягнення у політичній і громадській діяльності, вчена рада університету нагородила С.Л.Тігіпка почесною срібно-бурштиною відзнакою “Острозька академія”.

Завершуючи візит, Голова НБУ провів заключну прес-конференцію, дав ексклюзивне інтерв'ю місцевій пресі та обласному телебаченню.

Людмила Патрікац,

“Вісник НБУ”.

Фото **Владислава Негребецького.**

За вісім місяців поточного року кредитний портфель в Україні зріс до 32%. У банках Рівненщини цей показник значно вищий — 80%.

Сергій Тігіпко виступає за формування зони вільної торгівлі як першого етапу створення Європейського економічного простору. За його словами, це не виключить Україну з переговорного процесу щодо членства у Світовій організації торгівлі та переговорів з ЄС.

Національний банк України: штрихи до портрета

Національний банк України — центральний банк країни, її єдиний емісійний центр, державний орган грошово-кредитного та валютного регулювання, нагляду за комерційними банками; особливий центральний орган державного управління, юридичний статус, завдання, функції, повноваження і принципи організації якого визначаються Конституцією України, Законом “Про Національний банк України” та іншими законами України. Нинішнього року НБУ відзначив дванадцятиліття своєї діяльності. В його активі — чимало славних здобутків. Ще більше — намічено на перспективу.

Рішення про створення Національного банку України прийнято 20 березня 1991 р. (пункт 3 Постанови Верховної Ради України “Про порядок введення в дію Закону України “Про банки і банківську діяльність”). НБУ є економічно самостійним органом, який здійснює видатки за рахунок власних доходів у межах затвердженого Радою НБУ кошторису, однак одержання прибутку не становить мету його діяльності. НБУ є юридичною особою, має відокремлене майно, що належить до державної власності і перебуває у його повному господарському віданні. Статутний капітал НБУ є державною власністю, його розмір визначено Законом “Про Національний банк України” в 10 млн. грн. Згідно з Конституцією України (стаття 99) основною функцією НБУ є забезпечення стабільності національної грошової одиниці — гривні.

Національним банком України за роки його діяльності зроблено чимало: вдалося подолати гіперінфляцію, яка виникла у перші роки незалежності країни; створити вітчизняний валютний ринок і накопичити власні міжнародні валютні резерви; успішно провести грошову реформу й запровадити повноцінну національну валюту; перейти на міжнародні стандарти бухгалтерського обліку і звітності; створити досконалу платіжну систему; налагодити вітчизняне виробництво банкнот і монет. Одне слово — створити сучасну банківську систему. Зробити це було нелегко. Адже банки діють не у вакуумі. Банківська система — органічна частина загальноекономічного комплексу, тож її ефективність безпосередньо залежить від стану справ у економіці країни в цілому.

На нинішньому етапі розвитку Україні потрібна нова якість банківської системи. Національним

банком розроблено Комплексну програму розвитку банківської системи України на 2003—2005 роки. Над нею працювали спеціалісти НБУ спільно з професіоналами банківської системи та фінансової сфери держави, зарубіжними фахівцями. У документі враховано тенденції розвитку фінансової системи і в Україні, й у світі. Проект програми пройшов широке публічне обговорення й отримав у цілому схвальну оцінку. Цим документом визначена логіка змін національної банківської системи на найближчі три роки. Національний банк уже приступив до виконання головних завдань програми.

ФУНКЦІ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

Згідно із Законом України “Про Національний банк України” НБУ є:

- ♦ центральним банком держави, основною функцією якого є забезпечення стабільності національної грошової одиниці;
- ♦ емісійним центром;
- ♦ валютним органом;
- ♦ органом банківського нагляду;
- ♦ банком банків;
- ♦ банком уряду;
- ♦ організатором міжбанківських розрахунків.

Центральний банк

Як центральний банк держави Національний банк відповідно до розроблених Радою НБУ Основних засад грошово-кредитної політики проводить грошово-кредитну політику, використовуючи відповідні інструменти.

Національний банк України веде Державний

Операційний зал НБУ.

реєстр банків, здійснює ліцензування банківської діяльності та операцій у передбачених законами випадках.

Національний банк представляє інтереси України у відносинах із центральними банками інших країн, міжнародними банками та фінансово-кредитними організаціями.

Емісійний центр

Національному банку України належить монополієне право на емісію грошей в обіг, а також виключне право на введення в обіг національних грошових знаків (банкнот, монет).

Забезпечення економіки готівковими грошима (гривнею) здійснюється через банківську систему.

Валютний орган

Національний банк України є головним органом, який визначає валютну політику.

У сфері валютного регулювання та контролю Національний банк:

- ♦ здійснює валютну політику на підставі принципів загальної економічної політики України;
- ♦ накопичує, зберігає і використовує золотовалютний резерв, необхідний для здійснення державної валютної політики та підтримання платіжного балансу;
- ♦ видає ліцензії на здійснення валютних операцій;

Зал засідань НБУ.

♦ визначає режим курсоутворення та встановлює офіційний обмінний курс гривні щодо іноземних валют;

♦ здійснює контроль за дотриманням правил валютних операцій на території України.

Орган банківського нагляду

З метою захисту інтересів вкладників та кредиторів і забезпечення надійності банків

Фонтан в операційному залі НБУ.

Національний банк відповідно до визначеного ним порядку встановлює для них обов'язкові економічні нормативи. Ці нормативи мають забезпечувати здійснення контролю за ризиками, пов'язаними з капіталом, ліквідністю, наданням кредитів, інвестиціями капіталу, а також за відсотковим та валютним ризиками.

Національний банк України встановлює порядок визначення регулятивного капіталу банку і такі економічні нормативи, що є обов'язковими до виконання всіма банками:

- ♦ нормативи капіталу:
 - мінімального розміру регулятивного капіталу,
 - адекватності регулятивного капіталу,
 - адекватності основного капіталу;
- ♦ нормативи ліквідності:
 - миттєва ліквідність,
 - поточна ліквідність,
 - короткострокова ліквідність;
- ♦ нормативи кредитного ризику:
 - максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента,
 - великих кредитних ризиків,
 - максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру,
 - максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам;
- ♦ нормативи інвестування:
 - інвестування у цінні папери окремо за кожною установою,
 - загальної суми інвестування;
 - норматив ризику загальної відкритої (довгої/короткої) валютної позиції банку.

Банк банків

З метою підтримання ліквідності і стабільності банківської системи Національний банк

Згідно з Конституцією України основною функцією НБУ є забезпечення стабільності національної грошової одиниці — гривні.

Конференц-зал НБУ.

Головні завдання реформи банківської системи України:

- нарощування обсягів кредитування реального сектору економіки та населення;
- зниження кредитних ставок;
- подовження термінів кредитів.

надає комерційним банкам кредити за ставкою не нижче ставки рефінансування.

Рефінансування банків здійснюється шляхом:

- ♦ надання кредитів “овернайт”;
- ♦ проведення коротко- та середньострокових тендерів;
- ♦ здійснення операцій прямого “РЕПО”;
- ♦ надання довгострокового кредитування.

Банк уряду

Національний банк веде рахунок Державного казначейства України.

На нього покладено обов'язки щодо виконання за дорученням Міністерства фінансів України операцій, пов'язаних з розміщенням державних цінних паперів, їх погашенням і виплатою доходу за ними. Для обліку зазначених операцій створено депозитарій державних цінних паперів.

Організатор міжбанківських розрахунків

Із січня 1994 року Національний банк України запровадив автоматизовану систему міжбанківських розрахунків із використанням прогресивних комп'ютерних технологій, до якої нині залучено всю банківську систему України. Регіональні розрахункові палати об'єднано в загальнодержавну мережу розрахункових палат України, на верхньому рівні якої знаходиться Центральна розрахункова палата у Києві.

Систему обслуговує комплекс програмно-технічних засобів, які забезпечують обмін електронними документами, їх перевірку, аналіз та захист від несанкціонованого втручання.

ШЛЯХОМ РОЗВИТКУ

У перші роки незалежності України зусилля Національного банку було спрямовано на створення банківської та грошової систем, подолання гіперінфляції та зміцнення національної грошової одиниці, проведення грошової реформи, розвиток і лібералізацію валютного ринку, запровадження міжбанківських розрахунків, створення законодавчої та нормативної бази з банківської справи тощо.

Підсумки діяльності

Забезпечення стабільності грошової одиниці

Забезпечивши стабільність національної валюти, Національний банк створив базові монетарні умови для переходу економіки з етапу виведення її з кризи до посткризового зростання за інноваційно-інвестиційною моделлю.

Проведення грошової реформи

♦ Введення в 1996 році національної грошової одиниці — гривні.

- ♦ Зміна масштабу цін.
- ♦ Створення грошової системи держави.

Регулювання готівкового обігу

- ♦ Постійне забезпечення економіки готівкою.
- ♦ Зниження питомої ваги готівки в загальному обсязі грошової маси в обігу.

Валютне регулювання та валютний контроль

- ♦ Подальша лібералізація та розвиток валют-

ного ринку України.

- ♦ Накопичення золотовалютного резерву.
- ♦ Здійснення валютних інтервенцій.
- ♦ Забезпечення зовнішньої стабільності гривні.
- ♦ Посилення валютного контролю.
- Здійснення банківського нагляду**
- ♦ Нарощування власного капіталу комерційних банків.
- ♦ Посилення контролю за ліквідністю та надійністю банків.
- ♦ Зростання вкладів населення.
- ♦ Формування фондів під покриття кредитних ризиків та гарантування вкладів населення.

Обслуговування державного бюджету

- ♦ Запровадження механізму обслуговування дефіциту державного бюджету через випуск державних цінних паперів.
- ♦ Створення депозитарію державних цінних паперів.

Організація розрахунків

- ♦ Створення національної платіжної системи міжбанківських розрахунків на основі прогресивних комп'ютерних технологій.
- ♦ Здійснення промислової експлуатації системи ТОПАЗ, яка є спільним продуктом НБУ та міжнародної платіжної системи VISA International.

- ♦ Початок промислової експлуатації Національної системи масових електронних платежів, призначеної для широкого використання платіжних смарт-карток.

Облік та звітність

- ♦ Перехід із 1 січня 1998 року НБУ і комерційних банків на міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та статистики.

Інформаційне забезпечення

- ♦ Створення інформаційної системи для забезпечення регулюючих та наглядових функцій.

- ♦ Видання “Бюлетеня Національного банку України”, “Платіжного балансу України”, “Вісника Національного банку України” з додатком “Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності”, каталогу “Банкноти і монети України”.

- ♦ Публікація із 1996 року грошово-кредитної статистики і статистики платіжного балансу в збірнику Міжнародного валютного фонду “Міжнародна фінансова статистика”.

- ♦ Відкриття з 1998 року в міжнародній комп'ютерній мережі Інтернет сторінки НБУ.

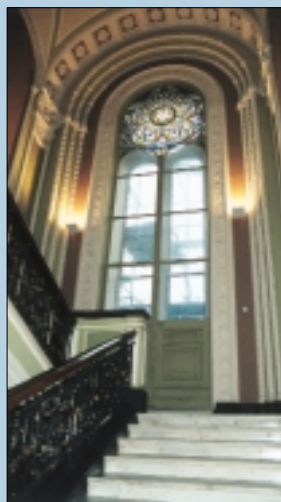
- ♦ Приєднання України із січня 2003 року до Спеціального стандарту поширення даних МВФ.

Створення системи підготовки кадрів

Створення сучасної матеріально-технічної бази виробництва грошей — Банкотно-монетного двору та Фабрики банкотного паперу

Зміцнення та розширення міжнародних зв'язків

Напрацювання нормативної бази з питань банківської справи

Парадні сходи будинку НБУ.

МІЖНАРОДНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Національний банк України веде тісну співпрацю з Міжнародним валютним фондом, Міжнародним банком реконструкції та розвитку, Європейським банком реконструкції та розвитку, Банком міжнародних розрахунків у Базелі (Швейцарія), центральними банками Німеччини, Нідерландів, Австрії, Великобританії, Франції, Польщі, Угорщини, Чехії, Словаччини, Фінляндії, США, а також провідними комерційними банками Західної Європи та США з питань монетарної політики, організації банківського нагляду, банківської статистики, складання платіжного балансу, впровадження прийнятих у світовій практиці систем розрахунків і міжнародних стандартів бухгалтерського обліку.

Національний банк України має кореспондентські відносини з понад 40 зарубіжними банками.

КОРЕСПОНДЕНТСЬКІ ВІДНОСИНИ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ	
Держава	Банки-кореспонденти (назва)
США	CITIBANK N.A., NEW YORK FEDERAL RESERVE BANK of N.Y. JP MORGAN CHASE BANK, NEW YORK
ВЕЛИКОБРИТАНІЯ	HSBC BANK PLC (MIDLAND BANK PLC) HSBC BANK USA, LONDON BRANCH (REPUBLIC NATIONAL BANK OF NEW YORK)
НІМЕЧЧИНА	DRESDNER BANK AG, FFT DEUTSCHE BANK AG, FFT COMMERZBANK AG, FFT JP MORGAN CHASE BANK, FRANKFURT HYPOVEREINSBANK AG, MUN
ШВЕЙЦАРІЯ	CREDIT SUISSE FIRST BOSTON UNION BANK OF SWITZERLAND BANK FOR INTERNATIONAL SETTLEMENTS, Basle
БЕЛЬГІЯ	FORTIS BANQUE S.A. (GENERALE DE BANQUE)
ЯПОНІЯ	BANK OF TOKYO-MITSUBISHI LTD
АВСТРІЯ	BANK AUSTRIA AG
НІДЕРЛАНДИ	FORTIS BANK (NEDERLAND) N.V. (MEES PIERSON N.V.)

Нова продукція Монетного двору НБУ.

Голова НБУ Сергій Тігіпко демонструє мільярдну розмінну монету, відкарбовану на Монетному дворі НБУ 21 серпня 2003 року.

СТАБІЛЬНА ГРИВНЯ — ГОРДИСТЬ УКРАЇНИ, ЗАПОРУКА ЇЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗКВІТУ

З 2 по 16 вересня 1996 року в Україні було проведено грошову реформу. В результаті цієї знаменної для країни події запроваджено національну грошову одиницю — гривню.

Почався новий, особливо важливий етап становлення грошово-кредитного ринку в Україні та його регулювання за допомогою монетарних інструментів. Введення повноцінної національної валюти мало велике значення для подальшої макроекономічної стабілізації, а також для підвищення довіри людей до національних грошей. Здійснення реформи мало на меті досягнення цілей грошово-кредитної політики щодо продовження курсу на забезпечення фінансової стабільності, прискорення розрахунків, залучення до банківської системи готівкових заощаджень громадян, забезпечення стабільності курсу гривні щодо іноземних валют.

Організація грошової реформи в Україні здобула найвищу оцінку як за кордоном, так і всередині країни.

Грошова реформа 1996 року — це не лише заміна грошових знаків. Це ще й розвиток банківської системи країни, її зміцнення, удосконалення форм і методів роботи, розширення можливостей центрального банку країни для чіткого виконання свого конституційного обов'язку щодо забезпечення стабільності національної валюти.

Гривня стала одним із символів держави. Цьому сприяла й історична пам'ять народу, родовід якого сягає вікових глибин Київської Русі, і виважена грошово-кредитна політика центрального банку сучасної України, конституційним обов'язком якого є забезпечення стабільності національної валюти, а отже — й зміцнення довіри населення до вітчизняних грошей.

Банкотно-монетний двір НБУ

Право друкувати гроші — одна з головних ознак державності. З проголошенням незалежності в Україні запроваджено власне державне виробництво з виготовлення національної валюти — банкнот і монет. Це — Банкотно-монетний двір Національного банку України, який ми представляємо в пропонованій публікації.

З нагоди IX річниці введення в експлуатацію Банкотної фабрики її відвідав Голова НБУ С.Л.Тігішко.

БАНКОТНА ФАБРИКА

Банкотноу фабрику Банкотно-монетного двору Національного банку України введено в експлуатацію в 1994 році. Це — одне з найсучасніших підприємств такого профілю. Його технічні і технологічні можливості постійно зростають.

Найсучасніша система комп'ютерної графіки дає змогу оперативно втілювати дизайнерські проекти будь-якої складності на найвищому технічному рівні. Сучасні технології забезпечують виготовлення високоякісних друкарських форм для сухого та вологого офсетного друку, інтагліосету та інтаглідруку.

Завдяки використанню друкарських машин останнього покоління серії “Супер”, “Супер Сімултан”, “Супер-Орлов-Інтагліо”, “Супер-Нумерота” при друкуванні банкнот і цінних паперів застосовуються такі сучасні технології, як райдужний орловський офсетний друк, орловський інтагліо (рельєфний) друк. Це надійно захищає продукцію Банкотної фабрики від підробки.

Додатковий захист віддрукованої продукції забезпечує нанесення голографічних знаків — голограм, кінєграм, ексельграм — на високопродуктивній машині “Опти-Нота Н”.

Контроль якості та кінцева обробка продукції здійснюється на автоматичних технологічних лініях “Нота-Чек”, “Кутпак”, “Нота-Сорт-Нота-Намбер”, “Автокат”.

Виробництво забезпечене спеціальними захисними фарбами, які виготовляються у цеху фарб

Банкотноу фабрику оснащено найновішою технікою.

Банкноти, виготовлені Банкотною фабрикою Національного банку України, мають широкий спектр сучасних елементів захисту. Практично освоєно нанесення на поверхню банкнот голограм.

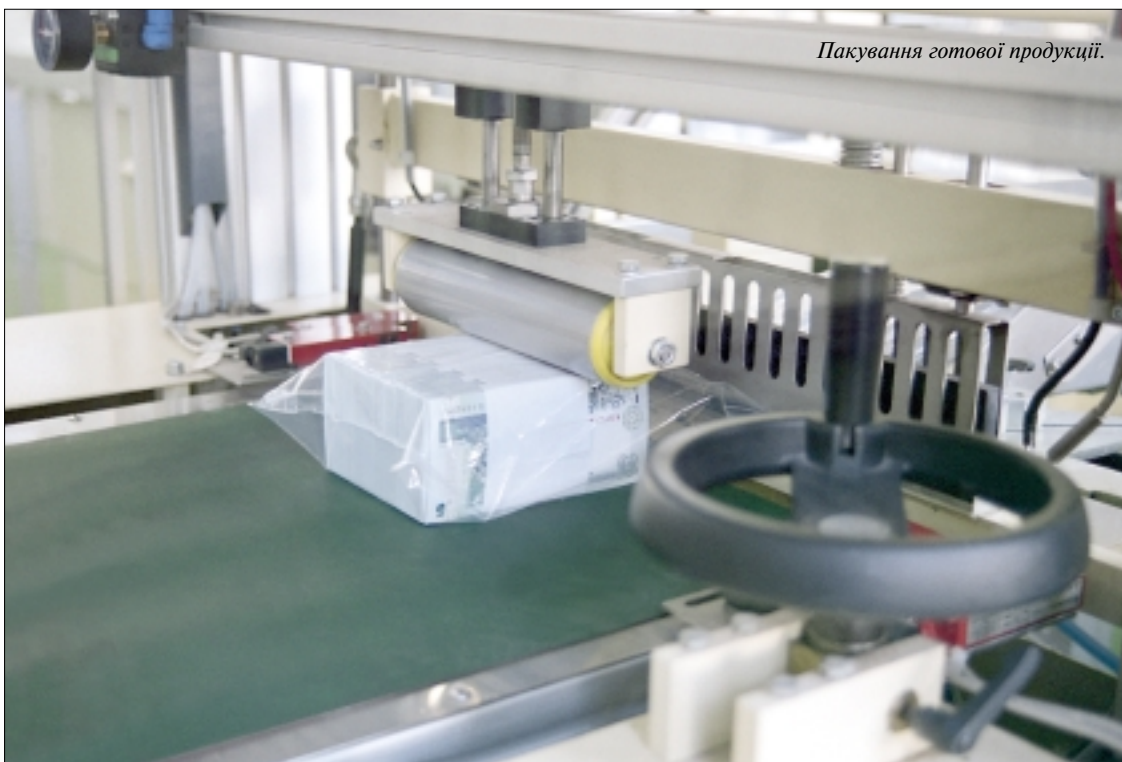
У роботі друкарська машина останнього покоління серії "Супер-Нумерота".

Банкотної фабрики за сучасними технологіями.

Банкотно фабрика виконує замовлення на виготовлення банкнот, цінних паперів і документів суворого обліку:

- розрахункових та грошових чеків;
- облігацій внутрішньої державної позики;
- акцій;
- українських віз;
- приватизаційних і земельних сертифікатів;
- марок акцизного збору;
- сувенірних поштових марок.

Потужності Банкотної фабрики — 1.5 мільярда банкнот або іншої захищеної друкованої продукції — дають змогу забезпечувати внутрішні потреби України та виконувати замовлення інших держав.

Пакування готової продукції.

МОНЕТНИЙ ДВІР

Монетний двір Національного банку України введено в дію у 1998 році. За технологічним рівнем, ступенем організації виробництва та професіоналізмом працівників він належить до провідних монетних дворів світу. Міжнародним визнанням Монетного двору НБУ стало надання йому статусу повноправного члена впливової організації “Конференція директорів монетних дворів”. Це відкрило для представників Монетного двору НБУ доступ до конфіденційної інформації, що дає змогу тримати руку на пульсі світового монетного виробництва, обмінюватися передовим досвідом, своєчасно реагувати на новітні тенденції у цій специфічній галузі.

На Монетному дворі НБУ виготовляють:

- монети масового обігу з монометалів і сплавів;
- ювілейні та пам'ятні монети з дорогоцінних і недорогоцінних металів;
- інвестиційні монети — на замовлення зарубіжних держав;
- монети з дорогоцінних металів найвищої колекційної якості “пруф”;
- монети типу “бікolor”;
- державні та відомчі нагороди;
- жетони для ігрових автоматів із монометалів і сплавів;
- значки.

Технологічні можливості Монетного двору:

- ♦ комп'ютерне моделювання із використанням лазерного сканера та гравірувального верстата із числовим програмним управлінням;
- ♦ особлива підготовка карбувального інструменту;
- ♦ широка гама кольорових покриттів та патіювання;
- ♦ захисне покриття виробів лаками;
- ♦ комп'ютерне нанесення написів на вироби (рант, реверс);
- ♦ електронний банк шрифтів (понад 600 видів);

На Монетному дворі НБУ виготовляються монети найвищої якості — пруф.

Гість київських майстрів монетної справи — Президент України Л.Д. Кучма.

Українські монети постійно експонуються на щорічних нумізматичних виставках.

- ♦ широкий вибір штифтів та застібок;
- ♦ пакування в сувенірну упаковку.

Останнім часом на Монетному дворі НБУ освоєно карбування обігових і розмінних монет великих і малих діаметрів із написом на гурті. Впроваджено технологію нанесення написів на криволінійній поверхні виробів; методику контролю питомої електропровідності сплавів на основі міді (що є суттєвим фактором розпізнавання монет); технологію виготовлення виробів із застосуванням дорогоцінного каміння; нанесення на вироби глянцевого гальванічного покриття зі сплаву “золото — кобальт”. Уведено в дію сучасний програмний продукт “Компас-графік” для виконання конструкторських робіт із використанням системи тримірного твердотільного моделювання “Компас-3D”.

Нині на Монетному дворі НБУ освоюється технологія нанесення на поверхню монети латентного (прихованого) зображення. Тобто один

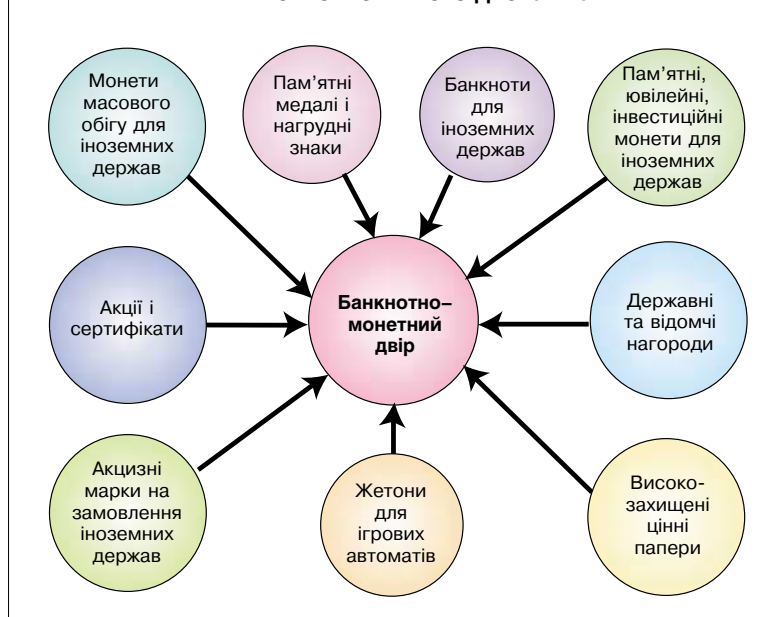
із елементів дизайну, наприклад, номінал, залежно від кута зору буде то з'являтися, то зникати.

Проводиться підготовка до випуску біко-лорних монет масового обігу.

Цех виготовлення орденів і медалей забезпечує потреби держави в нагородах, відомчих відзнаках, пам'ятних медалях та іншій сувенірній продукції.

У цеху карбування монет масового обігу створено автоматизований складський комплекс, який працює без втручання людини, а також найсучаснішу систему логістики — автоматизовану систему управління виробничими процесами. В комплексі з високопродуктивним карбувальним обладнанням ці системи дають

СТРУКТУРА ЗАМОВЛЕНЬ БАНКОТНО-МОНЕТНОГО ДВОРУ НБУ

змогу підтримувати високий рівень організації та продуктивності праці.

Продукція Монетного двору гідно представляє Україну на міжнародних нумізматичних форумах у США, Німеччині, Чехії, Швейцарії.

У цеху виготовлення нагородних знаків.

Державна скарбниця України

Золото завжди було мірилом добробуту, гарантом стабільності і покритим забезпеченням національної валюти. Нині в Україні функцію накопичення та зберігання золотого державного запасу і дорогоцінних металів виконує Державна скарбниця Національного банку, яка була створена у вересні 1991 року.

Голова НБУ С.Л.Тігіпко під час екскурсії для журналістів у Державній скарбниці України.

Нині в Україні виявлено та класифіковано 236 родовищ золота, двоє з яких експлуатуються, створено близько 15 афінажних підприємств різних форм власності, 11 комерційним банкам надано ліцензії на право проведення операцій із банківськими металами.

Интер'єр сховища № 1.

Історія видобутку власного золота в Україні розпочалася з прийняття Декларації про державний суверенітет України, адже до здобуття незалежності Україні відводилася в СРСР лише роль споживача дорогоцінних металів: навіть після використання вони централізовано поверталися на переробні підприємства Росії. Отож, незважаючи на розвідані на її теренах запаси корисних копалин з умістом дорогоцінних металів і каміння, промислового видобутку та переробки на той час створено не було.

З 1999 року в Україні за активної участі НБУ розпочато впровадження проектів з активізації золотодобувної галузі. Перші видобуті з надр України промислові дорогоцінні метали у вигляді злитків золота надійшли до Державної скарбниці у грудні 1999 року з Мужіївського родовища, що на Закарпатті. Почало також надходити золото з Бобриківського родовища Луганської області.

Видобуток золота в нашій державі — один із важливих напрямів нарощування золотого запасу України. Останнім часом на Заході цей метал дещо втрачає (на дум-

ку багатьох фахівців — тимчасово) свою актуальність як монетарний актив. Однак це не означає, що він не може бути використаний для інтервенцій з метою підтримання стабільності національної валюти. Нині у багатьох країнах із розвинутою економікою (зокрема у США, Франції, Швейцарії) близько 20—30 відсотків загальних валютних резервів міститься у золоті, що становить тисячі тонн.

Золото у світі є не лише монетарним активом, а й промисловою сировиною, використовуваною у ювелірному виробництві, технічних галузях, медицині. Щороку близько 80 відсотків загального попиту на жовтий метал формується саме цими галузями. Є надія, що й вітчизняні підприємства найближчим часом активізують роботу щодо нарощування обсягів його використання, чому велими сприяла б державна політика зниження податків, які поки що роблять наші товари неконкурентоспроможними на світовому ринку. Отже, для України нарощування запасів банківських металів є стратегічно правильним курсом.

Слід зазначити, що діяльність Державної скарбниці розпочиналася за умов відсутності законодавчої бази, пікової активізації тіньового сектору, припинення діяльності пунктів скупки тощо.

Тому перші кроки Державної скарбниці були спрямовані насамперед на організацію і втілення

Перше українське золото, видобуте з надр Мужіївського родовища.

Нумізматичні раритети зберігаються як музейні експонати у сховищі № 1.

Ікона-складень. Україна, поч. XVIII ст. (ікона), поч. XIX ст. (оклад).

Чайний комплект. Німеччина, фірма Реймана, 1899 р.

в життя заходів, які сприяли б подоланню негативних явищ у сфері накопичення, переробки та обігу дорогоцінних металів, а саме:

- проведення широкомасштабних заходів з організації накопичення запасів дорогоцінних металів;
- участь у розробці проектів законодавчих і нормативних актів;
- усебічна підтримка створення вітчизняних переробних і видобувних галузей;
- відновлення роботи пунктів скупки;
- проведення активних операцій із частиною накопичених запасів дорогоцінних металів з метою отримання додаткових валютних надходжень;

— створення ринку обігу дорогоцінних металів.

У перші роки діяльності висококваліфіковані спеціалісти центрального апарату Національного банку України та Державної скарбниці провели активну роботу щодо підготовки пакета нормативно-правових актів з питань накопичення, зберігання та обліку дорогоцінних металів.

Насамперед фахівці Державної скарбниці уклали угоди з постачальниками дорогоцінних металів, яким гарантували своєчасні розрахунки та забезпечили проведення всебічного об'єктивного хімічного і спектрального аналізів вмісту дорогоцінних металів у сировині. Це дало змогу не лише нарощувати запаси, а й повністю охопити всю сферу обігу дорогоцінних металів, у тому числі й через пункти скупки, що блокувало "діяльність" тіньового сектору, який "спеціалізувався" на вивезенні з України брухту дорогоцінних металів. У короткий термін Державна скарбниця накопичила десятки тонн стандартних злитків як із золота і срібла, так і металів платинової групи.

До речі, протягом останніх років досить привабливим є ринок платинової групи металів. Державна скарбниця з перших днів існування докла-

ла чимало зусиль для накопичення платини, палладію, родію, що згодом забезпечило стабільні валютні надходження. Лише в 2000 році за рахунок здійснення операцій із цінними металами у банках Заходу Національний банк України отримав десятки мільйонів доларів США.

Чимало виробів із дорогоцінних металів, дорогоцінного і напівдорогоцінного каміння, які надходять до Державної скарбниці, мають історичну, наукову та художню цінність. Вони ретельно досліджуються і передаються до спеціального сховища, розміщеного в центральному офісі Національного банку. Тут зберігаються унікальні предмети нумізматики та фалеристики, декоративно-прикладного мистецтва (столове срібло, прикраси, зброя, предмети релігійного культу).

Досвід роботи НБУ, набутий під час проведення операцій із дорогоцінними металами, було враховано при підготовці Закону "Про Національний банк України", в якому зазначено, що однією із функцій центрального банку країни є накопичення і зберігання золотовалютних резервів та здійснення операцій з ними.

Із прийняттям Закону "Про Національний банк України" Правління НБУ, щоб узгодити з ним власні нормативно-правові акти, спеціальною постановою затвердило нову редакцію Положення "Про Державну скарбницю України". Згідно з ним на Державну скарбницю покладено зокрема такі функції:

- забезпечення виконання основної функції — накопичення і зберігання дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння та інших коштовностей;
- купівля і продаж дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння, інших коштовностей на внутрішньому й зовнішньому ринках (на підставі відповідних рішень Національного банку України);
- розміщення золотого запасу (у тому числі в іноземних банках) згідно з рішеннями НБУ;
- проведення операцій із розміщення банківських металів на рахунках у зарубіжних банках, визначених постановами НБУ, тощо.

Державна скарбниця України сьогодні — це окремий структурний підрозділ Національного банку. Вона

укомплектована висококваліфікованими спеціалістами, обладнана сучасним устаткуванням, має атестовану Держстандартом України дослідницьку лабораторію, в якій під час проведення експертизи дорогоцінних металів і каміння застосовуються новітні світові методики та інструменти. Державна скарбниця якісно і в належному обсязі забезпечує стратегічне монетарне завдання — нарощування державних запасів банківських металів.

Ваза декоративна. Україна, майстер Леонід Антонченко, 1996 р.

Настільна скульптура. Китай, поч. XX ст.

Основні монетарні параметри грошово-кредитного ринку України у серпні 2003 року

Механізми та обсяги рефінансування Національним банком України банків у 2003 р. та серпні 2003 р.

Показники	Відсотки	
	2003 р.	У тому числі за серпень
Випущено в обіг платіжних засобів для рефінансування банків, усього	100	100
У тому числі через:		
— кредити "овернайт"	77.2	93.8
— кредити, продані на тендері	12.5	3.5
— операції РЕПО	5.8	—
— довгострокове кредитування інвестиційних програм	5.5	2.8
— інші механізми	—	—

Середня процентна ставка за кредитами Національного банку України, наданими банкам України у 2003 р. та серпні 2003 р.

Показники	Відсотки	
	2003 р.	У тому числі за серпень
Середня процентна ставка за кредитами Національного банку України, всього	7.94	7.97
У тому числі за:		
— кредитами "овернайт"	8.00	8.00
— кредитами, проданими на тендері	7.95	8.00
— операціями РЕПО	8.01	—
— довгостроковим кредитуванням інвестиційних програм	7.0	7.0
— іншими механізмами	—	—

Процентні ставки банків за кредитами та депозитами у національній валюті у серпні 2003 р.*

Показники	Відсотки річних	
	Серпень 2003 р.	
На міжбанківському ринку:		
за кредитами, наданими іншим банкам		9.47
за кредитами, отриманими від інших банків		9.50
за депозитами, розміщеними в інших банках		8.72
за депозитами, залученими від інших банків		7.71
Операції з клієнтами:		
за кредитами**		18.24
за депозитами		6.75

* За щоденною звітністю банків.

** Без урахування ставок за кредитами "овердрафт".

Темпи зростання грошової маси у січні – серпні 2003 р.

Агрегати грошової маси	01.01. 2003 р.	01.02. 2003 р.	01.03. 2003 р.	01.04. 2003 р.	01.05. 2003 р.	01.06. 2003 р.	01.07. 2003 р.	01.08. 2003 р.	01.09. 2003 р.
Готівка. Гроші поза банками									
M0, % до початку року	100.0	93.5	96.5	98.4	104.6	105.5	111.1	113.8	117.5
M0 + кошти до запитання на поточних рахунках та в розрахунках у національній валюті									
M1, % до початку року	100.0	94.1	96.8	103.4	106.2	108.0	116.3	117.5	120.1
M1 + строкові кошти в національній валюті та валютні кошти									
M2, % до початку року	100.0	97.3	100.7	108.1	112.3	114.7	122.6	125.2	128.7
M2 + цінні папери власного боргу, емітовані банками, та поточні рахунки управителя з довірчого управління									
M3, % до початку року	100.0	97.4	100.6	108.1	112.4	114.6	122.5	125.2	128.7

Примітка. Облікова ставка Національного банку України в 2003 р. не змінювалася і починаючи з 5 грудня 2002 р. становить 7% річних. Ломбардна ставка Національного банку України відповідає розміру процентної ставки за кредитами "овернайт" і починаючи з 9 квітня 2001 р. визначається та доводиться до суб'єктів банківської системи щоденно.

Норму формування банками обов'язкових резервів диференційовано з 10 грудня 2001 р. залежно від видів залучених коштів (див. "Вісник НБУ", № 2 за 2002 р.). Інформацію про внесення змін у нормативи формування банками обов'язкових резервів залежно від виду та строку депозиту опубліковано у "Віснику НБУ", №№ 3, 5 і 6 за 2002 р.

На замовлення "Вісника НБУ" матеріали підготовлено працівниками департаменту монетарної політики Національного банку України.

Ринок державних цінних паперів України у серпні 2003 року

Результати аукціонів із розміщення облігацій внутрішніх державних позик, проведених у серпні 2003 року									
Номер аукціону	Дата проведення розрахунків за придбані облігації	Пропозиція			Результати				
		Встановлені обмеження на загальний обсяг розміщення облігацій, шт.	Номінал облігацій, грн.	Розмір купона на одну облігацію, грн.	Термін погашення облігацій	Обсяг розміщених облігацій, шт.	Залучено коштів до державного бюджету від розміщення облігацій, тис. грн.	Встановлений рівень доходності облігацій, %	Середньозважений рівень доходності облігацій, %
86	06.08.2003 р.	—	1 000	—	28.07.2004 р.	—	—	—	—
87	06.08.2003 р.	—	1 000	28.00	02.02.2005 р.	10 010	9 992.78	11.20	11.20
88	13.08.2003 р.	—	1 000	—	11.02.2004 р.	186	180.97	5.50	5.50
89	13.08.2003 р.	—	1 000	—	04.08.2004 р.	6 000	5 498.34	9.20	9.20
90	13.08.2003 р.	—	1 000	28.00	09.02.2005 р.	30 000	29 948.40	11.20	11.20
91	20.08.2003 р.	—	1 000	—	11.08.2004 р.	—	—	—	—
92	20.08.2003 р.	—	1 000	—	16.02.2005 р.	—	—	—	—
93	27.08.2003 р.	—	1 000	—	18.08.2004 р.	545	499.43	9.20	9.20
94	27.08.2003 р.	—	1 000	—	23.02.2005 р.	—	—	—	—
Разом		X	X	X		46 741	46 119.92	X	X

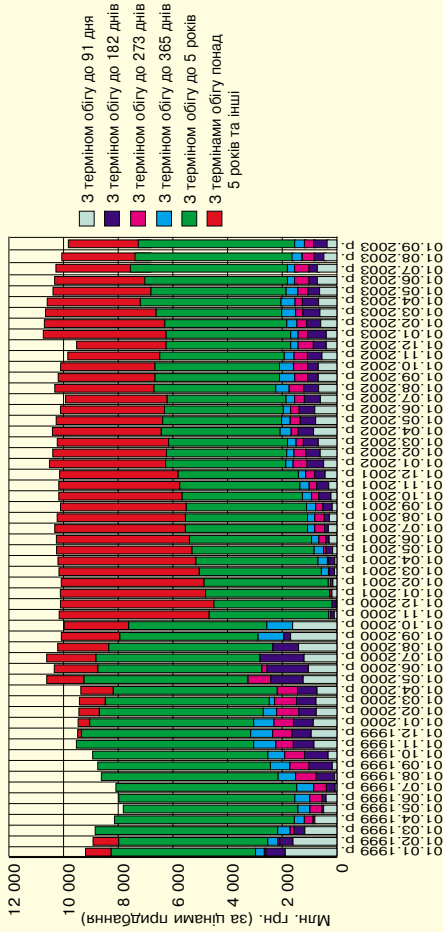
Обсяг розміщення облігацій внутрішніх державних позик за січень – серпень 2003 року*

Період	Обсяг розміщених облігацій, шт.	Залучено коштів до держбюджету, тис. грн.
Січень	95 000	92 814.00
Лютий	129 000	125 853.35
Березень	25 000	24 016.64
I квартал	249 000	242 683.99
Квітень	129 300	125 912.54
Травень	169 503	165 035.08
Червень	96 599	92 915.18
II квартал	395 402	383 862.81
I півріччя	644 402	626 546.80
Липень	68 969	64 699.34
Серпень	46 741	46 119.92
Вересень		
III квартал	115 710	110 819.26
Жовтень		
Листопад		
Грудень		
IV квартал	0	0.00
Усього з початку року	760 112	737 366.06

*За станом на 01.09.2003 р.

На замовлення "Вісника НБУ" матеріали підготовлено працівниками департаменту монетарної політики Національного банку України.

Обсяг облігацій внутрішніх державних позик, що перебувають в обігу (на 1 вересня 2003 року)

Офіційний курс гривні який встановлюється Національним банком

№ п/п	Код валюти	Назва валюти					
			01.08.2003 р.	02.08.2003 р.	03.08.2003 р.	04.08.2003 р.	05.08.2003 р.
1	036 AUD	100 австралійських доларів	345.7193	345.7193	345.7193	345.0624	346.9936
2	826 GBP	100 англійських фунтів стерлінгів	859.7423	859.7423	859.7423	855.3702	859.3965
3	031 AZM	10000 азербайджанських манатів	10.8458	10.8458	10.8458	10.8502	10.8480
4	974 BYR	10 білоруських рублів	0.0257	0.0257	0.0257	0.0256	0.0256
5	208 DKK	100 датських крон	81.2064	81.2064	81.2064	80.1471	81.1210
6	840 USD	100 доларів США	533.1800	533.1800	533.1800	533.1800	533.1800
7	233 EEK	100 естонських крон	38.5677	38.5677	38.5677	38.0599	38.5302
8	352 ISK	100 ісландських крон	6.8817	6.8817	6.8817	6.8136	6.8586
9	124 CAD	100 канадських доларів	380.3196	380.3196	380.3196	379.0876	381.0788
10	398 KZT	100 казахстанських тенге	3.6330	3.6330	3.6330	3.6342	3.6303
11	428 LVL	100 латвійських латів	928.8850	928.8850	928.8850	925.6597	927.2696
12	440 LTL	100 литовських літів	175.1059	175.1059	175.1059	173.0711	174.0087
13	498 MDL	100 молдовських лейв	37.9210	37.9210	37.9210	37.9323	37.9461
14	578 NOK	100 норвезьких крон	73.9435	73.9435	73.9435	73.0059	73.7813
15	985 PLN	100 польських злотих	138.0015	138.0015	138.0015	135.3429	137.5999
16	810 RUR	10 російських рублів	1.7609	1.7609	1.7609	1.7595	1.7578
17	702 SGD	100 сингапурських доларів	303.2275	303.2275	303.2275	302.5652	302.5679
18	703 SKK	100 словацьких крон	14.4194	14.4194	14.4194	14.1825	14.3574
19	792 TRL	10000 турецьких лір	0.0376	0.0376	0.0376	0.0370	0.0375
20	795 TMM	10000 туркменських манатів	10.2535	10.2535	10.2535	10.2535	10.2535
21	348 HUF	1000 угорських форинтів	22.8641	22.8641	22.8641	22.5358	22.9201
22	860 UZS	100 узбецьких сумів	0.5472	0.5472	0.5472	0.5472	0.5475
23	203 CZK	100 чеських крон	18.7291	18.7291	18.7291	18.4311	18.6808
24	752 SEK	100 шведських крон	65.6784	65.6784	65.6784	64.5174	65.1065
25	756 CHF	100 швейцарських франків	390.2309	390.2309	390.2309	389.1451	392.3125
26	392 JPY	1000 японських єн	44.4631	44.4631	44.4631	44.2330	44.2374
27	978 EUR	100 євро	603.4531	603.4531	603.4531	595.5087	602.8666
28	960 XDR	100 СПЗ	742.1585	742.1585	742.1585	738.1973	742.0438

			16.08.2003 р.	17.08.2003 р.	18.08.2003 р.	19.08.2003 р.	20.08.2003 р.	21.08.2003 р.
1	036 AUD	100 австралійських доларів	349.7570	349.7570	350.9019	351.6125	348.5687	350.2445
2	826 GBP	100 англійських фунтів стерлінгів	856.9347	856.9347	852.0871	848.1595	843.8744	849.2953
3	031 AZM	10000 азербайджанських манатів	10.8500	10.8500	10.8478	10.8500	10.8478	10.8478
4	974 BYR	10 білоруських рублів	0.0255	0.0255	0.0255	0.0255	0.0255	0.0255
5	208 DKK	100 датських крон	80.8518	80.8518	80.6781	80.2592	79.3619	79.6796
6	840 USD	100 доларів США	533.1700	533.1700	533.1700	533.1700	533.1700	533.1700
7	233 EEK	100 естонських крон	38.4034	38.4034	38.3250	38.1240	37.7048	37.8548
8	352 ISK	100 ісландських крон	6.7198	6.7198	6.6814	6.6873	6.6399	6.6424
9	124 CAD	100 канадських доларів	385.7994	385.7994	382.9467	383.7809	381.1802	381.8817
10	398 KZT	100 казахстанських тенге	3.6469	3.6469	3.6518	3.6513	3.6449	3.6352
11	428 LVL	100 латвійських латів	928.8676	928.8676	927.2522	925.6424	922.4394	922.4394
12	440 LTL	100 литовських літів	174.9016	174.9016	174.9016	173.4112	171.2886	171.7521
13	498 MDL	100 молдовських лейв	38.0809	38.0809	38.0632	38.0659	38.0849	38.0912
14	578 NOK	100 норвезьких крон	72.2649	72.2649	72.4004	71.8298	70.8056	71.3097
15	985 PLN	100 польських злотих	137.1565	137.1565	137.0956	136.1896	135.0779	135.3825
16	810 RUR	10 російських рублів	1.7580	1.7580	1.7566	1.7582	1.7581	1.7590
17	702 SGD	100 сингапурських доларів	304.1827	304.1827	304.6724	304.4509	304.2247	305.1670
18	703 SKK	100 словацьких крон	14.3101	14.3101	14.2233	14.1403	14.0015	14.1047
19	792 TRL	10000 турецьких лір	0.0380	0.0380	0.0381	0.0381	0.0379	0.0381
20	795 TMM	10000 туркменських манатів	10.2533	10.2533	10.2533	10.2533	10.2533	10.2533
21	348 HUF	1000 угорських форинтів	23.0621	23.0621	22.9824	22.8233	22.7132	22.7983
22	860 UZS	100 узбецьких сумів	0.5477	0.5477	0.5477	0.5476	0.5476	0.5476
23	203 CZK	100 чеських крон	18.6784	18.6784	18.6229	18.5079	18.2366	18.2583
24	752 SEK	100 шведських крон	65.1201	65.1201	64.9527	64.5497	63.3350	64.0094
25	756 CHF	100 швейцарських франків	388.3176	388.3176	388.4287	385.9911	381.0325	383.8617
26	392 JPY	1000 японських єн	44.5891	44.5891	44.7505	44.5390	44.5853	45.0554
27	978 EUR	100 євро	600.8826	600.8826	599.6563	596.5106	589.9526	592.2986
28	960 XDR	100 СПЗ	741.9814	741.9814	741.4871	741.4871	736.4603	737.2923

щодо іноземних валют, України щоденно (за серпень 2003 року)

Офіційний курс										
	06.08.2003 р.	07.08.2003 р.	08.08.2003 р.	09.08.2003 р.	10.08.2003 р.	11.08.2003 р.	12.08.2003 р.	13.08.2003 р.	14.08.2003 р.	15.08.2003 р.
	343.7161	345.6628	345.3639	345.3639	345.3639	347.3767	349.8471	350.7608	349.2222	349.7570
	857.7046	861.5584	856.9679	856.9679	856.9679	858.5763	853.6775	853.6917	855.0282	856.9347
	10.8480	10.8480	10.8502	10.8502	10.8502	10.8502	10.8502	10.8502	10.8544	10.8500
	0.0256	0.0256	0.0256	0.0256	0.0256	0.0255	0.0255	0.0255	0.0255	0.0255
	81.2933	81.6967	81.4225	81.4225	81.4225	81.2267	81.0196	81.1426	80.8955	80.8518
	533.1800	533.1800	533.1800	533.1800	533.1800	533.1800	533.1800	533.1800	533.1700	533.1700
	38.6188	38.8198	38.6870	38.6870	38.6870	38.5949	38.4893	38.5472	38.4272	38.4034
	6.8704	6.8858	6.8623	6.8623	6.8623	6.8135	6.7864	6.7015	6.6577	6.7198
	378.6520	381.0053	380.2257	380.2257	380.2257	381.8881	383.0472	385.2409	385.0501	385.7994
	3.6258	3.6236	3.6212	3.6212	3.6212	3.6172	3.6303	3.6370	3.6421	3.6469
	928.8850	932.1329	928.8850	928.8850	928.8850	930.5061	928.8850	930.5061	927.2522	928.8676
	175.4747	176.3103	174.9967	174.9967	174.9967	175.6077	174.2077	175.3997	173.2928	174.9016
	37.9571	37.9728	37.9909	37.9909	37.9909	38.0294	38.0378	38.0552	38.0553	38.0809
	73.4475	74.2360	74.1359	74.1359	74.1359	73.9822	73.4244	73.1736	72.6067	72.2649
	138.3806	138.6154	138.3587	138.3587	138.3587	138.3776	137.8598	138.0231	137.3420	137.1565
	1.7608	1.7598	1.7576	1.7576	1.7576	1.7540	1.7552	1.7566	1.7548	1.7580
	302.0962	302.3539	303.3878	303.3878	303.3878	303.7777	303.7867	303.9067	304.0331	304.1827
	14.4248	14.5276	14.5039	14.5039	14.5039	14.4781	14.3764	14.4083	14.3738	14.3101
	0.0380	0.0379	0.0378	0.0378	0.0378	0.0380	0.0380	0.0380	0.0380	0.0380
	10.2535	10.2535	10.2535	10.2535	10.2535	10.2535	10.2535	10.2535	10.2533	10.2533
	23.0587	23.1876	23.1639	23.1639	23.1639	23.2942	23.2970	23.3194	23.2432	23.0621
	0.5475	0.5475	0.5475	0.5475	0.5475	0.5475	0.5477	0.5477	0.5477	0.5477
	18.7825	18.8891	18.8808	18.8808	18.8808	18.8536	18.7324	18.7279	18.7330	18.6784
	65.5372	66.0237	65.7348	65.7348	65.7348	65.6248	65.2078	65.0833	65.0238	65.1201
	394.3952	395.8542	393.7804	393.7804	393.7804	392.9717	391.4885	390.9848	388.8603	388.3176
	44.2709	44.3519	44.4728	44.4728	44.4728	44.7882	44.9893	44.9965	44.7863	44.5891
	604.2529	607.3987	605.3193	605.3193	605.3193	603.8797	602.2268	603.1332	601.2558	600.8826
	742.2070	744.2033	743.2116	743.2116	743.2116	744.0673	741.9591	743.2624	741.8162	741.9814
	22.08.2003 р.	23.08.2003 р.	24.08.2003 р.	25.08.2003 р.	26.08.2003 р.	27.08.2003 р.	28.08.2003 р.	29.08.2003 р.	30.08.2003 р.	31.08.2003 р.
	351.1407	351.1407	351.1407	351.1407	346.5889	343.0633	341.2798	340.7679	340.7679	340.7679
	845.2864	845.2864	845.2864	845.2864	839.4473	833.5574	837.5439	836.2350	836.2350	836.2350
	10.8478	10.8478	10.8478	10.8478	10.8496	10.8496	10.8518	10.8518	10.8518	10.8518
	0.0255	0.0255	0.0255	0.0255	0.0255	0.0254	0.0254	0.0254	0.0254	0.0254
	78.9688	78.9688	78.9688	78.9688	78.1441	77.6002	78.2573	77.7010	77.7010	77.7010
	533.1700	533.1700	533.1700	533.1700	533.1500	533.1500	533.1500	533.1500	533.1500	533.1500
	37.5140	37.5140	37.5140	37.5140	37.1208	36.8550	37.1651	36.8959	36.8959	36.8959
	6.5855	6.5855	6.5855	6.5855	6.5172	6.4873	6.5221	6.6356	6.6356	6.6356
	379.2756	379.2756	379.2756	379.2756	377.7649	380.3041	380.8414	379.1756	379.1756	379.1756
	3.6426	3.6426	3.6426	3.6426	3.6338	3.6244	3.6205	3.6180	3.6180	3.6180
	922.4394	922.4394	922.4394	922.4394	917.6420	914.4940	914.4940	914.4940	914.4940	914.4940
	170.2603	170.2603	170.2603	170.2603	168.8306	167.6151	167.6836	167.5729	167.5729	167.5729
	38.1149	38.1149	38.1149	38.1149	38.1197	38.1424	38.1424	38.1653	38.1653	38.1653
	70.9197	70.9197	70.9197	70.9197	70.0958	69.2845	69.7836	69.7342	69.7342	69.7342
	134.5329	134.5329	134.5329	134.5329	133.1225	132.3210	133.4649	132.9254	132.9254	132.9254
	1.7582	1.7582	1.7582	1.7582	1.7590	1.7560	1.7543	1.7478	1.7478	1.7478
	307.6346	307.6346	307.6346	307.6346	305.6753	303.7905	304.3104	303.6795	303.6795	303.6795
	14.0004	14.0004	14.0004	14.0004	13.8355	13.7528	13.8487	13.7304	13.7304	13.7304
	0.0381	0.0381	0.0381	0.0381	0.0383	0.0383	0.0380	0.0379	0.0379	0.0379
	10.2533	10.2533	10.2533	10.2533	10.2529	10.2529	10.2529	10.2529	10.2529	10.2529
	22.6935	22.6935	22.6935	22.6935	22.5655	22.4773	22.5513	22.4978	22.4978	22.4978
	0.5476	0.5476	0.5476	0.5476	0.5476	0.5475	0.5475	0.5475	0.5475	0.5475
	18.0550	18.0550	18.0550	18.0550	17.9652	17.8255	17.8541	17.7356	17.7356	17.7356
	63.7363	63.7363	63.7363	63.7363	63.0709	62.1529	62.7503	62.6133	62.6133	62.6133
	380.5542	380.5542	380.5542	380.5542	376.6137	375.1822	378.2896	374.5020	374.5020	374.5020
	45.2348	45.2348	45.2348	45.2348	45.2453	45.3845	45.2112	45.4169	45.4169	45.4169
	586.9669	586.9669	586.9669	586.9669	580.8136	576.6550	581.5067	577.2948	577.2948	577.2948
	735.3166	735.3166	735.3166	735.3166	733.1344	730.5316	732.6528	734.2895	734.2895	734.2895

На замовлення "Вісника НБУ" матеріал підготовлено співробітниками департаменту валютного регулювання Національного банку України.

ОФІЦІЙНИЙ КУРС ГРИВНІ ЩОДО ІНОЗЕМНИХ ВАЛЮТ, ЯКИЙ ВСТАНОВЛЮЄТЬСЯ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ ОДИН РАЗ НА МІСЯЦЬ (за серпень 2003 року)*

№ п/п	Код валюти	Назва валюти	Офіційний курс
1	100 BGL	100 левів (Болгарія)	316.1084
2	986 BRL	100 бразильських реалів	184.6191
3	051 AMD	10000 вірменських драмів	92.8885
4	410 KRW	1000 вон Республіки Корея	4.5188
5	704 VND	10000 в'єтнамських донгів	3.4379
6	981 GEL	100 грузинських ларі	251.3577
7	344 HKD	100 доларів Гонконгу	68.3649
8	818 EGP	100 єгипетських фунтів	86.9037
9	376 ILS	100 ізраїльських нових шекелів	121.3151
10	356 INR	1000 індійських рупій	115.6322
11	364 IRR	1000 іранських ріалів	0.6475
12	368 IQD	100 іракських динарів	1714.4051
13	417 KGS	100 киргизьких сомів	12.1469
14	414 KWD	100 кувейтських динарів	1783.2107
15	422 LBP	1000 ліванських фунтів	3.5219
16	434 LYD	100 лівійських динарів	393.4908
17	470 MTL	100 мальтійських лір	1422.6438

* Курс встановлено з 01.08.2003 року.

На замовлення "Вісника НБУ" матеріал підготовлено співробітниками департаменту валютного регулювання Національного банку України.

№ п/п	Код валюти	Назва валюти	Офіційний курс
18	484 MXN	100 мексиканських нових песо	50.7549
19	496 MNT	10000 монгольських тугриків	47.3517
20	554 NZD	100 новозеландських доларів	311.8363
21	586 PKR	100 пакистанських рупій	9.2406
22	604 PEN	100 перуанських нових сол	153.5303
23	408 KPW	100 північнокорейських вон	242.3545
24	642 ROL	10000 румунських леїв	1.6347
25	682 SAR	100 саудівських ріялів	142.1700
26	760 SYP	100 сирійських фунтів	11.5909
27	705 SIT	100 словенських толарів	2.5948
28	901 TWD	100 нових тайваньських доларів	15.4994
29	972 TJS	100 таджицьких сомоні	172.5055
30	952 XOF	1000 франків КФА ВСЕАО	9.3804
31	152 CLP	1000 чилійських песо	7.5957
32	191 HRK	100 хорватських кун	82.1313
33	156 CNY	100 юанів Женьміньбі (Китай)	64.4132
34	255	100 доларів США за розр. із Індією	426.5440

• Монети України

Про введення в обіг ювілейної монети "100 років світовій авіації та 70-річчя Національного авіаційного університету"

Національний банк України 22 серпня 2003 року ввів у обіг ювілейну монету номіналом 2 гривні "100 років світовій авіації та 70-річчя Національного авіаційного університету", присвячену 100-річчю світової авіації. Людина протягом багатьох віків мріяла піднятися в повітря, але практично авіація (від лат. avis — птиця) почала розвиватися лише у XX сторіччі. Першими на літак поставили двигун внутрішнього згоряння американські механіки брати Райт. 17 грудня 1903 року відбувся перший успішний політ їхнього літака. А вже наприкінці 1930-х років з'явився реактивний двигун. І з того часу розвиток авіації відбувається семимильними кроками.

Монету виготовлено з нейзильберу, якість виготовлення — звичайна, маса монети — 12,8 г, діаметр — 31,0 мм, тираж — 30 000 штук. Гурт монети — рифлений.

На аверсі на тлі земної кулі розміщено композицію, що символізує динаміку повітряних сполучень, малий Державний герб України

та написи: **2 ГРИВНІ / 2003**. Угорі праворуч півколом розміщено напис: **УКРАЇНА**, унизу — логотип Монетного двору НБУ.

На реверсі розміщено композицію, всередині якої — біплан братів Райт на тлі умовної деталі обшивки літака, яку прикрашає схематичний малюнок Леонардо да Вінчі. Ліворуч угорі півколом розміщено напис: **СВІТОВІЙ АВІАЦІЇ** та напис праворуч у два рядки: **100 / РОКІВ**. Унизу праворуч зображено будівлю, під якою півколом розміщено напис: **НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**.

Художник — Сергій Беляєв. Скульптор — Роман Чайковський.

Ювілейна монета номіналом 2 гривні "100 років світовій авіації та 70-річчя Національного авіаційного університету" є дійсним платіжним засобом України й обов'язкова до приймання без будь-яких обмежень за її номінальною вартістю до всіх видів платежів, а також для зарахування на розрахункові рахунки, вклади, акредитиви та для переказів.

АННОТАЦИИ

Сергей Тигипко. *Мировое экономическое пространство: стратегия для Украины.*

Рассмотрены актуальные вопросы глобализации мировой экономики, поиска оптимального ритма и режима адаптации украинских реалий к мировым интеграционным процессам.

Валерий Пятницький. *На Северный Восток или на Запад?*

По мнению автора, с экономической точки зрения проблемы выбора направления интеграции страны не существует. Перед Украиной стоит другая проблема — создание полноценной рыночной экономики. Решив ее, нашей стране будет выгодно экономически интегрироваться в любом направлении.

Владимир Полохало. *Глобализация, финансовая глобализация и манипуляция сознанием.*

Рассматриваются перспективы финансовой глобализации для Украины. Автор утверждает, что манипулятивные технологии, которые используют в Украине в контексте финансовой глобализации, ограничивают ее демократический потенциал.

Лоренцо Фильюоли. *Украина: политика в сфере внешнего сектора на среднесрочный период — основные положения.*

Автор уверен, что экономическая политика Украины в сфере внешнего сектора должна быть ориентирована на завершение перехода к современной рыночной экономике.

Богдан Гаврилюшин. *Место Украины в будущей политической констелляции.*

Высказывается опасение, что вступление Украины в создаваемое Белоруссией, Казахстаном, Россией и Украиной Единое экономическое пространство может стать барьером на пути ее интеграции в Евросоюз.

Александр Дубилет. *Перспективы развития карточных продуктов.*

Рассматривается тенденция роста количества эмитированных пластиковых карточек, сложившаяся в Украине. На примере Приватбанка представлены новые карточные технологии.

Виталий Лисовенко. *Украинская интеграция в Европу: региональный аспект.*

Акцентируется внимание на важности взаимовыгодного сотрудничества со странами — ближайшими соседями. Доводы построены на примере деятельности Черноморского банка торговли и развития, созданного в 1998 году одиннадцатью причерноморскими странами.

Черноморский банк торговли и развития и УСПП готовы начать ряд инвестиционных проектов.

Владимир Мищенко. *Финансово-экономические составляющие реализации интеграционных процессов.*

Поднята проблема поиска наиболее эффективных путей разворачивания интеграционных процессов в сфере экономики и финансов.

Александр Барановский. *Проблемы финансовой безопасности в условиях интеграции Украины в мировое финансовое пространство.*

Автор по системе показателей анализирует последствия интеграции Украины в мировое экономическое и финансовое пространство, пытается определить, как это повлияет на уровень финансовой безопасности нашей страны.

Тамара Смовженко, Надежда Микула. *Проблемы выбора оптимального варианта европейской интеграции Украины.*

Рассматривается сущность положений новой “Инициативы ЕС относительно новых соседей”, одобренной Европейским Советом в конце 2002 года, которые, по мнению участников симпозиума — авторов изложенных в статье тезисов, открывают новые возможности для активизации евроинтеграционной стратегии Украины.

Ярослав Жалило. *Европейская интеграция Украины и формирование основ инновационной модели развития.*

По мнению автора, независимо от провозглашенных геостратегических приоритетов формирование основ инновационной модели развития является для Украины критически важным, поскольку диктуется необходимостью выживания в условиях глобализации и растущей конкуренции.

Жак Мунье. *Экономическая интеграция в ЕС — оптимальное решение для Украины и Европы.*

Размышления известного банкира о европейских перспективах Украины, его взгляды на процессы реформирования отечественных экономики и финансов.

Андрей Шпирко, Лада Смахтина. *Украина и мир: пути углубления сотрудничества.*

Исследование путей и перспектив интеграции Украины в Европейский Союз.

Александр Сугоняко. *Капитализация банков: новая тенденция.*

Анализируется наметившаяся в последнее время тенденция к отставанию

темпов капитализации украинских банков относительно темпов роста их активов и пассивов. Предлагаются пути решения возникшей проблемы.

Владимир Матвиенко, Павел Матвиенко. *Влияние иностранного капитала на инвестиционный климат в Украине.*

Заметки в исторических и экономических аспектах влияния банков с иностранным капиталом на экономику страны их пребывания.

Степан Кубив. *Банковская система Украины в условиях глобализации: есть ли альтернатива западному капиталу?*

Автор приходит к выводу, что в условиях общей недокапитализации украинских банков альтернативы западному капиталу нет — рост доли иностранного капитала является объективным следствием интеграции страны в мировую и европейские экономические системы.

Борис Тимошкин. *Выбираем собственный путь в Европу.*

Независимо от политического выбора главным фактором европейской интеграции является успешность проведения экономических реформ, в первую очередь — в сфере налогообложения и развития малого и среднего бизнеса.

Александр Сорокин. *Уровень и характер конкуренции на национальном рынке в контексте участия Украины в мировых процессах интеграции и глобализации.*

Акцентируется внимание на конкурентоспособности стран — одном из определяющих и системных факторов процесса глобализации и международной интеграции. Рассматриваются первоочередные задачи повышения конкурентоспособности украинской экономики, в частности в сфере финансов и капитала.

Экономическое развитие Украины после денежной реформы 1996 года.

Краткий обзор экономического развития Украины в 1996—2002 годах, проиллюстрированный графиками.

Вступление Украины в Мировую организацию торговли и расширение Европейского союза: последствия для банковской системы.

Тезисы первой научной работы недавно созданного Центра научных исследований Национального банка Украины. Анализируется возможное влияние на банковскую систему страны вступления Украины в Мировую организацию торговли и расширения Европейского Союза.

Людмила Патрикац. *Рабочая поездка С.Л.Тигипко на Ривненщину.*

Информация о пребывании Председателя НБУ С.Л.Тигипко в городе Ривное и области.

Национальный банк Украины: штрихи к портрету.

Краткое изложение основных итогов деятельности Национального банка Украины за 12 лет, прошедших после его создания, функций НБУ, особенностей денежной реформы 1996 года, международной деятельности и корреспондентских отношений НБУ.

Банкотно-монетный двор Украины.

Информационно-справочные данные о работе Банкотно-монетного двора Национального банка Украины.

Государственная сокровищница Украины.

Государственная сокровищница Украины сегодня — это отдельное структурное подразделение Национального банка Украины. Она укомплектована высококвалифицированными специалистами, оснащена современным оборудованием, имеет аттестованную Госстандартом Украины опытно-лабораторию, в которой во время проведения экспертизы драгоценных металлов и камней используются новейшие мировые методики и инструменты.

Основные монетарные параметры денежно-кредитного рынка Украины в августе 2003 года.

Механизмы и объемы рефинансирования Национальным банком Украины банков, средние процентные ставки НБУ и банков, динамика роста денежной массы по состоянию на 01.09.2003 г.

Рынок государственных ценных бумаг Украины в августе 2003 года.

Аналитические материалы в форме таблиц и графика о результатах аукционов по размещению облигаций внутреннего государственного займа в августе 2003 года.

Официальный курс гривни к иностранным валютам, устанавливаемый Национальным банком Украины ежедневно (за август 2003 года).

Официальный курс гривни к иностранным валютам, устанавливаемый Национальным банком Украины один раз в месяц (за август 2003 года).

О выпуске в обращение юбилейной монеты “100 років світовій авіації та 70-річчя Національного авіаційного університету”.

Официальное сообщение о выпуске в обращение и нумизматическое описание юбилейной монеты номиналом 2 гривни “100 років світовій авіації та 70-річчя Національного авіаційного університету”, посвященной 100-летию мировой авиации и 70-летию Национального авиационного университета. Фотоизображение аверса и реверса монеты.

ANNOTATIONS

Sergiy Tigipko. *World economic area: a strategy for Ukraine.*

Considered are the pressing issues concerning world economy globalization, search for the optimal pace and mode of adaptation of the Ukrainian economy to world integration.

Valerii Piatnytskyi. *To the North-East or to the West?*

The author believes that from the economic point of view the country's problem does not lie in choosing integration trend rather in creating a stable market economy. After this problem has been solved it will be economically sound for the country to choose any integration trend.

Volodymyr Polokhalo. *Globalization, financial globalization and consciousness manipulation.*

The author considers the prospects of financial globalization for Ukraine. He states that the manipulation technologies used in Ukraine in the context of financial globalization limit its democratic potential.

Lorenzo Figliuoli. *Fundamental principles of the Ukrainian policy in the external sector for a medium-term period.*

The author believes that the Ukrainian economic policy in the external sector should be aimed at the completion of the transition to the modern market economy.

Bohdan Havrylyshyn. *A place for Ukraine in future political constellation.*

The author fears that Ukraine's entry into the united economic area with Belarus, Kazakhstan and Russia may become a barrier to the integration into the European Union.

Olexander Dubilet. *Prospects for use of plastic cards.*

Considered is the increase in the number of issued plastic cards in Ukraine. By the example of the Privatbank given are new card technologies.

Vitalii Lisovenko. *Ukraine's integration into Europe: regional aspect.*

The author draws attention to the importance of the mutually beneficial cooperation with the countries that are the nearest neighbours of Ukraine. He advances his arguments by the example of the Black Sea Bank for Trade and Development created in 1998 by 11 Black Sea countries.

The Black Sea Bank for Trade and Development and the Ukrainian Union of Industrialists and Businessmen are ready to launch several investment projects.

Volodymyr Mischenko. *Financial and economic components of integration implementation.*

The author touches upon the problem of a search for the most effective way of integration in economic and financial spheres.

Olexander Baranovskyi. *Financial security in the context of Ukraine's integration into the world financial area.*

The author discusses the consequences of Ukraine's integration into the world economic and financial area and attempts to determine its influence on the financial security of our country.

Tamara Smovzhenko, Nadia Mikula. *Choice of the optimum alternative of the European integration of Ukraine.*

Considered is the essence of the new "Initiative of the EU concerning new neighbours" approved by the European Council at the end of 2002. The authors of this article who participated in the symposium think that this document opens new possibilities for stirring up the strategy of Ukraine concerning its European integration.

Yaroslav Zhalilo. *European integration of Ukraine and creation of an innovation development model.*

The author believes that creation of the fundamentals of the innovation development model is very important for Ukraine because it is dictated by the necessity of survival in the context of globalization and growing competition.

Jackues Mounier. *Economic integration into the EU is the optimal decision for Ukraine and for Europe.*

Reflections of the well-known banker about Ukraine's European prospects, his point of view on the reformation of the national economy and finances.

Andrii Shporko, Lada Smakhtina. *Ukraine and the world: ways of cooperation intensification.*

Considered are the ways and prospects of Ukraine's integration into the European Union.

Olexander Suhoniako. *Banks' capitalization: a new trend.*

Discussed is the recently outlined trend toward a lag of capitalization of Ukrainian banks versus the growth of their assets and liabilities. The author proposes a solution to the problem arisen.

Volodymyr Matvienko, Pavlo Matvienko. *Impact of foreign capital on the investment climate in Ukraine.*

Reviewed are historical and economic aspects of the impact of banks with foreign capital on the economy of the country in which they operate.

Stepan Kubiv. *The banking system of Ukraine in the context of globalization: is there an alternative to foreign capital?*

The author comes to the conclusion that given the total undercapitalization of Ukrainian banks there is no alternative to foreign capital. The share of foreign capital grows due to the country's integration into the world and European economic systems.

Borys Tymonkin. *We choose our own way to Europe.*

The author believes that the effectiveness of carrying out economic reforms, especially in taxation and in small and medium business development is the chief factor of European integration regardless political choice.

Olexander Sorokin. *Level and nature of competition in the domestic market regarding Ukraine's participation in international integration and globalization.*

The author draws attention to the competitiveness of countries, one of the determinants of globalization and international integration. Considered are the primary tasks of enhancing the competitiveness of the Ukrainian economy, in particular, in the fiscal sphere.

Economic development in Ukraine after the currency reform of 1996.

Brief review of the economic development in Ukraine in 1996 - 2002 illustrated with graphs.

Ukraine's entry into the World Trade Organization and expansion of the European Union: consequences for the banking system.

Theses of the first research of the newly-established NBU Research Centre. Discussed is the possible impact of Ukraine's entry into the World Trade Organization and expansion of the European Union on the country's banking system.

Liudmyla Patrikats. *Working visit of Sergiy Tigipko to Rivne region.*

Information about the visit of NBU Governor Sergiy Tigipko to the City of Rivne and Rivne region.

National Bank of Ukraine portrayed with a few strokes.

Brief account of the main results of NBU activities over 12 years elapsed since its establishment, as well as NBU functions, peculiarities of the currency reform carried out in 1996, and NBU international activities and correspondent relations.

Banknote Printing and Minting Works of Ukraine.

Information about the activities of the Banknote Printing and Minting Works of Ukraine.

State Treasury of Ukraine.

The State Treasury of Ukraine is a separate organizational department of the National Bank of Ukraine. It has highly skilled personnel, modern equipment, and a research laboratory up to the government standard, in which high world technologies are applied when examining precious metals and stones.

Major monetary parameters of the monetary market of Ukraine in August 2003.

NBU refinancing mechanisms and volumes for banks, average interest rates of the NBU and other banks, dynamics of money supply growth as of 1 September 2003.

Government securities market of Ukraine in August 2003.

Analytical materials in tables and graphs on results of auctions on T-bills allocation in August 2003.

Official exchange rate of hryvnia against foreign currencies established daily by the National Bank of Ukraine (in August 2003).

Official exchange rate of hryvnia against foreign currencies established monthly by the National Bank of Ukraine (in August 2003).

Issue of the commemorative coin "100 Years of World Aviation and 70 Years of the National Aviation University".

Official report on the issue and numismatic description of the commemorative coin of 2 hryvnia denomination "100 Years of World Aviation and 70 Years of the National Aviation University" dedicated to the centennial of World Aviation and 70 Years of the National Aviation University. Obverse and reverse of the coin are enclosed.